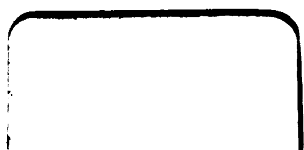

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
LIBRARIES
THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
ARTES SCIENTIA VERITAS
1817

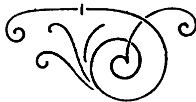
Gavrilović, M.

МИЛОШ ОБРЕНОВИЋ

И ВУК СТЕФ. КАРАЏИЋ

НАПИСАО

Д-р МИХ. ГАВРИЛОВИЋ

НОВИ САД

ИЗДАЊЕ КЊИЖАРЕ Г. КОНА У БЕОГРАДУ

1908.

ПРЕШТАМПАНО ИЗ ЛЕТОПИСА МАТИЦЕ СРПСКЕ

ЊИЖАРА И ШТАМПАРИЈА УЧИТЕЉСКОГ Д. Д. „НАТОШЕВИЋ“
У НОВОМ САДУ.

Ова два велика човека, Милош Обреновић и Вук Стефановић Караџић, дижу се напоредо. Готово у исто време, кад је Вук почео да диже народни језик на ступањ књижевнога језика, Милош је поново повео рају Београдскога Пашалука слободи. Није чудо што су се ова два човека сусрела, радећи на политичком и књижевном препорођају српскога народа. Ну односи између Милоша и Вука до 1820 године немају већега историјског интереса. До тога времена то су били односи књижевника према обичном мецени: Вук тражи помоћ за овај или онај рад, добија или не добија тражену суму. Од 1820 Милош и Вук долазе у тешње везе, Вук жели да постане учитељем — у правом смислу те речи — и саветником Милошевим; али, кад у томе није успео, он је свео своју жељу да добије сталну пенсију од њега, односно од српскога народа, и у томе је једва успео 1835 године.

Ти односи између Милоша и Вука од 1820—1835 испуњени су разним заплетима, који су од великог интереса за политичку и књижевну историју. Као што је познато у Петрограду је изашло 1825 године Вуково дело *Жизнь и Подвиги князя Милоша Обреновича верховнага вождя и предводителя народа сербскаго;* исто дело угледало је света, на српскоме језику, 1828 године у Будиму.
Милош Обреновић княвь Сербіи *или Грађа за*
нашега времена; 1843 штампано је у *Ср*
Вуково Милошу од 12 априла 1832, ко

као најбоља критика Милошеве владавине; 1901 године, кад је отворен рукопис у Вуковој заоставштини *Грађа за Српску Историју нашега времена*, нађено је да се грађа тиче Милоша, и да је њено писање почето у Земуну 23 дек. 1831 године. Сама појава свих ових састава Вукових о Милошу упућује нас на радозналост да сазнамо прилике у којима су се ти списи јавили, и односе између писца и његовога предмета писања, између критичара и критиковане личности.

Ти односи немају ничег *in excelsis*; то су односи између једнога знатног али ћудљивог владаоца и једнога исто тако знатног књижевника, али који, поред све своје стрпљивости, не може да разуме, како да један владалац — па био он и с Милошевим образовањем — не може да увиди корист од његова рада, па да га према томе и помогне.

Ну ми се нисмо зауставили на 1835 години. Милош и Вук нашли су се, после одласка Милошева из Србије 1839 године, на неутралном земљишту, у Бечу, и сад су земљаци: односи између владаоца и поданика учинили су место односима између два стара познаника, један је пенсионар српске владе а други њен противник.

За проучавање ових односа ми смо се служили готово све неиздатом грађом, која се чува у *Српској Краљ. Државној Архиви* у одељењу *Кнежевске Канцеларије*. Ту је на првоме месту лични досије Вука Караџића с великим бројем Вукових писама Милошу и других актова који се на Вука односе; за тим *Деловодни Протоколи* Милошеве *Кнежевске Канцеларије* у којима се налазе *in extenso* или у анализи сви одговори Милошеви. Ну онде где је било празнина и где нам се анализа учинила недовољна, ми смо прибегли Вуковој заоставштини, јер је Вук брижљиво чувао своју преписку. Благодарећи либералности госп. Љубомира Стојановића, члана Срп. Краљ. Академије Наука, који припрема *Вукову Преписку* за штампу, ми смо је прегледали до краја.[1])

[1]) Ти се податци наводе у овом чланку под: *Вукова Преписка.* Од те су преписке до данас штампане две књиге. У другој је преписка с Милошем, те је читаоцу у толико лакше да прати наше наводе. Овај је чланак писан 1905 године.

Сем тога у извештајима српских агената на страни, који се чувају у Државној Архиви, налази се много података о Вуку и његову раду, и читалац ће наћи увек назначење из које је преписке који податак.

I

Очевидно Милош је био далеко од тога да има Вука за свога обожаваоца; ну како је Вук рачунао на Милошеву помоћ за своје радове, он се увек старао да с њим буде у добрим односима.[1])

Милош је пак био равнодушан према Вуку, и ако му је он могао бити врло користан својим знањем и талентом; он није умео да оцени нити способности Вукове, нити величину његова рада. У осталом то није ни чудо. И сам Вук признаје да није познавао вредност свога рада, кад га је отпочео и кад је прву књижицу песама штампао. После је дошао у прилике да и сам то увиди и да се обавести, а Милош је остао при своме.[2]) Српски поглавар је себи створио непосредну околину онако како је то годило његову карактеру и његовим ћудима; у томе друштву у коме је Сима Милосављевић Паштрмац, звани *Амица*, представљао врхунац духовитости, а Лазар Тодоровић врхунац знања и политички смисао, Вуку је био опстанак немогућ; то друштво није ни осећало потребу да има њега у својој средини.

До 1820 године Милош се није лично ни познавао с Вуком, који је после пропасти Србије у 1813 год. живео поглавито у Бечу. Најзад 2 јула 1820 Вук изјави Милошу да би прешао у Србију, али је тражио да му се јемчи да га за бављења у Србији нико не сме узнемиривати, јер има тамо много непријатеља.[3])

Вук није дуго чекао жељени одговор, он је ускоро прешао у Србију, и одмах је отпочео благодаран посао.

---

[1]) *Гласник 75.* стр. 55. 24. нов. 1816. Беч. Вук Лук. Мушицком. „Вама се не може другчије помоћи (по моме мњенију) него кад би ја како дошао у милост код Милоша Обреновића; он би могао помоћи и мени и вама, зашто он захвата из беглука“. Испор. *Годишњицу* XI, стр. 249.

[2]) Вук Караџић. *Скупљ. Грам. и Полемички списи.* III, стр. 67.

[3]) *Вукова Преписка.* 2 јули 1820. Земун. Вук Милошу.

Почео је учити неписменога кнеза књизи, који се чудио како све лако иде![1]) 30-ог авг. Стеван Живковић Телемак, који је дотле жалио што Вук није заузео у Србији место, на које му дају право његове способности, изјављује Вуку своју радост што је дошао у Србију и отпочео свој благотворан рад: „Деде, брате, согласи и приволи браћу и господара не би ли се отворио онај источник живота, славе и безсмртија“!...[2])

Ну Вуков рад није дуго трајао: кнезу је његова околина умела доказати, да је боље и за њега и за народ што не зна читати![3]) Он је најзад подлегао потпуно утицају Вукових непријатеља, којима је био „мајстор и коловођа“ Лазар Тодоровић. Милош се није обазирао ни на најбезазленије молбе свога учитеља, као што је била молба да се из Чачка призове у Крагујевац Милија из Колашина, који је знао лепих народних песама.[4]) Већ јануара 1821 Вук је тражио пенсију да би могао живети на страни и посветити се својим књижевним радовима.[5]) Ну жеља му није била испуњена, и он напусти Србију у врло тешким новчаним приликама: био је принуђен да на име Ник. Николајевића, кнежевог хазнадара, и без његова одобрења, позајми новац. „Брате и пријатељу, пише му Вук, то је мене крајња нужда наћерала: волим се осрамотити пред вама, него пред туђим људма; зашто кад се пред вама срамотим, то је само моја срамота и ви ћете ми опростити; али пред туђим људма кад се осрамотим то је и вама срамота; за то вам се молим препокорно да ови 400 фор. примите Господару

---

[1]) *Држ. Арх.* 28 јули 1820. Крагујевац. *Н. Николајевић* Милошу у Црнућу: „Почтењејше писмо ваше от бербера примио јесам и предпријатије ваше, најпре буквар учити, разумео. Ми сви радујемо се тому вашему предпријатију с неописаним восторгом и Бога молимо о благополучному успеху у делу тому. Ради школски потреба ваши изволите примити 300 гроша којих шиљем по берби. И за услажденије веће трудов новаго ученика, неколико лубеница от пећанскога спаилука, којих у здрављу да Бог да, да поједете“. — *Вукова Преписка.* 30 апр. 1822 и 28 мај 1825. Вук Милошу.

[2]) *Вукова Преписка.* 30 авг. 1820. Букурешт. Стев. Живко- Вуку.

[3]) *Id.* 28 мај 1825. Земун. Вук Милошу.

[4]) *Српске Народне Пјесме.* Држ. издање. Књ. IV, стр. XV.

[5]) *Вукова Преписка.* 14 јан. 1821. Вук Милошу.

Пивару тамо у рачун, и да му одма одговорите, да човек не мисли да сам га ја излагао и преварио. . .“[1])

Иначе Вук је, пошавши из Србије, понео потпуно поверење Милошево. После устанка у Молдавији, Влашкој и Грчкој (јан.-март 1821) Милош је изгубио везу с руским послаником у Цариграду бароном Г. А. Строгановом, и с руским генералним консулом у Букурешту А. А. Пинијем; српски депутати пак били су допали затвора у Цариграду. У томе тешкоме тренутку, кад је рат између Русије и Порте изгледао на прагу, Милошу је било потребно да од Русије добије упутства за случај овога сукоба. За споразум с Русијом Милош је сад био изабрао руско посланство у Бечу. У томе смислу он је био поверио Вуку мисију да потражи упутства од тамошњега руског посланика.[2]) Доцније Милош је, у овоме циљу, послао нарочитог изасланика, Марка Ђорђевића.

Али оно што је за нас најинтересантније то је: да је Вук понео из Србије сем Милошева поверења још и написану Милошеву Историју. Вук то изречно вели у своме писму кнезу од 22 нов. 1821, представљајући му све користи, за њега и за земљу, ако би то дело угледало света и наводећи као пример Грке за које се цео свет интересује, јер су познати са свога језика и књижевности.[3])

Вук је мислио да се објављивањем те књиге извуче из материјалне беде у коју је тада био запао, и надао се да ће кнез оберучке прихватити његову понуду. Ну Милош на ово није ништа одговорио, тако да Вук понови своју молбу 17 јануара 1822, представљајући да он хоће само да ради за част и славу кнежеву. Он је мислио да му цео посао квари Лазар Тодоровић, кнежев секретар, којега

---

[1]) *Држ. Арх. Дос. Вука Караџића.* 6 маја 1821. Вук Ник. Николајевићу.

[2]) *Држ. Арх.* ДП. 23 апр. 1821. Милош Јеврему Обреновићу: „да призове к себи Румбу, и да га тајно закуне да сачува тајну... једно писмо да преда ромоме Вуку у Земуну или Новоме Саду, које је господар намеран послати министру росиском у Беч“. — *Id. Преписка Марка Ђорђевића.* 3 јуна 1821 Беч. Марко Ђорђевић Милошу јавља да га је руски посланик Головкин питао: „какови чловѣкъ есть оный хромый?“ Овај му је одговорио да је и Вук имао налог да говори за Србију.

[3]) *Вукова Преписка.* Писмо под датумом (22. XI. 1821)

је сматрао као поглавицу својих непријатеља у околини Милошевој.[1]) Одговора опет није било.

Видевши да молбе не помажу, Вук се реши да се тужи на своје непријатеље, и да их што отвореније прикаже Милошу. Испади код Вука нису ретка ствар, он је волео да „покаже зубе“, а и другоме је то саветовао. 30 априла 1822 он се обрати Милошу, тужећи се што му не одговара на његова четири писма; у томе ћутању гледао је доказ да су његови непријатељи угасили љубав кнежеву према њему. „У последњем писму моме . . . , вели Вук, напоменуо сам вам да је Лаза Теодоровић свима тамошњим непријатељима мојим мајстор и коловођа, који је најродољубивије и најопштеполезније моје жеље и намјеренија наопако толковао и кварио“. . . .

„Ви сами знате, наставља Вук, да сам ја желио (као што сам и њему[2]) и свима вашим совјетницима више од сто пута говорио): 1) Да научим вас читати и писати; па онда да уредимо, да се управо за вас напише неколико исторически и други којекаки полезни књига, па неке да ви сами чатите на беспослици, а за неке бисмо одредили кога, да вам и чати у одређено вријеме; и тако би ви (како вам је дао Бог здрав разум и добру памет) сад накнадили оно, што се у ђетињству вашему нијесте преправили за садашње стање ваше. 2) Да гледамо и ђекоје кнезове да научимо овако на пречац чатити и писати; а за кнезовске синове, и за осталу момчад, која помало знаду чатити и писати, да уредимо школу, у којој би се овака момчад за двије — три године могла по Европејски преправити за народне службе. 3) За мање школе да начинимо школске књиге по најбољему Европејском начину, да и остали Срби (по другим земљама) од нас приме (као од матере своје), а не да ми до вијека *којешта* од други узимамо. 4) Да вас наговоримо, да поставите макар најмање што *закона*, колико је могуће према данашњему стању те земље, да буде коликогођ налик на Европејску државу. 5) Да скупим што је могуће више народни пјесама; да опишем намастире, барем те, који су у подручју вашему; и да напишем историју српску наши времена, (коју сам ја још одавно почео) па с тим књигама да дођем у Њемачку, па да и наштампам и вашему имену посветим, и да кажем, да је то по вашој наредби скупљено и написано и наштампано; па онда у име ваше да дам по нешто и другим ђекојим *знатнијим* списатељима и туђим и нашим, да и они кашто напишу и кажу о вама што лијепо и славно (а свијет би и онако вас валио и славио, како би ви таке славне ствари учинили). И ето тако сам ћео да

---

1) *Вукова Преписка*. 17 јан. 1822. Вук Милошу.
2) Лазару Тодоровићу.

начинимо од вас у народу нашему штогођ налик на Великога Карла и на Великога Петра. Ви сами можете виђети, да су то све таке ствари, које би се од онога доба, како сам ја с вама отишао у Црнућу, до данас све могле свршити, и сад би већ ваша слава по свему свијету грмила; и то би тим пословима вашим више помогло, него млого којешта друго. Али залуду! Кад то Лази није било по вољи. Он се бојао, да ви онда кад научите колико и он, не станете тражити друкчије совјетнике и секретаре од њега; а опет му се жао и срамота чинило, да ја вама оно учиним, што вам он није кадар учинити, и бојао се, да ви не запазите и мене као и њега, или још више, него њега. Зато је он мене ту гледао, као највећега свога крвника и злотвора, и једнако се старао и трудио, да мене, и оно, што сам ја ћео вама да учиним, код вас омрази, а мене да убије надежду, да се ничему у Србији немам надати. Кад сте ви казали, да ме примате у двор ваш, и ђе су остали ваши кнезови и совјетници, ту да будем и ја, онда он у први ма није могао ништа чинити, нити је смијо што противно говорити; али кад смо ми дошли из Црнуће, и ви мене станете једнако тражити и призивати на разговор, и питати ме које за што, онда је он на моје очи сваки дан казивао, како је снио, да ће Србија своје послове срећно свршити, ако тајне добро ушчува, а за леђима је мојим то управо толковао, док није мене опет потуђио; и послије ми је готово сваки дан говорио и притврђивао ме, да се не мијешам ни у како послове. Не само што ми је навалице пркосио и показивао ми, да се од мене свашто крије, него ни *новина* српски и њемачки по неђељу дана није ми давао да и чатим, док и он најприје не чати, и тако су млоге од мене остале и нечаћене. Кад је за мене што добро писано у новинама, оно не само што није ћео вама да покаже, него је сакривао, да ни други не чате; а кад је што зло било, оно су знале и слуге и слушкиње по конаку. Сами се можете опоменути, како ме угонио у лаж, да у Русији нема кипова по црквама и на крстовима, док нијесте ви доказали, да сте виђели на некаку крсту архимандритскоме. За оно јеванђелије, које би имену вашему већу част и славу чинило, него десет намастира изнова у Србији да начините,ваља да знате каку је буну ту био подигао на мене; а кад сам ја пристао како је гођ он ћео, то јест, да га поправља и Миоковић,[1]) и Гаја,[2]) и други ко му драго, онда ми је казао, да га носим у Карловце да се поправља (зашто зна, да се у Карловцима не би допустило, да се и ваше име на њега метне). Један пут ме је био ишћерао, да носим јеванђелије из канцеларије, куд ми драго, па га Николајевић[3]) опет узме од мене, и метне на астал; а кад га послије узме кнез Васо[4]) и Аџи-Атанасије[5]) да чате, ја пођем опет да га унесем

---

[1]) Јован Миоковић.
[2]) Гаврило Николајевић.
[3]) Ник. Николајевић, хазнадар Милошев.
[4]) Василије Поповић.
[5]) Хаџи-Атанасије, игуман манастира Никоље.

у канцеларију, а Павле и Стојко (који су Србији вјернији од мене, зашто Лази перу ноге и пале му чибук) кажу ми, да је Господар Лаза заповиђео, да се та књига више не уноси у канцеларију. Па не само што ме одатле оћерао, него знате како ме и даље препоручивао из Бранковине преко своји калфи и шегрта. — А преко свега тога, знате на пооду моме одатле како сте били уредили за мене, па како је он послије окренуо, кад сам ја испред очију отишао. — Он воли вама препоручивати и у посао народни примати и мијешати којекаке ћифте и муфлизе, од који се не боји, да ће кад постати као и он, него се нада, да ће му се до вијека клањати, да им што излаже од вас; и пред којима се може слободно показивати као највећи философ и политик, а да му нико ни у чему не може рећи: није тако. На кратко да вам кажем: колико је Лаза велики, сав да се претвори у злато, опет не би могао исплатити онога добра, које сам ја ћео да вама учиним, па он није дао. Ако ли се Лази и његовој партији чини, да ово није тако важно, што сам ја ћео вама да учиним, а они ово писмо моје нека пошљу у којегођ оће новине Европејске, нека се штампа на моју срамоту, што сам вам то ћео да учиним, и на њиову славу, што ми нијесу дали учинити....“[1])

И ако је Вук овде тако лепо описао Милошеву околину и своје напоре да кнеза просвети, он није погодио личност која се умешала, истина пре времена, у историју његове књиге о Милошу. Лазар Тодоровић је био заиста његов непријатељ, али он је, у ово време, био у страшној немилости код Милоша, умало није прошао трагом Ник. Николајевића, који је главу изгубио.[2])

Вук није ни сањао тада да се у ово питање око објављивања Милошеве историје уплео Марко Ђорђевић, који је, као што смо мало час видели, био послат у Беч, 1821 године, народним послом, по коме је и Вук нешто радио.

---

[1]) *Држ. Арх. Досије Вука Караџића.* 30 апр. 1822. Вук Милошу.

[2]) М. Петровић. *Финансије и Установе Обновљене Србије до 1842,* књ. III, стр. 277—288. Тамо су штампана нека документа о овој афери Н. Николајевића и Лазара Тодоровића. Ник. Николајевић био је оптужен од самога Марка Абдулића и Стев. Добрњца да је био с њима у споразуму за буну против Милоша која је букнула крајем марта 1821 године. По једном писму Милошеву као да је то признао и сам Ник. Николајевић. Убијен је по наредби Милошевој 21 јан. 1822 године. Лазар Тодоровић се оправдао и доказао да није знао намере свога друга Николајевића и ускоро је био враћен у кнежеву службу. Син овога Н. Николајевића је Коста Николајевић, познати српски историк и капућехаја у Цариграду.

Ту, у Бечу, Марко Ђорђевић је дознао за Вукову намеру да публикује некакву Милошеву историју, у којој ће бити речи и о тадашњој политици Србије. И ако је долазио у додир с Вуком, он о овоме није ништа дознао непосредно од њега, јер су се потајно мрзили и њихови односи били пуни неповерљивости; све што је знао дознао је посредно од лица која су долазила у додир с Вуком. У то, новембра 1821, стигне Марку Ђорђевићу извештај да га кнез позива у Србију, да заузме место секретара код њега, да су Милошеви секретари Лазар Тодоровић и Ник. Николајевић, стубови русофилске странке, пали у немилост; најзад да је Димитрије Давидовић прешао у Србију и да су тим доласком отпочеле интриге које су донеле пад Тодоровића и Николајевића. Ове вести пренеразиле су Марка Ђорђевића, коме је изгледало да ће се цео политички систем у Србији променити, јер је држао да су овоме узрок туркофили у околини Милошевој (Ђ. Поповић Ћелеш, Павле Сретеновић, Топаловић и др.), и да је све ово извршено у споразуму с неким „интригантима" у Аустрији, имено с Вуком Караџићем, кога је Марко сматрао као аустријског агента. Иза Вука и Дим. Давидовића, по њему, била је несумњиво Аустрија! Иначе зашто би она давала допуст Давидовићу да иде у Србију?!

23 новембра Марко Ђорђевић достави све ово своме рођаку Михаилу Тодоровићу Герману, Милошеву агенту у Петрограду, који га је недавно и наместио у српску службу.

Михаило Герман, којега је Милош у шали називао „болгарска глава" — јер је био Бугарин — био је човек који је уживао највеће поверење кнежево. Пустолов и распикућа, Герман је, благодарећи томе што је ступио у службу српскога народа, дошао у додир с врло високим личностима: графом Неселроде, бароном Строгановом, Родофиникином и многим другим руским дипломатима и државницима, и што је за њега било главно, он је и од Милоша и од руске владе скупо наплаћивао своју службу. М[illegible] је често имао муке с његовим дуговима. Све вре[illegible] службовања Герман је провео на страни; у Срб[illegible] јављивао овда онда, да прими инструкције или [illegible] какве поруке, и држао је с Ник. Николајев[illegible]

ром Тодоровићем и Јевремом Обреновићем, који су били на челу русофилске странке. С првом двојицом, као првим секретарима Милошевим, стајао је у тесном пријатељству и честој преписци.

Иначе ваља напоменути да је Герман био доста окретан човек, да је Милошу верно служио, али и да се више одликовао као Милошев полицајац него као дипломатски агент. Само је по оделу био Европејац, а не и по знању и по манирима,[1]) и ако је своје просто православно име (био је родом из Разлога у Македонији) Михаило Тодоровић, заменио с Михаило Герман, а пред странцима чак и с Michel de Germain — Михаилъ фонъ Германъ!

Герман је јако полагао на своју лукративну службу, и није чудо што је у Вуку, који је такође волео странствовање, угледао свога противника. Сем тога, он се и иначе бојао Вукова утицаја на Милоша.

Чим је Герман дознао из писма Марка Ђорђевића да су његови једномисленици Ник. Николајевић и Лазар Тодоровић допали велике невоље и да су удаљени од послова, да је Димитрије Давидовић прешао у Србију, да је у све ово Вук умешан, он се и сам озбиљно забрине. У писму Герману Марко Ђорђевић није се задовољио да га само извести о догађајима у Србији већ је чак тражио да се он заузме код графа Неселроде, у корист збачених чиновника, Николајевића и Тодоровића. Он је тврдио да га је „добромислајушча партија“ молила за то, те да руска влада учтиво пише кнезу с изјавом да цар негодује против неслоге између кнеза и његових доглавника, управо да осуди Милоша. У томе писму Марко Ђорђевић додаје на крају, да Вук намерава да штампа Историју Србије под насловом: *Данашња Политика Србије*, да ће он учинити све да ту намеру осујети, јер и „противна партија“ ради да ова књига изиђе.

Герман усвоји ове савете Марка Ђорђевића, само је срећа њихова била што Милош о томе није ништа знао.

---

[1]) *Haus- Hof und Staatsarchiv.* 11 јул. 1818. Букурешт. Извештај аустр. консула Штирмеру, аустр. интернунциусу у Цариграду. Герман је човек „ohne Kenntnis und Erfahrung und nur der Kleidung nach als ein Europäer zu betrachten sayn, der die rohesten ...en mit empörendem Stolz verbindet“.

Писмо Марково од 23 нов. 1821, ми смо нашли у *Главном Држ. Архиву Мин. Иностраних Дела* у Москви, што значи да га је Герман дао као прилог за потврду да ваља утицати на промене које је Милош извршио.

Заиста, 15 јануара, Герман пише Милошу и објављује му да ће добити писмо од графа Неселроде, у коме ће видети негодовање царево за поступке према извесним личностима које заслужују његову кнежевску пажњу и благонаклоност. Герман вели да је све ово руска влада дознала „некаквим тајним каналом“,[1]) јер наравно није смео да изађе с тим да је свему томе узрок он с Марком.

Герман је мислио да је ово довољно да његови једномисленици одрже свој утицај на ток народних послова. Што се специјално тиче Вука он је остављао Марку Ђорђевићу да разложи кнезу опасност која с те стране грози Србији. Ову улогу Герман није остављао своме рођаку што јој није приписивао велику важност, већ с тога што је често и саме важне политичке ствари њему саопштавао да их Милошу доставља, јер су преписку Германову и Маркову носили у Петроград и враћали у Беч руски дипломатски курири. Још 16 декембра 1821 Герман је наложио био Марку Ђорђевићу да гледа, на сваки начин, да омете штампање Вукове књиге, јер је то дело „несмислено и опасно целому роду сербскому“; цео ће народ од тога страдати; сви дотадашњи трудови биће узалудни, па и само његово — Германово — седмогодишње старање; „дела наша тогда откријутсја“; најзад и Русији неће бити право. Он је тврдио да Вук није „ревнитељ и благожелатељ рода сербскаго, но спомошчник Немцов“.[2])

Марко Ђорђевић одмах упути ово писмо на надлежно место тј. Милошу, мислећи да ће овај усвојити разлоге Германове и предузети мере да спречи публикацију Вукова дела.

Али кнез се није обазирао на ову доставу, он није сумњао у чистоту Вукових намера, нити је држао да Вук

[1]) *Држ. Арх. Преписка Мих. Германа*, 15 јан. 1822. Ми[illegible] Герман Милошу.

[2]) *Држ. Арх. Преписка Марка Ђорђевића*. 16 дек. 1821. [illegible] Герман Марку Ђорђевићу.

заиста намерава да о њему публикује неку књигу. Из овога излази јасно да Милош није имао још у рукама писмо од 22 нов., које му је Вук послао из Беча о истоме предмету. Под 24 јан. 1822 читамо у *Деловод. Протоколу* Кнежевске Канцеларије: „Из писма г. Германа одговорено Марку да Вуку нитко наложио није Историју о Господару писати. Он као списатељ седи у Бечу и може писати шта хоће, а седење његово у Бечу са овдашњим обстојатељствам никаково поразумије нема“. Иначе Милошу се било прилично досадило Германово туторисање и других лица из његовога кола. Неповерљив, као што је био, Милош је цео свет уходио, и тако је ухватио једно писмо упућено Марку Ђорђевићу, писмо интимније природе, по свој прилици од Германа. У томе писму говорило се оштро о Милошеву поступању с Ник. Николајевићем и Лазаром Тодоровићем, „обожавајући ове до највишег степена и све данашње благостојаније Србије приписивајући њима, а на против хулећи на садашње писаре Господареве, да ђеду они упропастити Србију“. Милош је хтео да ове интриге одмах пресече и зато је наложио Марку Ђорђевићу да пише своме пријатељу да се окани оваквих „совјетоподаванија“, јер може некога због овога несрећа снаћи.[1]) Тако је Вук остао на миру у Бечу и Дим. Давидовић у Србији, који доиста нису имали никакве везе с аустријском владом. Дим. Давидовић био је дошао у Србију поглавито да се опрости својих кредитора; ускоро је ступио у службу кнежеву, поред свих накнадних представака Германових Милошу да не прима аустријске поданике у своју службу.

Међутим Герман није мировао. У Петрограду је он одржавао везе са српском колонијом, тамо је тада било нарочито много младића, који су се учили по руским војним школама, они су били из српских породица, које су избегле у Русију после катастрофе 1813 године. Међу овима је био и Христифор Обреновић, син Милана Обреновића и синовац Милошев.[2]) Милош се за њега јако ста-

[1]) *Држ. Арх.* ДП. под 24 дек. 1821.

[2]) Христифор Обреновић умро је 18 јуна 1825, као руски официр. О смрти овога младића тврђене су најапсурдније ствари, име да га је Мих. Герман отровао по заповести Милошевој.

рао, и Герман је био непрестано у односима с њим. И тако је њему саопштио оно што је знао од Марка Ђорђевића да Вук спрема некакву новију српску историју. Ну овај је младић гледао другојачије на ту ствар него Герман, јако се заинтересује за сам тај посао и обрати се Вуку, 12 дек. 1821, обећавајући му и помоћ за штампање тога списа.

25 јануара 1822, у исто време дакле, кад је од Милоша поново тражио помоћ за штампање свога дела, Вук је одговорио Христифору Обреновићу.[1])

„Ваше предраго и високопочитајемо писмо од 12-га дек., пише Вук, примио сам с највећом радости, на које вам с таком истом радости ево одговарам. Ја не пишем историју данашње српске *политике*, него пишем *српску историју нашега времена*, или управо рећи од године 1791 од када буна српска почетак свој има. А што вам о том нијесам ништа писао узрок је тај, што ја нијесам рад, да људи о послу моме прије суде, него га виде, и зато нерадо оваке послове коме показујем, док на свијет не изиђу; а кад изиђу на свијет, онда сваки читатељ може рецензент бити, а ја сам дужан одговарати. А ево ћете сад разумјети, шта ме побудило и наћерало, да се овога посла примим: видимо, да је сва наша стара историја тамом покривена, сви кривимо старе наше, што нијесу ништа писали и нама оставили; а видимо и то, да ће потомство наше тако исто нас кривити, ако му сад што не напишемо и не оставимо. Ја сам се с поглаварима нашим разговарао о којекаквим догађајима, ђе сам и ја с њима заједно био, па не знаду управо да ми кажу, како је било; а кад нас послење и очевидне свједоке црна земља покрије, шта ће се онда истинито моћи казати о овој важној епохи народа нашега? Онда ће извори за нашу историју бити туђи списатеља којекаке басне и гаталице, које се већ *и данас* за истину продају и држе. Зато

Христифор Обреновић умро је од туберкулозе у грклјану (Phtysis laryngea — Kehlkopfschwindsucht). Тако гласи сведочанство лекара, који га је лечио. О његовој болести водили су рачуна у руском министарству (граф Неселроде, Родофиникин и др.) и чињена му је свака помоћ. Михаило Герман био је тада у Србији. У Držž. Архиви налази се и посмртна листа Христифора Милановича Обреновича, коју је доцније Михаило Герман послао с другим документима Милошу. На листи се види да је тај екземплар био послат Њег. Свет. графу Михаилу Андрејевичу Милорадовичу, од кога ју је Герман јамачно добио. Вест о смрти Христифоровој јако је дирнула Милоша и његову браћу.

[1]) *Држ. Арх. Досије Вука Караџића.* Под датумом. Христифор Обреновић примио је ово писмо 1-ог марта

сам ја још у Србији био зажелио, да пишем ову историју, и распитивао сам које за што и биљежио сам. Ја сам се у Србији родио и узрастао, и запамтио сам стање српско и под даијама и прије даија; био сам и кад се прва буна 804 почела, и 813 кад се свршила, и за оне 10 година бивао сам у различним народним пословима, и готово све знатније поглаваре познавао сам лично, а с многима сам се разговарао, и у друштву јео и пио; а при том, како за они 10 година, тако и послије до данашњега дана распитивао сам и Срба и Турака, и трудио сам се, колико је могуће, да дознам прави узрок или квасац ове буне, и њезин послије напредак и свршетак (813); и опет послије почетак (814 и 815), и ако доживимо још какав *прави* свршетак. Ја не тражим у овој историји мојој, да оставим примјер српским реторима и историцима, него сам се трудио да опишем све онако просто, без и каке мајсторије и философије, као што би Србин Србину приповиједао; а закон сам себи поставио, да нити кога *волим* ни *кудим*, нити да се чему *подсмијевам*, ни *чудим*, него само да кажем како је било, па читатељи сами нека суде, што је за валу, што је за куђење, што ли је за чудо, што ли за подсмије. Ви мени к овој књизи преважне помоћи обричете, то јест: *материјале*, и *трошак за штампање*! Да вам управо кажем, колико ми је то мило, толико ми је и за чудо, зашто знам, да су Срби до сад слабо марили за оваке ствари. Већ ако кака такова звијезда и на наше небо дође од истока, откуд сунце сав свијет обасјава! — Ја ћу вас чекати драговољно два, три, макар и четири мјесеца (зашто ја и онако нијесам рад био све штампати сад одма, док не ће ли се како свршити ови садашњи послови српски); само вас молим, да ви међу тим гледате, да ми то скупите и пошаљете. По искању вашему ево вам шаљем неколико параграфа из ове моје историје, а што вам више не могу послати, надам се да ћете ми опростити; зашто сам вам казао мало прије, да ја моје књижевне послове и не показујем радо, док на свијет не изиђу, а камо ли на тако дањни пут да и *шаљем*! Или можете ви дати какоме пријатељу да чита, па он преписати; или може ко украсти од вас, или од вашега пријатеља, па наштампати, као своје, прије мене (знате како је ту Врањевски прије неколике године имао с неким таку распру). По овоме, што вам шаљем, можете од прилике себи представити, кака ће бити ова моја (сад већ и *ваша*) историја. Велика ће бити око 30 табака штампани; ту ће бити из почетка на кратко преглед дојакошње историје народа српскога, да се зна о чему је говор. А осим ове историје рад сам још издати на свијет малу књижицу *биографија* ђекоји знатнији Србаља, од који вам ево шаљем *Станка Арамбашића*".

Најзад Вук је, између осталога, тражио да му пошље једну копију слике Карађорђеве:

„Ту у Еремитажу има оригинално портре Црнога Ђорђија; би ли ви мени могли преко кака добра молера списати један списак да ми пошљете? —"

Није чудновато што је Герман знао за овај одговор Вуков Христифору; чудноватије је што је он добио сам оригинал тога одговора и упутио га Милошу Обреновићу. Из овога писма Милош је могао видети да је намера Вукова неодложна, и да ће овај наћи средстава да је у живот приведе, ту ће се говорити не само о његовој — Милошевој — влади, већ је ту реч и о влади Карађорђевој и тражи се Карађорђев портрет. Предузеће је изгледало озбиљно и Милош је нашао за најбоље да га он узме у своје руке. Дотле је имао и Вуково писмо од 30 априла, које је могло утицати на његово расположење у Вукову корист.

8 јула 1822 Милош позове Вука у Србију.[1]) Вук се томе позиву одазвао и између њих су се повратили најбољи односи. Декембра Вук се враћао у Беч с најбољим уверењима: Милош му је обећао пет стотина дуката за штампање историје, само је желео да пре тога песме штампа.[2]) 10 јан. 1823 Вуку је послато три хиљаде гроша на овај циљ.[3])

Док су му се песме штампале Вук се припремао да штампа Историју Милоша Обреновића. Већ је био нашао издавача у Лајпцигу, који би штампао и српски и немачки текст те књиге: хонорар би био Вуку бесплатно српско издање. У јулу 1823 дело је већ било преведено на немачки. Ну пре него што ће дати књигу у штампу Вук се реши да је пошље руском министарству на преглед.[4]) Он је тврдио да је на ову идеју дошао отуда што се бојао да не навуче негодовање министарства, ако би без његова знања извршио публикацију.[5]) Међутим у књизи није било ничега што би оправдало ову зебњу, и није невероватно да је хтео овим само да се боље препоручи руском министарству. Тако Вук пошље немачки превод

[1]) *Држ. Арх. ДП.* Под датумом.

[2]) *Вукова Преписка.* 25 дек. 1822. Земун. Вук Милошу.

[3]) *Id.* 10 јан. 1823. Милош Вуку.

[4]) *Вукова Преписка.* 14 дек. 1823. Вук јавља Милошу да је „ону историјицу (тј. од год. 1813—1823) још у јулију мјесецу преписао на други језик и послао онамо куд ваља“.

[5]) *Id.* 15 авг. 1825. Вук Татишчеву, руском амбасадору у Бечу.

свога дела статском саветнику Аделунгу да га овај преда графу Неселроде на преглед.[1])

Вук је гајио најлепше наде рачунајући на милост Милошеву и благовољење рускога министарства.

Ну велико је било изненађење Вуково кад је добио Милошево писмо од 19 окт. 1823.[2]) Тицало се треће књиге песама, која је већ била изашла и коју је он био топло посветио кнезу за помоћ при њеноме штампању.[3]) Место благодарности Милош му је изјављивао своје незадовољство због те књиге песама, што је у њој штампао неке већ штампане, и напао је „лажна основанија“ о боју на Чачку и који је под његовим „управленијем“ био. Најзад се љутио што му Вук раније није саопштио садржину те песме и претио да му ова књига неће проћи у Србији као што се надао.[4]) Иначе су песме „*Бој на Чачку*“[5]) и „*Устанак кнеза Милоша на Турке*“,[6]) које су изазвале незадовољство, безначајне. Улога Милошева у тим догађајима слабо је представљена. У *Боју на Чачку* Милошевих дела и нема, а придаје му се да је после боја исекао Турке; у „*Устанку кнеза Милоша на Турке*“ Милошу се није могло допасти приповедање о „дослуку“ његовом с Турцима.

Вуку није остало ништа друго но да гледа да ублажи Милошеву срдњу, и он удари, одмах, у теорију о народним песмама; објашњавао је „*да пјесма није историја*“, већ да је у песми главно како је што „измишљено и намјештено“; цитирао је *Гетиншке Учене Новине* (бр. од 5 новембра), које су уздизале публиковану књигу песама, народ српски и кнеза; наводио је Гете-а „првог немачког песника и Вајмарског министра“ који је превео *Дијобу Јакшића* у своме листу *Kunst und Alterthum*. И то је, вели Вук, тек почетак!

У томе писму Вук се дотакао и „праве историје“, чију публикацију, вели, да је одложи с тога што се боји

1) *Вукова Преписка.* 15 авг. 1825. Вук Татишчеву.
2) *Држ. Арх.* ДП. Под датумом.
3) *Срп. Нар. Пјесме.* (Држ. Издање). III, 548.
4) *Држ. Арх.* ДП. 19 окт. 1823. Милош Вуку.
5) *Срп. Нар. Пјесме.* (Држ. Изд.) IV, 326.
6) *Id.* стр. 315.

да не би нанео штете народним интересима. „Све очекујем да се једанпут што сврши, као што сте ми и сами лани мало напоменули“. Своје правдање је завршивао изјавом да је у материјалној беди, и молбом да му кнез пошље хиљаду форинти.[1])

Тек у писму, које је писао на месец дана доцније, Вук јавља Милошу да је превод његове историје послао министарству на преглед.[2])

Почетком 1824 године, кад јамачно још није имао у рукама последње писмо Вуково, Милошу дође однекуда до знања, опет наопачке, да Вук сада спрема некакву историју Карађорђева времена; да је већ превео на немачки и дао једноме издавачу под условом да овај штампа о своме трошку и српски оригинал те историје. Ово узнемири Милоша и он се обрати Вуку, 22 јануара, доказујући му, како се њега, као управитеља српскога народа, јако тиче, шта ће о Србији бити писано и тражио је да му ово дело пошље на преглед. Милош је изјављивао наду да ће и сам Вук признати потребу такога прегледа, и испунити жељу његову тим пре што ће се у тој историји наћи по које „дејаније“, које се његове — кнежеве — личности тиче, и који жели да то буде тачно и истинито. Накратко Милош је тражио да се одмах прекине штампање, ако је већ отпочето, и да му се књига пошље на преглед, па ће је он вратити натраг с потребним трошком за штампање и писцу ће дати издржавање. У противном случају он је Вуку претио да ће за свагда не само изгубити његову милост, него да ће га свуда гонити. „Ви ћете добро знати, завршује се писмо, колико сте негодованије код свију класа народа србског за изданије Лексикона, за издавање рецензија књижевни и за преведеније евангелија на прости србски језик на себе навукли. Чувајте се навући и немилост моју изданијем Карађорђева времена без мог одобренија; чувајте се писати о народу овостраном свију времена нови, тако и Карађорђа, и о мени и најмању чертицу без мог знања и одобрења: то је моја совершена воља“.[3])

---

1) *Вукова Преписка.* 9 нов. 1823. Вук Милошу.
2) *Id.* 14 дек. 1823. Исти истоме.
3) *Држ. Арх. Досије Вука Караџића.* Под датумом.

Наравно јасно је да је Милош хтео да врши цензуру над књигом за коју се бојао да не буде неповољна не само по народне већ и по његове личне интересе. Расположење, које је према Вуку владало у Милошевој околини тада, види се што је у Деловодном Протоколу записано да је ово писмо упућено Вуку „списатељу слепачки песама"!

Вук одмах одговори, да он није хтео да штампа никакву Карађорђеву историју већ његову — Милошеву, коју му је читао у своје време, с неким малим додатком. Тај је додатак Вук послао Милошу у немачкоме тексту, правдајући се да га на српскоме нема начисто преписана.[1]) Писмо је завршивао молбом да му кнез пошље оно за што га је молио у писму од 9 нов. 1823, тј. хиљаду форинти.[2])

---

[1]) Претресајући и срећујући разбацана акта Милошеве канцеларије били смо изненађени, кад смо нашли у преводу немачком један део Вукове књиге *Милош Обреновић* и то баш додатак у коме Вук прича, у прегледу, догађаје, који су настали после примирења с Марашли-Али-пашом. То су два табака хартије пресавијена на четвртине и испуњена са ситним текстом; листови су обележени са 1, 2 до 8 и при дну осмога листа verso види се да ту није свршетак. Тек кад смо прегледали Вукову Преписку разумели смо откуда тај почетак превода у Милошевој архиви. У српскоме тексту тај додатак гласи:

„Довде је историја Милоша Обреновића описана по реду, а одавде ћу за сад накратко напоменути само оно што је најважније и најнужније за познање данашњега стања Србије". Вук *Скуп. Истор. и Етнограф. Списи.* I, стр. 168.

Почетак немачког текста гласи: „Bis itzt wäre die Geschichte des Milosch Obrenowitsch ausführlich abgehandelt, was unmittelbar zu der heutigen Lage Serbiens führt, bis ich Gelegenheit haben werde eine serbische Geschichte der neueren Zeit vom Jahre 1791 bis auf den heutigen Tag, oder vielmehr Materialien zu einer solchen Geschichte, zu liefern". Овај други део у немачком тексту, којега у српскоме нема, важан је што нам ту Вук још једном говори о својим намерама да напише историју српскога народа нашега времена, или бар да остави потомству грађу за тај посао. Ако се упореди овај додатак с његовим предговором уз његово дело Милош Обреновић онда се види, како се та идеја код Вука развијала и како је 1828 год. добила одређенији облик, јер нам у својој књизи говори већ како ће тај материјал бити подељен, и најзад како је почетак те своје грађе Вук помакао од Свиштовског Мира, као што смо горе видели, на 1765 годину. (Вук *Скуп. Истор. и Етнограф. Списи.* I. 112).

[2]) *Вукова Преписка.* Беч. 10 марта 1824. Вук Милошу.

Ну 24 априла Милош му одговори да му не може ништа дати докле не дође на споразум у Србију или бар у Земун.[1])

Вук није оклевао да се одазове овоме позиву; 19 маја он је већ био у Земуну, и 4 јуна Милош му тамо шаље хиљаду форинти сребра, с препоруком да у својој историји не чини никакву алузију на његове односе с ма којом силом, већ да говори само о његовим делима у Србији. „Политическо положеније моје изискује од мене да ни о каквој сили европејској спомена не чиним, било оно каковог му драго призренија. . . . А такође о прећашњем начину владенија Карађорђевог немојте у истој историји никаква спомена чинити. . . .“ То су биле последње жеље Милошеве, ако му не буде могао саму књигу послати на преглед.[2])

Примивши новац и ове савете Вук се крене за Беч јула 1824 год. Око половине јуна он је био послао Милошу J. Грима превод Српске Граматике, превод посвећен кнезу.[3])

У декембру те исте године Вук се обрати Милошу писмом и стане сумњичити Михаила Германа, без икаквог директног повода: изјављивао је бојазан да овај не воли Србију „само као свиња шуму у којој налази доста жира и воде“, особито га је било страх што Михаило Герман није Србин „а туђи нокти свраба не чешу“. „Марко[4]) је овде на моје очи говорио своме француском учитељу да је бугарски народ већи и знатнији од српског“. Вук се

---

[1]) *Држ. Арх.* ДП. 21 апр. 1824. „Одговорено Вуку Стеф. Караџићу на писмо његово од 10 марта да му Господар сада у призренију његовог дела ништа не може помоћи, док не би амо или пак у Земун дошао, и кад буде амо доле дошао Господар ће му помошч сверху његови намеренија указати“.

[2]) *Држ. Арх.* ДП. 4 јун. 1824. Милош Вуку. — Ibid. Под датумом. Милош наређује Алекси Симићу да изда Вуку 2000 фор. сребра. — М. Петровић. *Финансије и Установе.* I. 824. Призианица Вукова дат. у Земуну 6 јуна 1824.

[3]) *Држ. Арх. Дос. Вука Караџића.* 2 јул 1824. Земун. Вук Милошу. — Id. ДП. 6 јул 1824. Милош јавља Вуку да је примио Гримову књигу, да ће му одговорити, али то сад не може учинити „празним писмом“.

[4]) Марко Ђорђевић, кога смо већ помињали.

нудио да он, ако устреба, заступа Германа, поред све своје слабости.[1])

Међутим и Герман није остајао дужан Вуку. Они су радили тајно један против другога.

Још 1 маја 1824 Михаило Герман јавља Милошу из Петрограда да ће скоро изаћи на свет у Петрограду књига „од једног непознатог писца" под насловом „*Жизнь и Подвиги князя Милоша Обреновича*", у којој ће бити описана влада Милошева од 1815—1822 године. Додаје још да ће књига бити посвећена цару Александру или графу Милорадовићу као Србину. Герман не говори ништа о својој улози у публикацији ове књиге, већ само напомиње да је још 1823 године тражио преко Марка Ђорђевића да му кнез пошље своју слику да је стави уз ово дело.[2])

У исто време Милош је добио и друго Германово писмо од 15 августа, у коме јавља да је дотична књига већ штампана и да га је штампање у 1400 есемплара стало две хиљаде рубаља.[3]) О писцу опет ништа! Узгредно говори о Вуку у намери да му се напакости.[4])

Ну тек 1825 изађе у Петрограду књига под насловом: *Жизнь и Подвиги князя Милоша Обреновича, верховнаго вождя и предводителя народа сербскаго. Санктпетербургъ, въ типографiи Н. Греча. 1825.* Име писца није било означено. Увод у коме се преузносе врлине Милоша Обрено-

---

1) *Вукова Преписка.* 14 дек. 1824. Беч. Вук Милошу.

2) *Држ. Арх. Преписка Мих. Германа.* 1 мај 1824. Петрогр. Мих. Герман Милошу. Ово је писмо Милош добио 10 септ. 1824.

3) Међутим на књизи „*Жизнь и Подвиги*" види се да је цензура одобрила штампање тек 26 авг. 1824. Јамачно је хтео што пре до пара да дође од Милоша. У новчаним стварима Мих. Герман је увек сумњив.

4) *Држ. Арх. Преписка Мих. Германа.* 15 авг. 1824. Петроград. Михаило Герман Милошу. „Сiе сочиненiе (тј. *Жизнь и Подвиги*) будетъ первое въ сербской нацiи писано по русски съ дозволенiемъ Правительства подъ цензурою, и затого я покорнѣйше прошу Вашего вспомоществованiя подержать трудяшiяся о славѣ Вашей и Нацiи Сербской. — Здѣсь посылаю Вамъ одинъ екземпляръ похвала на Вами ради вспомоществованiе Вуку Стефановичу о напечатанiи въ Лейпцигѣ Сербскiя пѣсни, и его критиковали за дурной слогъ и за обрѣтенiе новой типографiи, и нѣсколько другихъ ексемпляровъ за вашихъ чиновниковъ въ канцеларiи, что бы

виħа овако се завршивао: „Таковъ князь Милошъ Обреновичь, достойный вождь народа Славяно-Сербскаго! Желая познакомить любителей новѣйшей Исторіи и чтителей храбрости и добродѣтели съ подвигами сего почтеннаго мужа, *заимствовали мы изъ рукописной біографіи его, сочиненной на Нѣмецкомъ языкѣ извѣстнымъ Сербскимъ Литераторомъ Вукомъ Стефановичемъ, сіе описаніе его живни и подвиговъ*, и издаемь оное съ предисловіемъ, въ коемъ вкратцѣ изображена Исторія Сербовъ до нашихъ временъ".

Извор је назначен, али издавач се није показао. То је пак био Михаило Герман. У мају 1825 Михаило Герман је долазио у Србију, политичким послом, и донео је горњу књигу Милошу.[1])

Баш у то време кад је Герман стигао у Србију, и Вук је био на српској граници. 12 маја он се обратио Милошу из Земуна, где је дошао „случајно" и изјављује своју тугу што му кнез није одговорио на његова писма од 3 септембра и 19 дек. 1824 године — где је сумњичио Германа —, и на писма од 2 јан. и 3 феб. 1825 године.

„Од свега, што сам Вам писао и што би Вам још имао писати, пише Вук, најприје би Вас молио (ако молба моја код Вас још значи што), да одговорите Гриму,[2]) као што сте ми лани у последњему писму Вашем обећали. Ви сами ласно можете дознати, да би ја имао Вас молити за којекаке моје сопствене потребе; али

видѣли какъ Народъ Русскій критикуетъ за отступленіе отъ славянскаго слога и новою азбуку, да бы послужитъ могло въ примѣръ и другимъ. . . . ." *Id. Id.* 24 окт. 1824. Петроград. Михаило Герман Милошу. Препоручује му Ивана Квекића, Србина из Боке, коме дугује 4000 рубаља, од којих је нарочито платио штампарске трошкове за горњу књигу. *Id. Id.* 30. дек. 1824. Петроград. Герман Милошу јавља да ће му скоро послати књигу *Жизнь и Подвиги.*

[1]) Михаило Герман дошао је у Земун 10 маја с депешама рускога императора за кнеза Милоша. Он је дошао у својству рускога курира, јавно, с руским пасошем и одобрењем аустријског посланика у Петрограду. 11 маја прешао је у Земун Алекса Симић и састао се с Германом, а после су прешли у Србију. Земунци су били јако изненађени кад су видели свога познаника и пропалицу — пре ступања у Милошеву службу Герман је живео у Земуну — као курира рускога императора.

[2]) Jacob Grimm издао је 1824. год. на немачком Вукову Малу Граматику.

ми се ово чини најпрече, јер се тиче части Ваше и народа Српскога. Ако ту ко мисли (по жељи својој), да ћу се само ја чрез то осрамотити, ако ви Гриму не одговорите, он се вара: ја ћу се у том само толико осрамотити, колико Ваша срамота и на мене, као и на свакога Србина, пада, али мене само оправдаће свагда љубав к вама и к народу нашему. Да ја данас овђе умрем и да Вам ништа више не учиним, само оно, што сам Вам до сад учинио и што сам Вам желио и (да су непријатељи моји иВаши допустили) *могао* учинити, свједочиће потомству, да Ви до данас нијесте имали већега пријатеља од мене. Ако ја тако будем несрећан, да ми ни овђе сад на ово писмо не одговорите, онда истина да ће бити за мене очевидни знак, да Ви нити признајете моје љубави и ревности к Вама, нити сте више мој дојакошњи пријатељ; но ја како сам до сад, не гледајући ни на какав мој сопствени добитак, него само из једине љубави и ревности к народу нашему, желио Вам и што се могло чинио добро, тако ћу се трудити и у напредак докле ме гођ Бог узаживи, а вријеме ће свачија ђела изнијети на виђело".[1])

Ту је у Земуну јамачно, и после горњег писма, Вук дознао да је његово дело о Милошу изашло у Петрограду на рускоме језику. Наравно Вук је био изван себе од гњева. Још у Бечу он је био добио свој рукопис од Аделунга с извештајем да руско министарство нема ништа против штампања тога дела. Вук се с правом питао како је његов рукопис послат министарству дошао у руке Герману?

У то, 18-ог маја, Милош позове Вука у Србију. Али после горње историје Вук се није смео одазвати позиву. Он се бојао мржње Германове и његовога присуства у околини кнежевој. Милошу пак није веровао и казао му је отворено да он — Милош — више воли „лажу“ и „варалицу“ Германа него њега, као доказ навео је што је кнез послао Герману слику за горњу књигу, слику коју је он — Вук — трипут узалудно тражио.[2]) Одговора није било.

14 авг. из Беча Вук се поново обрати кнезу, пишући оштро противу Германа, кога је, по казивању, знао „за лажу и варалицу“, „а сад, вели Вук, кад је он ту моју књигу тако подло украо и издао, морао би сам га држати за таквога човека, да га остали људи за свеца држе“.[3])

---

[1]) *Драж. Арх. Дос. Вука Караџића.* Под датумом.
[2]) *Вукова Преписка.* 28 маја 1825. Земун. Вук Милошу.
[3]) *Id.* 14 авг. 1825. Беч. Вук Милошу.

Најзад је тражио да га Милош помогне да иде у Немачку и Француску да тамо изда његову историју. У исто време Вук упути тужбу и Татишчеву, рускоме амбасадору у Бечу, представљајући штету коју му је нанело руско министарство, и тражио је да му оно ту штету накнади.[1])

Вукова је претпоставка била да је руско министарство дало рукопис на преглед Михаилу Герману, као Милошеву агенту, и да га је овај тада превео и издао. И то је било тачно. Уз своју тужбу Татишчеву Вук је приложио и биографију проблематичнога Германа.[2]) где је нека факта извртао, додајући најзад и у самоме писму најгору оцену о овоме Милошевом представнику код рускога министарства. Вук је управо компромитовао Милоша који се служи оваквим индивидуама; Вукови пак пријатељи у Аустрији и Русији били су развили велику агитацију против овога плагијата.[3])

На ове оптужбе Вуку је дошао одговор, да је Герман казао да је њему Милош послао Вуков рукопис на немачкоме језику са заповешћу да га о његовоме трошку наштампа на рускоме језику, и према томе да се Вук за штету обрати Милошу.

4 јануара 1826 Вук достави овај одговор кнезу с примедбом да он зна да Милош није имао тога рукописа „него је Герман мој рукопис украо у министарства рускога (ваља да га је министарство њему дало да види, као човек од српски послова, а он онда, видећи да се с тим може што добити и излагати, нашао некога, те му га превео на руски и тако га украо); пак сада ону срамоту, која по правди пада на руско министарство и на њега, они бацају на вас“. Накратко он је тражио да му Милош, и ако га је огласио невиним, плати на име штете 4000 форинти, које је због овога тражио од руског министарства и да Германа огласи као лажу и варалицу.[4])

---

[1]) *Вукова Преписка.* 15 авг. 1825. Беч. Вук Татишчеву.

[2]) Вук, *Скупљ. Истор. и Етнограф. Списи.* I. 347.

[3]) И. В. Ягичъ. *Письма Добровскаго и Копитара* (Сборникъ Отдѣл. русс. языка и словес. Имп. Акад. Наукъ. Т. XXXIX). 1885. Стр. 688 па на даље.

[4]) *Вукова Преписка.* 4 јан. 1826. Беч. Вук Милошу.

Милош се није обазирао на ове тужбе. Вуку 4000 фор., уз то оно што је морао платити Герману за штампање, све се то Милошу учинило и сувише много. Најзад Вук се реши да сиђе ближе Србији. Писмом од 12 јуна он јави Милошу да је дошао у Земун. Уз писмо је приложио бр. 27 *Библиографических Листи*, као доказ да и у Русији има људи који верују да је Герман њему украо рукопис.[1])

Тај прилог није био новина за Милоша. 27 јан. још Герман је известио Милоша потанко о свима оптужбама Вуковим, који га је, вели, називао пред Русима „хајдуком и крадљивцем", и тражио да му руски цар плати штету. Према томе писму за Вука су се јако заузимали министар просвете Шишков, канцелар граф Румјанцов, Кепен и Аделунг. И Герман је отворено признавао Милошу да је одговорио да је он од њега — Милоша — добио рукопис и заповест да изда књигу, и да он нема да слуша нити Русе нити Аустријанце (овде је мислио на Копитара, па и на самога Метерниха и Генца, јер је чуо да су се и они за Вука заузимали). Не могавши да учине ништа они су се, као што опет вели Герман, задовољили да публикују против њега састав, који је он приложио уз писмо Милошу, и који јамачно није ништа друго до онај у *Библиографическим Листима*. „Вотъ зависть и злость, притомъ Сербина"! узвикује Мих. Герман.

Најзад Герман вели да је био спремио и одговор да изобличи Вука, али да је смрт цара Александра учинила да одложи ту намеру.[2])

У писму секретару Милошеву Лазару Тодоровићу, који је био, као што знамо, велики непријатељ Вуков, Герман пише: „Вукъ Стефановичъ непрестаеть нападать на мнѣ, но скоро мислим да му пребыемь и другу ногу".[3]) Ну на претњи се све и свршило, и ако се од Германа, као од дрског плагијатора, могло свашта очекивати.

На Милошу је пак после Германових објашњења остала сумња и код људи који су добро познавали ову

---

[1]) *Вукова Преписка.* 12 јун 1826. Земун. Вук Милошу.

[2]) *Држ. Арх. Преписка Мих. Германа.* 26 јан. 1825. Петроград. Мих. Герман Милошу.

[3]) *Id. Id.* 26 јан. 1826. Герман Лазару Тодоровићу.

аферу односно рукописа, да је он помогао Герману да плагијат изврши.[1]) Доказ је томе могао бити слика Милошева и плаћена штампа. Међутим, као што смо видели, он о томе није ништа знао док књига није изашла.

Већ крајем 1826 године владали су најбољи односи између Милоша и Вука. Ступањ свога расположења Милош је често новцем показивао, у декембру месецу Вук је добио од њега две стотине форинти на дар.

„Бог је свједок, пише Вук кнезу, да ми је ово двјеста форинти милије, него да сам откуд с друге стране добио сто пута оволико; јер је ово за мене знак Ваше старе к мени милости и благонаклоности, од које ми ништа на овоме свијету драгоцјеније нема. Овај драгоцјени дар ја не знам ни на што достојније употребити, него на пут к Вама, не да Вам благодарим, јер то није могуће, него, ако ме те чести и среће удостојите, да Вам с чувствама вјечне благодарности руку и скут пољубим. Надам се, да ћу, у име Бога, скоро ту превелику срећу имати, да станем пред Вама“.[2])

Заиста у фебруару 1827 Вук је био у Србији, и том је приликом повољно уредио с Милошем питање о издавању његове историје.[3]) У *Деловодном Протоколу* Милошеве Канцеларије, под 3 мартом, видимо да је наређено Јероники, надзорнику Милошева двора у Београду, да Вуку, који иде од кнеза, „преда оно портре Господарово у конаку наодеће се“.[4]) То је извесно слика коју је радио Ђурковић, чија се репродукција налази у Вуковој књизи о Милошу, као и у руском издању од 1825. Тога истога дана, 3 марта 1827, Милош је дао Вуку 5000 гроша у новцу.[5])

---

[1]) И. В. Ягичъ. *Письма Добровскаго и Копитара.* стр. 696. 20 апр. 1826. Копитар Кепену. „Germans Vorgeben mag in Rücksicht des Porträts und der Druckkosten war seyn, ist aber in Rücksicht des Ms. reine Lüge, da letzteres nie aus des Verf's Hand kam, als bei der Sendung an Adelung“.

[2]) *Држ. Арх. Досије Вука Караџића.* 28 дек. 1826. Беч. Вук Милошу. — Испор. још *Id.* ДП. 2 јан. 1827. Милош Алекси Симићу; Мита Петровић. *Финансије и Установе.* III, стр. 183.

[3]) *Држ. Арх.* ДП. 28 феб. 1827. Милош А. Симићу јавља да ће му Вук предати нека своја „замѣчанія“ да их тајно у Земун пренесе, јер није рад да преко контумаца иду.

[4]) *Id.* ДП, под 3 мартом.

[5]) Мита Петровић. *Финансије и Установе.* III, стр. 184.

Вуков углед код Милоша 1827 порастао је још услед нарочите препоруке из Русије. У мају, враћајући се из Петрограда, Вук је добио на Милоша препоруку од Александра Шишкова, министра просвете и председника Академије, којим овај јавља Милошу да је Вук, благодарећи својим радовима, добио доживотну пенсију од руског цара, и препоручивао га пажњи Милошевој.[1])

У мају 1828 године Вук је упутио Милошу своју књигу штампану под насловом *Милош Обреновић* кнѧзъ Сербїи *или Грађа за Српску историју нашега времена*, која је тих дана изашла из штампарије краљ. универс. пештанског.

„За сав труд и за муку, пише Вук овим поводом Милошу, што сам поднијо, пишући ову књигу и издајући на свијет, биће ми довољна награда, ако је ви милостиво примите и одобрите; зато би милостиво писмо ваше, које би ме о том увјерило, било најбољи лијек моме раслабљеноме здрављу. Бог и савјест моја свједоци су, да ми је у писању ове књиге чест и слава ваша једнако пред очима била; и да је у данашње вријеме само вас ради и ваше части и славе издајем, нимало не гледајући на своју сопствену ползу или штету; али поред свега тога, ако у њој нађете што неповољно, молим вас препокорно да ми опростите милостиво, јер је људско погријешити а Божје и књажеско опростити“.[2])

Књига је била посвећена браћи Милошевој, Јовану и Јеврему Обреновићу. „Изволите милостиво примити ову књигу моју, вели Вук у тој посвети, обраћајући се њима; у њој нема венаца, достојни светлога и частитога брата вашега, него је само цвеће, од кога ће му благодарно потомство такове венце плести моћи“.

Несумњиво књига се морала допасти Милошу, који је и пре штампања знао њену садржину, бар у главноме, и потпомогао њено штампање.

О Митрову-дне Вук је дошао у Крагујевац[3]) на позив Милошев; казано му је да је позват да пише законе

---

[1]) *Држ. Арх. Досије Вука Караџића.* 10 мај 1827. Петроград. текс. Шишков Милошу.

[2]) *Id.* 31 мај 1829. Будим. Вук Милошу.

[3]) *Држ. Арх.* ДП. Милошеве наредбе под 20 и 27 окт. 1828.

за Србију. План за овај посао био је израдио Дим. Давидовић: прво је требало превести Code Napoléon, од речи до речи, само разумљиво, па ће после нарочита комисија одабрати оно што је за Србију а остало одбацити. Посао се имао свршити до Ђурђева-дне 1829 године.

И ако му се овакав посао није допадао, Вук га се опет прими: даду му једног писара и он отпочне превођење. Ну он је непрестано тражио да га тога ослободе. Најзад успе те му Милош одобри да се врати у Беч да преписује превод Новога Завета и да се с тим преводом врати у пролеће. Дотле би били преведени и закони, и Вук би ишао у Петроград да обоје штампа.[1])

У половини декембра Вук је пошао из Србије у Земун. На поласку Милош му је препоручио да на пролеће сведе и породицу у Земун, да би је могао лакше свачим снабдевати (с дрвима, брашном, свињама, итд.). Двадесет трећег декембра Милош пише Вуку, који је очекивао да му се прекрати, по кнежевој препоруци, рок контумацирања у Земуну: „Господину Директору [контумаца] пишем да сте ви кугу јошт онда прекужили, кад вам је нога таква остала, зато да се вас не боје да ћете ји окужити. То је шала, немојте се наћи увређени од мене".[2])

II

Деветнаестог фебруара 1829 Вук извести Милоша да ће најдаље до априла сићи у Земун.[3]) На ово Милош му нареди 15 марта, да свој долазак одложи до даље наредбе,[4]) а већ десет дана доцније му пише да дође о Ђурђевудне и пошље му две стотине талира да дугове исплати".[5])

Ну тек почетком јуна Вук је дошао у Београд и одатле је упућен у Крагујевац,[6]) где је добио положај члана у Опште-народном Суду, с платом од 2800 гр. годишње.[7]) Породицу је био оставио у Земуну.

---

[1]) *Вукова Преписка.* 28 дек. (н. к.) 1829. Вук Копитару. — *В. Богишић, Једна руковет из Вукове Преписке*, стр. 62. 10 нов. 1828. Краг. Вук Копитару.

[2]) *Вукова Преписка.* 23 дек. 1828. Милош Вуку.

[3]) *Држ. Арх.* К. К., Дос. В. Караџића. Под датумом.

[4]) *Држ. Арх.* К. К., ДП. Под датумом.

[5]) *Id.* Id. Под датумом.

[6]) *Id.* Id. Под 9 јуном 1829. Милош Ј. Јакшићу.

[7]) М. Петровић, *Финансиј[illegible]ове*, I, стр. 562.

Међутим по повратку Вук је нашао да закони нису преведени још, једино је свршено превођење криминалних закона. Грађански Законик и Судски Поступак били су послати у Шабац, учитељу Г. Захаријаду да их преводи. Овај их је био тако превео, вели Вук, „да се ништа не разумије, а на многим мјестима, цркао би човјек од смија читајући његов превод“, јер преводилац није знао нити српски нити немачки. Тако сад Вуку предаду опет посао за који није марио, он је имао да преводи Судски Поступак. Ускоро буде састављена и *законодателна комисија* у коју уђе и Вук (други чланови: Вас. Поповић, Павле Радомировић, Прота Матија и Ђока Протић; секретар: Алекса Поповски). Он је имао да пази на *„штил и језик“*. „Кад се изнајприје, пише Вук, ја с Поповским станем договарати и препирати, како ће се што записати, остали, особито прости кнезови повичу: да се у друштву само чита, и да се избира, шта ће се узети, а шта неће; а што се тиче штила и језика, о томе да се ми послије сами договоримо и препиремо“. . . [1])

Посао није био ни у пола свршен а чланови се комисије разиђу по другим пословима. Поповског употребљавао је кнез као писара тако, да није могао долазити на посао редовно, те и Вук се стане спремати да иде по Србији и тражи песме. Ну допуст не добије и буде добро изгрђен што неће да гледа послове за које је позват. Најзад скупи се опет законодателна комисија, доведе јој се из Шапца за писара Лазар Зубан, а место Васе Поповића и Павла Радомировића буде постављен кнез Лазар Теодоровић. Они сви буду намештени у Велики Суд. До свршетка септембра било је свршено с половином грађанског закона.

Док нису дошли у Велики Суд Вук је мењао три стана, гори од горега за његово здравље, а у Вел. Суду добије једну малу собицу, „која није била много шира од врата“. Сви су чланови комисије и чланови суда јели заједно, у Суду, где су и становали. Вуку се није допало ово општежитије као у манастиру, а још мање храна, која је за човека здравога желуца била добра али не за

[1]) *Вукова Преписка.* 28 дек. 1829. Вук Копитару.

њега. Кад је већ и јесен стигла он није могао ни мислити да остане у оној својој бедној собици под којом је била трапезарија и која је тако била потавањена да је свагда „по мирису знао шта се доле једе!“ Услед тога Вук је предлагао да се за њихов посао одреди друго које место. Милош није отказао, али је ово одлагано с дана на дан док крајем септембра не оде у Крагујевац. Други дан по његову одласку ухвати Вука грозница и стане га трести свакога другог дана. Сад се тек Вуку учини Крагујевац црн. 29-ог септ. он затражи од Милоша преко Василија Поповића: 1-о да му пошље доктора Стејића, ако не, да му допусти да иде у Земунски контумац да се лечи; 2-о ако је рад да се писање закона продужи, да одреди друго место за тај посао, где би он могао имати пристојан стан; да му одреди што на месец да би се могао сам хранити, плаћати слугу и одевати. Вук је знао да је то за Милоша грубо писмо, али га је очајање натерало да га пише.[1])

Василије Поповић одговори да му се Стејић не може послати, јер је и сам кнез нешто слаб, и да је издата наредба да му се даду 300 гроша да иде у контумац на лечење, па кад се позове да се натраг врати.[2]) Вук се стане спремати за пут. Други дан он добије прави одговор под потписом Симе Паштрмца: у великој коверти било је запечаћено писмо с пасошем.

Тај је пасош гласио:

„Я

Амица првый и последный

Кои имамъ власть давати свакояке пасоше и мушкомъ и женскомъ, и старомъ и младомъ, и здраву и клясту, обявлюемъ настояшчимъ пасошемъ да показатель сего г. Вукъ Стефановићъ из Трр̑шића и Ядру, одъ скора прозвавшій се Дробнякъ изъ Петнице, полази одавленъ преко биоградске скеле у Земунъ, а оталенъ докле му тояга трае.

---

[1]) *Вукова Преписка.*

[2]) Ibid. — *Држ. Арх.*, К. К., 4 окт. 1829. Милош нарећује да се Вуку изда 300 гроша „изрученија ради!“ — М. Петровић, *Финансије и Установе*, III, стр. 265. Издато под 6 окт.

Лични опис:

Име и презиме:	Вукъ Стефановићъ Караџићъ изъ Трршића. У младости козаръ, а сада списатель србске граматице.
Уста су му:	Као чарапинъ почетак.
Нос:	Као модри патлиџанъ.
Особити знакова:	Нема; али кадъ бы се човекъ остратъ добро загледао у нѣга, рекао бы да є у єдну ногу приромъ.

(Овде је нацртано како је Вук у манастиру Раковици ноћу хтео да се послужи крчагом место ноћнога суда, а Лаза Зубан (!) му не да, те се њих два око тога.гурају.)

(печат талир орлаш) Амица".[1])

Овај је пасош био цвеће према писму Амиџину, које је писано руком Цветка Рајовића, Милошева секретара, ну „цијела га је *књажеска* канцеларија и свита састављала, као што се и свједочи у писму". Амица му саветује да се не плаши грознице. Тачка друга у томе писму гласи:

„Роде мој, ко здрави разум има, онај ће рећи: „Што се закона тиче, ви да се нисте ни родили на овај свет, они би с помоћу Божијом и у здрављу нашега Господара написати и уређени били. А ми баш и некабулимо да нам се криви закони напишу. Ко је видео да од крива човека што право и добро изаћи може. . . . Ко год има у прсима људско сердце а у глави здрав разум, онај мора рећи да сте ви права будала, роде мој, кад мислите да се без вас закони написати не могу! Ваше цело писмо сачињено је и наведено до самијех пара, и све паре па паре, дугови, узимање и давање и проч.; него на ово се рећи може пространој . . . . су мера, и то поголема морају бити".

И ово је бледа слика увреда које су у томе писму просуте, то је делиријум простачког безобразлука и цинизма, о коме Вук говори и у својој тајној грађи, како се упућује да дође до пара од Београдског везира. „Надам се да су овом сретном мисли све ваше жеље испољнене, пара доста и телесна угодност, ето пословица у делу: „весело серце кудељу преде". Предите, роде мој, и мотајте на кануру, а неће вам ни давати вретено но подебелу дружицу...."[2])

---

[1]) М. Ђ. Милићевић. *Кнез Милош у Причама.* 1891, стр. 266—268. У *Тајној грађи,* Вук тврди да је печат монас. Раванице.
[2]) *Вукова Преписка.* Амица Вуку, 2 окт. 1829.

У Пожаревцу се очекивало с нестрпљењем какав ће ефекат произвести ова груба шала у Крагујевцу. 10 октобра већ Лазар Тодоровић друг Вуков у „законодателној комисији" је укорен „што није јавио за Вука Стеф. Караџића, да је отишао и шта је при поласку говорио, је ли се смејао или љутио на послато писмо и пасош от имена Амиџина." [1])

Одговор Лазара Тодоровића врло је интересан и ево како гласи:

„Високопочитаемо писмо Вашего Сијатељства, од 10 числа т. м. Н. 1829 исправно примио сам, и видио довољни укор што нисам одма и опстојателно, како Вашему Сијатељству о одласку Вукову, тако и Амиџи на писмо његово одговорио. Вук је отишао 8-о т. после пол дана. Знам да је требало истога дана, или барем деветаго числа отговорити Амиџи на писмо. Но правду да исповедим, да нисам могао од смеја. Ја сам неколико пута перо узимао да одговорим пак како помислим на клету фигуру Вукову и како Баћушка[2]) отима[ју]ћи тестију, уз ову гледа, а ја се заценим смејати, и тако пропустим и девето число до после подне. Но разумевши да ће суруџија 10-о числа за Пожаревац поћи, одговорио сам ја Амиџи, а Суд Народни Вашему Сијатељству. Но ја нисам могао Амиџи описати, какав је смe[х] овамо догађао се; а и сад непрестано траје.

„Пре, него је Амиџино писмо с пасошем овамо дошло, донео је пандур из конака писмо Вашего Сијатељства на Суд Народни, у којему између остали, благоволили сте наложити, да се Вуку 300 гроша од Јакшића даду, пак да може ићи у Земун лечити се од грознице. Истом приликом добио је Вук писмо од Г. кн. Васе. Прочитавши ово узнемири се, и сваки час питао је, шта јеВаше Сијатељство Суду Народњем за њега писало. Ми му покажемо, и он се успокоји, и обећа се да ће и он сутра то јест у вторник доћи к мени и Мати[3]) да настави с нама законе преводити; (:јер ја и Мата с писаром нисмо престали од посла врученог нама зато што је Вук био болестан). То је било 7-о числа овога месеца, на дан рођења Бег-Миланова.[4]) Ми кнезови одемо у конак прослављати овај сретни дан, а Вук остане у конаку судејском. Ми с ручка, а Ерчуга с пакетом Амиџиним пред мене, кога без бакшиша никако недаваше, говорећи да му је тако Амица рекао. Ја по-

---

[1]) *Држ. Арх.* К. К., ДП. 10 окт. 1829. Милош Лазару Тодоровићу.

[2]) Паун Јанковић звани Баћа.

[3]) Мата Радојковић, синовац Милете Радојковића, јануара 1830 био је писар Београдског Суда.

[4]) Милан Обреновић старији син Милошев.

мислим, ми смо на ручку весели били, а сад ћемо удвојити, мислећи да су ово без сумње весели гласови из Цариграда. Неимајући код мене новаца, једва измолим од Ерчуге Амицин пакет, и с нестерпјенијем час пре отворим да видим веселе цариградске гласове. Ал' на један пут покажу се чудеса, и ја напрегнем гушу смејати се, а сви око мене стојећи кнезови, служитељи и варошани, који су на ручку били, питају шта је?! Будући пак да Амица пише да ми, кнезови, прегледамо, а потом Вуку да предамо, зато нисам смео и варошанима појавити; но кад смо дошли у конак судејски показао сам и читао кнезовима и писмо и пасош Амицин к рођаку; а кад видише, а они сви као и ја напну се смејати, чудећи се составу писма и измишленију фигуре рођака Амицина. Кад смо писмо с пасошем Вуку предали, одма је погледао у потпис у писму и пасошу и видећи тамо име рођаково а и фигуру на пасошу изображену, рече: „Е! ово су без сумње рођачки и ђурђевски послови“, а потом поче пасош редом и гласно читати смешећи се, но уз образ удари му пламен. По прочитанију стане одма истога дана кола тражити, да иде у Земун. Нашавши кола, кад је сутра дан у кола сести хотео, изазове мене на страну, и рече ми: „Ово су, како сам пре рекао, послови ђурђевски и рођачки, који су се недавно и Цветку догодили, но ово ће све скоро проћи; а ја како пређем у Земун, писаћу Јего Књажеском Сијатељству и благодарити за досадашњу милост, и препоручићу се за будућност, пак ако ме Господар зовне, да законе сочињавамо, ја ћу одма доћи. Овако се овде с Вуком радило.

Ја наводећи горњи, истина сасвим слаби узрок, за што нисам Амици на писмо одговорио, покорњејше молим Ваше Сијатељство за опроштеније, и са сваким. . . .

16 октобра Вук је одговорио Амици, да је примио његово писмо у коме му је помагала „цела Књажеска Канцеларија“; није ни чудо што је тако духовито! Вук се правио као да је све узео за шалу.

Ну запети односи између Милоша и Вука нису дуго трајали. На Вуково писмо из Земуна, од 18 декембра, којим кнезу честита Божић,[1]) Милош је одговорио 21 истог месеца позивом, да се опет врати у Крагујевац.[2]) Већ 2-ог

[1]) *Држ. Арх. Дос. Вука Караџића.* Под датумом.

[2]) *Вукова Преписка.* 21 дек. 1829 Милош Вуку. — Мита Петровић. *Финансије и Установе.* III, стр. 251—252, види се да је Вуку издато: 6 нов. 100 гроша; 12 дек. 2000 гроша као „дародајанија“.

јануара 1830, Милош јавља Васи Поповићу да се Вук враћа у Србију.[1])

У априлу месецу Вук је постављен за члана „законодателне комисије" (која је, том приликом, била дефинитивно организована „при Београдском Народном Суду") са платом од 4200 гроша, и тако се настанио у Београду.[2])

Те године Вук је успео те је на његово наваљивање позват у Србију Дим. Исаиловић, који је отворио у Београду *Велику Школу*. У ту су школу примљени ђаци који су свршили основне школе и Исаиловић је у њој предавао предмете који се уче у гимназијама.[3]) Ну услед немарности „правитељства" у њој, у почетку, није било никаквог напретка.[4]) Ипак мора се признати да свему није било криво Правитељство. Кад је школа отворена 1831 године, полицајдиректор Цветко Рајовић имао је муке с родитељима, који нису хтели да шаљу децу у ту школу из страха да се не преуче![5])

1831 године Вук је добио особити доказ кнежеве милости: 29 марта Вук је био постављен за „Президента" Београдског Суда.[6])

Ну поред ових доказа симпатије који су годили Вуку, Милош га је често задиркивао, што Вуку није увек било најпријатније. Њему, наравно, није могло бити непријатно кад га Милош у писму од 3 маја 1831 задиркује како се чува од „пуга";[7]) али писмо које је добио четири дана доцније могло га је само увредити, јер је у њему Милош чинио опору алузију на његов физички недо-

---

1) *Држ. Арх.* ДП. Под 2 јан. 1830.

2) Мита Петровић. ***Финансије и Установе.*** I, стр. 562, 566, 579; III, стр. 258, 302, 316. — *Држ. Арх. Беогр. Конс.* 30 јули 1830. А. Симић Милошу. Види се да је Вук преко Копитара набављао стране законе. Тога дана Симић је послао кнезу „законне књиге што је Вук Копитару поручио био". Истор. И. В. Јагича, ***Новыя Письма***, стр. 823, Копитаров Brief-Journal.

3) Писмо Вуково Милошу од 18 апр. 1832. — М. Ђ. Милићевић. ***Поменик***, стр. 185.

4) Писмо Вуково Милошу од 18 апр. 1831.

5) Извештај Цв. Рајовића од апр. 1831 год.

6) *Држ. Арх.* К. К., ДП. Под 29 мартом 1831 год. — Id. *Досије Вука Караџића.* 4 апр. 1831. Београд. Вук благодари кнезу на овоме.

7) *Вукова Преписка.* 3 мај 1831. Милош Вуку.

статак. Некакав Константин Христо пристане да узме једну девојку, која је била родила ванбрачно дете и била под истрагом да би се дознало ко је отац новорођенчета. Услов неочекиваног жениха био је да се одустане од истраге, и ствар буде реферисана Милошу, који одобри да се истрага прекине. Похваљујући добро срце Константиново он врати предмет Суду с овом примедбом, која се односила на самог президента Београдског Суда: „Будући је Константин Христо тако срећан да музару узима, а не јаловицу, то би требало да мени и Президенту Магистратском, бар сваком по једне лок-чизме поклони: Вукове, макар и с мамузама биле!“[1])

Вук се могао само тиме тешити што Милош није никога штедео својим шалама, којима су се заинтересоване личности, истина, смејале, али за то ипак увреде нису заборављале. Милош је чак и Вука посвећивао у овакe завере против својих чиновника. Тако су 1830 године Аврам Петронијевић и Цветко Рајовић били послати у Петроград у политичкој мисији где су били лепо примљени од цара Николе I, и одликовани орденом Св. Владимира, а Милош лентом ордена Св. Ане. Почетком јануара 1831 посланици су се враћали из Петрограда. Како је Милош нерадо гледао да се његове слуге уздижу до каваљера страних ордена; у Крагујевцу се стану чинити свакојаке шале на рачун Цветка Рајовића, шале које је подстицао сам Милош. 28 дек. 1830 он пише Вуку: „Ми смо се сви овде узмували и узп . . . ., не знамо како ћемо му [Цветку Рајовићу] с пута сићи кад дође . . .“ Затим прича целу заверу: тј. да Ц. Рајовића нико ни за шта не пита (ту је за то Аврам Петронијевић), већ ће напустити „чибукџије, кафеџије, бербере, асталџије и друге мање . . . служитеље“ да га питају како је у Петрограду? Према овоме имао је и Вук да поступи. Слично писмо послато је и Јеврему Обреновићу. Ако би Ц. Рајовић почео сам да прича што о Русији, онда да га прекину и да га питају: како је у Одеси лађе товарио и у Ердељу с дукатима „трговао“!? Ово су пак биле оштре алузије на Рајовићеву прошлост пре ступања у Милошеву службу, јер се

[1]) *Држ. Арх. Београдски Суд.* под 7 мајем 1831.

говорило да је Цветко у Одеси био амалин и да је у Ердељу протурао лажне дукате.

2 феб 1831 Милош пише Вуку како му је стигао глас да је Цветко на путу за Крагујевац и да орден и руску униформу није скинуо целим путем. Сви у Крагујевцу, вели од прилике Милош, завиде њему — Вуку — што је при већој реци, а они на малој Лепеници „која није довољна за моћи ји опрати од следствија, која ће овај Цветков долазак над њима учинити.“ Да би опоменуо Ц. Рајовића на реалност Милош је био спреман да га пошље у једну нарочиту мисију. Тада су били послати из Цариграда у Србију нарочити људи Портиних чиновника да купују стоку; Цветку је било намењено да с тим људма пође по Србији „да овнове купује...“[1])

Иначе живот судског персонала није био увек испуњен судском озбиљношћу и „президент“ није био увек озбиљан; у извесним тренутцима живот у суду — јер су тамо чиновници и живели — био је врло шаљив. Међутим Милош није увек био расположен да све ствари шаљиво узме. Тако он најзад дозна да се његови до зуба оружани пандури при Београдском Суду и полицији јављају ноћу у улози љубавних постиљона. 30 апр. он наложи Цв. Рајовићу, „полицајмајстору“ у Београду, да над пандурима строгост „надбљудава“: „јер ако буде као што чујем да сирјеч ноћу ..... у магистрат воде, и на путу патроли турској изговарају се да они такве кнезовима у суд воде, то неће добро бити, јер ја ни по што трпети нећу да се за судијама и мојим чиновницима рђави гласови разносе.“[2]) Одговор је гласио да су пандури заиста вршили такве улоге за рачун руских комисара Коцебуа и Сапаљског и да је „Шугава Ката долазила к господину Вуку Караџићу.“[3]) Ц. Рајовић није био дискретан човек, он је президентове тајне „као у шали госп. Вучићу, а и другом друштву казао“; од овога друштва пак није се могло очекивати да ће оно имати више обзира према доктору философије и члану кореспонденту разних учених друштава,

---

[1]) *Вукова Преписка.* 28 дек. 1830 и 2 феб. 1831. Милош Вуку.

[2]) *Држ. Арх. К. К. Београд. полиција.* 30 апр. 1831. Милош Ц. Рајовићу.

[3]) *Id. Id.* 6 мај 1831. Цв. Рајовић Милошу.

који је својом несрећом између њих запао. Тако је цела ствар дошла и Милошу до знања.

За свога председништва у Београдском Суду Вук је имао и један спор с Ц. Рајовићем. Кад је Вук био наименован „президентом" Суда у Београду, Рајовић је био тамо већ у чину „полицајмајстора". Ну атрибуције Суда и Полиције у Београду нису биле тачно опредељене; полицајмајстор, на пример, заседавао је и у Суду и помагао при чисто судским пословима. Услед овога породи се сукоб између Цветка Рајовића, полицајмајстора, и Вука, Президента Суда, који је држао да је управник полиције дужан да му реферише о свима својим пословима. Непосредни повод томе дао је Димитрије Христић, најмлађи зет Карађорђев. 8 апр. он пређе из Земуна у Београд, и затражи да иде кнезу. Цветко Рајовић одмах извести о томе кнеза, не јавивши ништа Вуку, као Председнику Суда и Марку Ђорђевићу познатом сроднику Германовом, као судији.[1]) Ова двојица позову тада Рајовића, и укоре га изјавивши да је он, Рајовић, „савршено њиховој вољи подвржен", и да само од њих има „у сваком призренију заповести очекивати".[2])

Овај спор дао је повода кнезу те је 12 апр. издао „*Пропис, по ком се Полиција Београдска владати и дужности своје испуњавати има*". Тај пропис имао је 14 тачака, у које су распоређене обичне дужности полицијске. Ну за нас су нарочито интересантне тачке 6. и 7. Тачка 6. гласи: да је полицајмајстор дужан: „средством воверени људи тајна умишленија, како београдских житеља, тако и са стране из Цесарије долазећих људи искушавати и мотрити, да не би општи народни мир нарушавала." По тач. седмој полицајмајстор имао је да јавља „особе, које му у политическом призренију подозрителне покажу се" „најтајнијим путем" непосредно кнезу и никоме другоме, а оне које му се сасвим опасне учине и да их ухапси.[3]) У своме писму Цв. Рајовићу од 13 апр. Милош овако допуњава шесту тачку: „Под израженијем тајног умишленија која би општи мир нарушавала ваља директору (полиције) и то ра-

---

1) *Id. Id.* 10 апр. 1831. Ц. Рајовић Милошу.
2) *Id. Id.* 10 апр. 1831. Исти Истоме.
3) *Id. Id.* 12 апр. 1831.

зумети, да ми и оне људе назначује, који би му, као моји и начина мог правленија са земљом противници познати били. Кад ми оваке људе опише, ваља да ми и опстојатељства истинито и тачно опише која им се неповољна чине.“

Ни мање ни више ово је конституисање тајне политичке полиције. Иначе, кад је Рајовић заседавао у Суду, њему је, овим прописом, одређено место до Президента Суда. Ну очевидно је да је, благодарећи поверљивости својих функција, Рајовић био изнад Вука, и да се у тако несређеним односима Вук нелагодно осећао. Ако се уз то узме да је Рајовић, као млађи чиновник и старешина полиције, водио рачуна о његовоме приватном животу и излагао га подсмеху друштва, онда је Вуков положај био још гори.

У другој половини 1831 године Вуку се био сасвим досадио живот у Србији. Бацајући поглед на последње две године које је у њој провео, као што сам вели nolens volens, он је нашао да је то за њега изгубљено време, да се стање његовог здравља погоршало из разних узрока, и да му је очевидно немогућно да, у тадашњим приликама, буде од користи народу.[1]) Ово је последње била коначна осуда Милошевог режима. Тако се Вук реши да иде из земље и да настави у Бечу своје књижевне послове. У другој половини октобра 1831 он пређе у Земун својој породици с намером да се више у Србију не враћа.

Из Земуна Вук се обрати, 31 окт., Милошу, преко Василија Поповића, који је с Јевремом Обреновићем био најпознатији *Вуковац*,[2]) и затражи да му кнез подари пензију да би у Бечу могао на миру радити своје књижевне радове.[3]) 10 нов., он накнадно моли кнеза да му пошље у Земун нешто дрвâ и једно подебело свињче. Стање му је било врло рђаво, сем немаштине — јер је очекивао да му

---

[1]) И. В. Ягича. *Новыя Письма Добровскаго, Копитара и другихъ югозападныхъ Славянъ.* Санктпетерб. 1897, стр. 808. 9/24 дек. 1831. Земун. Вук П. И. Кепену.

[2]) *Држ. Арх. Преписка Јевр. Обреновића.* 1 мај 1831. Рипањ. Јеврем Њему: „Овде прилажем вам покорњејше једно писмо Вуково на прочитаније, којег содержаније ако вам се не допадне, а ви га подајте Васи, нека га он чита. Он мора кабулити јербо је самном заједно *Вуковац*“.

[3]) *Id. Досије Вука Караџића.* По писму Вукову од 21 дек. 1831.

се плата, коју је у Београду примао, укине — он је био и болестан.[1])

Али одговор није долазио од Милоша. 21 декембра Вук се опет обраћа кнезу подсећајући га на своју молбу од 31 октобра, и за знак свога „високопочитанија и незаборављене благодарности“ честита му божићне празнике са жељом да их дуго дочекује „на славу и дику народа нашега“.[2]) Два дана после овога, 23 дек. 1831 у Земуну, отпочео је Вук писање *Особите грађе за Српску Историју нашега времена*, која се имала отворити на педесет година после смрти његове.

Ну за Вукову пензију слаби су били изгледи у Милошевој околини, која је имала велики утицај и агитовала противу Вука. 8 јануара 1832 Василије Поповић изложио му је потанко стање ствари и главне његове непријатеље. 17 јануара Вук одговори В. Поповићу и тај је одговор необично интересантан за положај Вуков на Милошеву двору и у Србији.

„Што ми у истоме писму јављате моје главне непријатеље по именце, пише Вук, за то вам особито благодарим. Међер сам ја то добро оњушио још поодавно, а особито од лани; и за то сам још љетос, кад сам вам она писма из Бијограда (28. јунија и 1. аугуста) писао, смислио, да за мене ништа боље бити не може, него да се њи, дакле и из отечества, уклоним. Јер тамо нигђе од њи ја не би мира имао, а борити се с таким лавовима ја би био мали и да сам најздравији, а камо ли у оваком стању здравља. С лавовима велим, јер су то послије Њиове Светлости први членови данашњега правитељства или владјенија Српскога: што је у Австрији Метерних или у Русији Несељроде, то је у Србији Давидовић; Радичевић је мало мањи од њега; Ђоко Протић президент великога суда народног; Цвјетко министер полиције, коме се мора вјеровати све, што за кога рекне или напише; а Стеић Њиове Свјетлости придворни љекар, који се мора трпити и почитовати макар какав био, јер ја по себи врло добро знам, како је, кад ухвати грозница или нападне каква друга болест, а доктора нема! То су све људи, од који свакога Њиова Свјетлост морају више уважавати, него педесет оваки Вукова из Тршића. И ви, као пријатељ мој, видећи таке силне моје непријатеље, морате се управо у себи радовати, што сам се ја од њи уклонио. Мени је сад довољна утјеха, што ми пишете, да су Њиова Свјетлост мени једнако

[1]) *Вукова Преписка.* 10 нов. 1831. Вук Милошу.

[2]) *Држ. Арх. Досије Вука Караџића.* Под датумом.

наклоњени, и да ја код Њи ни у какој замјерци нијесам; а непријатељи моји, само кад сам ја од њи мало даље, нека говоре и чине, шта им драго: вријеме ће изнијети свачије дјело на виђело. Међу тим ја се опет препокорно молим Њиовој Свјетлости, да би своје уво приклонили к молби мојој, да и ја, у старости и слабости, са петоро ситне ђеце, овај живот што лакше у свијетломе здрављу Њиовом проведем! По годинама мојим истина да не би сам имао право рећи: у *старости*, јер ми нема више од 45 година; али кад се узме стање здравља мога, онда ми има више од 65. —

Што Давидовић вели: „Шта је заслужио Вук, да пензију од „Србије иште? И шта је Србија, да *иностранцима* пензије даје? „Правије би било, кад би се пензије давале, да се Грмаљу да“, на то би му ја одговорио ово: Ако нијесам ништа заслужио, ја иштем милости, а милост се може учинити и без заслуга. Остров је Хио још под Турцима давао пензију Грчкоме списатељу *Корају*, који је у *Паризу живио*, а ја мислим, да је Србија данас у млого бољему стању, него што је онда био Хио. Како гођ што сви људи, који у Србији живе, нијесу Срби, тако и ја могу бити (као што сам и до сад ево 17 година био) Србин (а не *иностранац)*, макар ђе живио. Што се тиче Грмаља, Давидовић, као дипломатик, зна боље од мене његова отношенија са Србијом; а ја би казао, да се прије да пензија и мени и њему, него ли ни једноме да се не да; а да се да прије мени, него њему, то би сам казао из два узрока: *прво* што ја волим себи, него њему; а *друго,* што њему, може бити, није тако ни нужна Српска пензија, као мени. —

Што Стеић Давидовићу секундира, и виче, да ни ја ни моја досадашња списанија немамо никаква уваженија ни код кога из учене класе, и што, да би све моје досадашње труде опровргао, једнако купи сада којекакве Српске пјесме да ји на свијет изда, и да све оне досадашње моје уништожи: то, ако му се мили, нека ради и у напредак; али што доказује, да сам ја млогога ученога, који је тамо прећи желио, и самога њега, одвраћао, то *нека опрости*! — Ако нијесам кога наговарао, да иде у Србију, заиста до данас никога нијесам од тога одвраћао, ни самога онога, којега у Србији, кад би сам имао власт, ни у какав општи посао не би примио. — . . .

Што се тиче Амице, ја сам управо и сам овако мислио, као што ви пишете. Бабе наше кажу за искрена човека: „Што му је на срцу, оно и на језику“; а ја за Амицу мислим, да је на његову срцу још млого боље, него на језику; него су оно прави непријатељи, за које баке говоре: „кусалом те закусује, а дршком ти очи вади“. . . .

Кад отидете у Крагујевац, молим вас, да Њиовој Свјетлости за мене пољубите скут и руку. Поздравите ми љубазно рођака Амицу, а и остале ако има још који од пријатеља“.[1])

---

[1]) *Држ. Арх. Дос. Вука. Караџића.* 17. јан. 1832. Вук Васи Поповићу.

Ово интересантно писмо није ни дошло у руке Василију Поповићу јер је он умро 17 јануара и како је оно управо било намењено за одбрану Вукову пред Милошем, то га Вук приложи уз своје писмо кнезу од 30 јануара, у коме се опет враћа на своју молбу односно пензије и у коме је допунио узроке свога одласка из Србије.

„Приликом овом, пише Вук, усуђујем се непосредствено Вашој Свјетлости поновити моју препокорну молбу, и препоручити се милости и великодушију Вашему. Жеља је моја позната Вашој Свјетлости како из моје прве молбе још од године 1821., тако и из писма мога покојноме Василију Поповићу од 31. октомврија и Г. Димитрију Давидовићу од 20. Нојемврија прошавше године. У обадва поменута писма казат је главни узрок (то јест: стање здравља мога), који ме је нагнао, да оставим онаку славну службу и онолику премилостиво одређену ми плату, и да иштем једине милости у Ваше Свјетлости. Познато је Вашој Свјетлости врло добро, да сам ја према здравим људма и од прије био болестан и преболестан; а од лани се (особито пак од љетос и од јесенас) здравље моје још на горе тако промијенило, да ја сад нијесам ни налик на онога Вука, који је негда имао срећу ту у двору Вашему живити. Није прилика, да Вам овђе жалосно стање здравља мога описујем; него ми вјерујте, да је још горе од свега онога, што сам о томе од јесенас тамо писао.

Осим стања здравља мога има још један главни узрок, који ме нагони, да иштем, да могу с милости Ваше Свјетлости живити и изван Србије. Узрок овај ја нијесам смио од срамоте да кажем ни у једноме од поменути и други о том писати писама, а сад га ево Вашој Свјетлости, као своме оцу и највећему благодјетељу, исповиједам: то су моја *домаћа обстојатељства*. Вашој Свјетлости је познато, да је моја жена од другога језика и закона, па никако не ће за сад да пристане, да живи у Србији; а ја, као човек сакат и болестан, којему је особита домаћа послуга неотложно нужна, без жене живити не могу. А и за васпитаније ђеце, за које се сваки отац, а особито оваки, који им ништа друго, осим тога, оставити нема, врло бринути мора, не знам, или би теже било, кад би сам ји сад тамо превео, или кад би ји са женом амо оставио.

Знајући ја, како Ваша Свјетлост по великодушију своме готово сваки дан дијелите срећу не само Србима и осталим ришћанима, него и самим Турцима, и опомињући се живо оне превисоке милости и премилостиве благонаклоности, коју сте ми до сад за цијели дванаест година великодушно показивали, надам се тврдо, да ме ни сад у овакоме жалосном стању не ћете оставити, да ми се свете и подсмијевају непријатељи моји; него да ћете милостиво уво Ваше приклонити к мојој препокорној молби, да би и ја с фа-

милијом својом у свијетломе здрављу и срећноме господству Вашему овај живот колико гођ лакше провести могао. А ја ђегођ будем, докле ми гођ срце у прсима ускуца, једнако ћу се с фамилијом својом молити Богу за дуговјечно здравље и срећно господство Ваше Свјетлости и цијеле Ваше свијетле фамилије, и трудићу се по могућству, да би се колико гођ показао достојан Ваше превисоке милости“. . . .[1])

На све ове молбе Милош нареди Алекси Симићу у Београд да Вуку пошље сто форинти сребра, и да му пише да ће му и у будуће бити наклоњен „али пензију коју он имати жели нека избије за сад из главе“.[2])

Вук је овај дар примио с највећом благодарношћу, нарочито пак кнежеву изјаву да га и у напредак неће заборавити. „Од овога премилостивог увјерења Ваше Свјетлости мени боља пензија из Србије не треба (нити бити може). Ја немам ријечи, којима би Вашој Свјетлости за овај нови знак превисоке ваше милости благодарити могао. Моја ће света дужност бити једнако се са фамилијом својом молити Богу за дуговјечно здравље и срећно господство Ваше Свјетлости и цијеле Ваше свијетле фамилије, и за особиту срећу примићу сваку прилику, у којој би могао Вашој Свјетлости макар најмањи знак благодарности моје дјелом показати“.[3])

7 априла Милош добија у Пожаревцу нову благодарност Вукову, што му је послао „педесет форинти у сребру, као премилостиви дар за празник овај (Ускрс), који се приказује“. „За оваке премилостиве знаке истините милости и благонаклоности ничије ријечи, а камо ли моје, нијесу у стању благодарност показати. Свемогући Бог нека Вам плати и накнади! А ја ћу за особиту срећу и радост примити, ако кад дочекам да вам чуствителну благодарност срца мога дјелом покажем“.[4])

Вук се је надао после сваког оваког писма да ће добити видљивије знаке кнежеве милости. Ну та милост није долазила. У такоме расположењу он се реши на оно што

---

[1]) *Држ. Арх. Дос. Вука Караџића.* 30 јан. 1832. Земун. Вук Милошу.

[2]) *Држ. Арх. Беогр. Конс.* 6 февр. 1832. Милош А. Симићу.

[3]) *Id. Досије Вука Караџића,* под 16 феб. 1832 год.

[4]) *Id. Id.* 6 апр. 1832. Земун. Вук Милошу.

је давно помишљао: тј. да у одмереним изразима очита добру лекцију Милошу, односно његовога система управе, који је заиста био и сувише несавршен и за саму Србију. Најзад требало је да се нађе повод за ово писмо и Вук га је нашао. Он се сетио настављења, које је Милош издао прошле 1831 године у априлу, Ц. Рајовићу да му јавља лица која су незадовољна његовом управом. Он ће му, дакле, открити те недостатке и казати да нико није задовољан. С писмом је био готов 18 априла, али га ипак остави на страну. Ствар му је изгледала и сувише озбиљна. 3 маја он достави Милошу, да ће „ради воспитанија" своје деце и „ради домаћи опстојатељства", око половине месеца маја, поћи у Беч. „За мене би била особита срећа кад би ми Ваша Свјетлост благоизволила дати прилику, да вас кашто у ономе престолном граду могу чему гођ послужити. Ја би се с највећом радости трудио да би Ваша Свјетлост с послугом мојом била задовољна, и тако да би сам се макар најмање могао показати достојан превисоке Ваше милости, коју од толико година штедро и великодушно на мене изливате".[1])

Одговора није било, и Вук стане отезати с одласком из Земуна. 26 јуна, он се поново обрати Милошу изјављујући да је тих дана дознао да га непријатељи опадају код њега, да он по каванама и другим јавним местима у Земуну говори рђаве речи о њему. Ове је гласове донео јамачно Јован Стејић, који је 23 јуна побегао из Србије у Земун.[2]) „Бог ми је сведок, пише Вук, да ја не само што сам против Ваше Светлости ништа не говорим, него се још трудим, да и оно што чујем да и други за вама зло говоре, *колико је год могуће*, оправдам, доказујући или да није све онако, као што људи говоре, или најпосле (за оно што се баш одрећи не може), да по времену и по опстојатељствама друкчије није бити могло!" За сведока Вук је узимао кнежевога зета Тошу Хаџи-Бајића, а најзад и себе самога. Није ли се он дванаест година трудио, да о кнезу распростре добро мишљење не само у Српству већ и по другим земљама? Исти-

---

[1]) *Држ. Арх. Досије Вука Караџића.* 3 мај 1832. Земун. Вук Милошу.

[2]) *Држ. Арх.* ДII. 25 јун. 1832. Милош Цветку Рајовићу.

цао је и свој лични интерес у потврду свога мишљења, јер ужива милост кнежеву и жели је уживати до смрти. „Та ја да могу начинио би да од Ваше Светлости нема славнијег човека на свету, јер за мене већа казан не може бити, него да ми непријатељи ваши докажу, да нисам знао шта сам чинио, или да сам лагао, фалећи онога, који фале није достојан. Из тога се очевидно доказује да мене само опадају они непријатељи моји, који не могу да гледају, што ја и данас имам срећу дичити се милошћу и блаконаклоношћу Ваше Светлости, и који су може бити ради, да вас, сопствене њиове ползе ради, заваде и омразе са целим светом. И мени се доказује да Ваша Светлост сила којешта против мене говорите и радите; но ја, имајући истините знаке ваше к мени милости и благонаклоности, мислим, или да то није истина, или баш ако сте што и рекли, да нисте рекли од зла срца, него или од шале или у друштву уз реч. Тако би сам желио да и Ваша Светлост о мојој привржености уверени будете и да не верујете никаким лажама“.) . .[1])

На ово писмо Милош одговори Вуку 13 јула из Пожаревца, да је он погрешно извештен да га је ко опадао, да је то баш и било он не би поверовао, јер добро познаје његову — Вукову — верност и приврженост.[2])

24 јула Милош, дошавши из Пожаревца у Топчидер, позове, преко свога базрђан-баше у Београду Панте Хаџи-Стоила, Вука на ручак у Топчидер за 27 јул. Али Вуку се није прелазило у Србију, није му се допало што га је кнез баш преко овога лица позвао, јер је Панта-Хаџи Стоило био Вуков стари непријатељ, „и тајни и јавни“, и Вук се изговарао кнезу да би му у тадашњем његовом стању здравља „водени пут изјутра могао шкодити“, и што са својом дрвеном ногом, од Саве до двора кнежева у Топчидер, не би могао пешице доћи. „Има још й други сметњи, вели Вук, које сад у писму нису ни за описивање“.[3]) Ове друге сметње су биле најглавније: он се бојао Милоша, био је уверен да му не мисли добро, и да

---

[1]) *Id. Досије Вука Караџића.* 26 јун. 1832. Вук Милошу.

[2]) *Id.* ДII. 13 јул. 1832. Милош Вуку.

[3]) *Id. Досије Вука Караџића.* 28 јул. 1832. Земун. Вук Милошу.

су га непријатељи сасвим оцрнили у очима кнежевим. У ово време Вукови непријатељи у Србији, непријатељи и као човека и књижевника, имали су велики успех.

У Милошевој околини 1832 водила се ўвеликē борба о Вукову правопису. То је питање имало свој практичан значај. 1831 године, у мају, стигла је из Русије „типографија“, коју су набавили Ц. Рајовић и Аврам Петронијевић за свог бављења у Петрограду.[1]) 20 јула нарочити ливци позвани из Аустрије отпочели су ливење слова,[2]) и ускоро изашли су први радови из прве штампарије у Србији.[3]) У фебруару 1832 штампарија је била потпуно снабдевена да је могла почети и штампање књига, и 5 марта отпочело је штампање *Сабора Истине и Науке* од Јов. Стејића и свршено поч. септембра.[4])

Дакле било је потребно да се реши и питање којим ће се правописом штампати књиге у новој штампарији. Мишљења су била подељена. Милош је био противник новачења и Вукове реформе, те су према томе и слова изра-

---

¹) *Држ. Арх. Беогр. Полиц.* 24 мај 1831. Београд. Ц. Рајовић јавља кнезу да је пре три дана стигла „типографија“. 27 маја кнез је одредио Цветку Рајовићу привремено за погамача у штампарији Симу Милутиновића, док му не нађе другога каквог „часног и вредног човека“.

²) *Id.* 19 јул. 1831. Београд. А. Симић Милошу.

³) *Држ. Арх.* По једном рачуну од 10 феб. 1832 ти су први послови у 1831 год. били једно упутство за лечење колере штампано 9 септ. 1831, који почиње са *Cholera morbus,* затим протоколи и објаве. Пасоши су штампани 30 јан. 1832.

⁴) *Држ. Арх. Штампар.* 7 септ. 1832. А. Берман шаље кнезу „перво ово већег содержанија дело“ у српској штампарији у Београду, заједно са „спомеником“ и стиховима Д. Исаиловића у част и славу овога важног догађаја. — *Id.* 12 септ. 1832. Кнез благодари Д. Исаиловићу на стиховима којима је „споменик“ спроведен, и прилаже формулар за „споменик“ на свили, који ће се поднети од стране кнеза и народа цару Николи као успомена на штампање „прве букве у новозаведеној типографији у Србији“. Кнез је намеравао да пошље у Русију саме Стејићеве књиге, али је сад био љут на њега, јер је побегао из Србије. Услед тога је био заповедио да се из већ готових књига Стејићевих почупају листови посвете Милан-бегу (старијем сину Милошеву). Међутим пре овога, прештампана је Гаврила Ковачевића *Песма о случајној буни Срба против даија* о трошку Г. Возаровића, који је 10 авг. 1832 послао ту књигу Милошу „аки перво из новозаведене... печатње дело“.

ђена, ну ипак ствар му није била јасна, те се 31 јула 1832 обрати митрополиту Ст. Стратимировићу у Карловце с питањем: да ли је паметно учинио што није допустио да се „новоизнађеним“ словима штампају књиге.[1])

5 авг. Ст. Стратимировић је дао кнезу за право похваљујући његову ревност за одржање благочестија, вере и језика од новачења. Кад би кнез допустио реформирање слова, новачењу не би било краја и као пример митрополит је наводио Вука „који прежде некаја токмо писмена реформирати хотјел јест, и јешче и то не совершив, абије Свјатих имена по календару развраштати зача за које он на моју тужбу самим Јего Величеством, нашим Августејшим Монархом казнен бист; сим он јешче не доволен на конец и само Свјатоје Евангелије пустоловно обезсвјашчати неколикократ покушенија творил јест.“ Кад су могли мудри Рајић, Мразовић и Стојковић нашим писменима лепо српски писати, то заиста и други могу ако су способни; кад су могли Енглези и Французи „при својих недостаточних писменах остати“, и ако су толике покушаје реформама чи-

[1]) *Држ. Арх.* 3 јул. 1832. Топчидер. Милош Ст. Стратимировићу. „. . . Неки од списатеља или само рећи књижевника, који се на овој страни у боговрученој ми области находе, подносили су ми рукописе своје, да се у преднаведеној Народној Типографији штампају и књиге њихове међу народом овим разнесу. Ја, крепко држећи се благочестија, у ком сам се и родио, одрастао и сада живим, и у ком не само себе, но и сав народ овај, ког сам, по промислу Божијему, глава, задржати мислим, заједно с неким отечественицима и љубитељима вере и закона нашега, премлого сам се борио, и памећу мојом и памећу ови советовао: хоће ли советно, за народ полезно, а за закон пробитачно бити да се предпоменути издатеља рукописи у Типографији Српској штампају, и међу народом овим сеју, рукописи, у којима су нека од првобитних писмена изостављена, а нека нова уведена, од многих употребљајема? Ово је сасма нежан и танак вопрос за мене и отечественике моје, да ми није лако основателно решити га. У двоумију овоме моме за путно и советно нашао сам да се неодступно тога основанија држим новоизнађена и овог времена употребљајема писмена донде из Типографије Српске неиспушћати док не видим да учена класа оног владенија с којима и језик и закон један имамо, нарочно пак док В. В., као крепки обранитељ првобитности слова наших, за добро и полезно не нађе, да се и новоуведеним писменима књиге печатити могу“. . .

пили, онда заиста ни Срби „аки шака људи“ немају узрока одступити од својих старих писмена!

Ово је сасвим уверило Милоша.

Вук је извесно знао све шта је рађено против њега. Дознавши пак од Стејића и других лица у Парлаторији да је Милош издао заповест да се по његовој ортографији књиге не штампају „и да се књига поменутога доктора Стејића „*Сабор Истине и Науке*“ сад по други пут, у Београду, наново штампа зато, што је најпре била наштампана без ъ, ы, и ї., Вук се обрати Милошу и стане доказивати да улога Правитељства није да заповеда списатељима како ће писати а како не. То је посао учених људи, они има око тога да се препиру и да доказују основаност онога што бране. То је поткрепио примерима из руске истор. књижевности.

„Ја добро знам да В. С. нисте ту заповест и уредбу из своје главе измислили него да су Вас на то наговорили они непријатељи моји, који ме у овоме царству опадају *да сам шпијун Руски и Ваше Светлости . . . а у Русији да сам од овога правитељства поткупљен да Србе шокчим и унијатим*. Ја имам довољне узроке за цело мислити да они Ваше Светлости ни мало бољи пријатељи нису него мени; него вас сад граде само својим орудијем против мене, а сутра кад се стане против тога на срамоту Ваше Светлости писати и говорити, онда ће се и они смејати Вашој срамоти.“

„ . . . Ортографију моју ја нити сам начинио коме упркос, нити с том надеждом да се прими и да буде општа у народу, него наишавши на њу пишући Српску Граматику и Рјечник, тео сам показати кака би ортографија управо за наш језик, према својству његовом, требала. Једина је награда моја, којој сам се за то надао, била ова, да учени и у овом послу вешти људи, после смрти моје кажу да сам ја мој посао разумевао . . .“

„Што се тиче Стеићеве књиге, по моме мњенију, она (премда је сама по себи врло добра и за списатеља њена славна) за сад тамо никако није за штампање макар се у свакој речи наметали јерови, и на крају и у среди и из почетка; нити се ја могу начудити, какав је цензор њу први пут допустити могао. На књиге *о правама природним*

човека данас се попреко гледи и у гдекојим Европејским *уређеним* државама, где људи та права своја прилично уживају, а у Србији, за сад, о том писати, особито *о праву слободе и једнакости, о праву чести и доброга имена, и о праву имања и стеченог добра*, опасније је за вас од прокламације Чарапића и учитеља Мије, јер за онаку прокламацију сваки зна да је забрањена, а многи може помислити да све није ни истина, што се у њој пише; књигу пак која је с допуштењем Правитељства наштампана има право свак јавно читати и толковати, држећи све за истину што се у њој као у *књизи* пише.“ [1])

Ускоро после овога Вук се реши да пошље кнезу и писмо од 18 априла; 15 августа то је писмо Милош имао у рукама.[2])

„Сваки човек, пише Вук у томе писму, жели знати, шта други људи о њему суде, мисле и говоре. Владаоцима и управитељима народа то је особито нужно, за то небројено благо троше, да би то дознали, а опомињем се да сте и Ваша Свјетлост преко мађистрата наије и вароши бијградске .... Цветку Рајовићу за особиту дужност препоручили, да Вам јавља оне људе, за које би дознао, да су незадовољни владањем Ваше Свјетлости. Ово све даје ми слободу, да Вашој Светлости препокорно јавим главне тамошње незадовољнике Вашега владања, и да Вам исповједим моје мисли о томе, надајући се да Вам, за сад, ничим боље показати не могу знаке моје благодарности и оданости.

„Истина је оно, што су наши стари казали, да нико не може целом свету колача намијесити; али с данашњим владањем Ваше Свјетлости готово би се у скупу могло рећи, да *нико* тамо није задовољан. Кад би се, пак, то стало даље разграњавати и раздјељивати, онда би се нашло, да су најнезадовољнији они чиновници, који су најближе и најчешће око Ваше Свјетлости, а најзадовољнији они људи, које Ваша Свјетлост не познајете никако.

„Сви узроци овога незадовољства готово би се могли у два главна реда раздијелити. Или су људи незадовољни зато, што не само не могу, према своме могућству, по својој вољи да живе, него што нико није сигуран ни са својим животом, ни с поштењем, нити је господар од свога богоданог и с правдом и с трудом стеченог имања; или зато, што се за општу ползу не стара и не

---

[1]) *Вукова Преписка.* s. d.

[2]) У *Дел. Протоколу* о томе писму нема ништа; оно није заведено као што је то био обичај. Из писма Милошева Генер. Команди у Варадину види се да је писмо примио 15 августа.

ради онако, као што би (по њиовом мњенију) требало и могуће било.

„Није нужно све мени познате незадовољнике овдје поименце бројити, и узроке њиовог незадовољства казивати; а и нијесам рад то чинити, осим остали узрока једно зато, што не би сам рад био да се рече или помисли, да кога из зависти и пакости опадам, а друго да не би ово моје писмо, против моје жеље и намјерења, мјесто ползе коме штету учинило. Само ћу за примјер назначити оно, што није никаква тајна, или што ником на штету бити не може.

„Ваша се Свјетлост, јамачно, још можете опоменути, како Вам је Стојан Симић казао у Пожаревцу 1830. године, када сте се срдили, што ће у Цариграду да се метне у ферман, да у Србији мора бити *Сенат*, с којим ће књаз у договору са земљом и народом управљати: „Немојте се срдити, макар се шта у ферман метнуло, док сте Ви живи, друкчије бити не ће, него овако, како је данас; а после Ваше смрти који буде жив, тај ће с Вашим насљедницима други уговор правити“. Истога Симића слушао сам, толико пута, где говори јавно: „ја с Господаром не желим никад у једном мјесту живети, него кад је он у Пожаревцу, ја да сам у Крагујевцу; а кад он пође у Крагујевац, ја да идем у Пожаревац, па баш ни у путу да се не сретнемо“. Кад сте се Ваша Свјетлост у Крагујевцу 1830. године спремали у Јагодину на комисију, против кнеза Милете Радојковића, један од знатни Ваши чиновника приступи к мени за Вашим леђима под ладником, па ми рече: „Знаш ли зашто се то чини?“ а кад му ја одговорим да не знам, он онда настави: „То се чини зато, да би се Милетине заслуге умалиле и поцрниле, јер Господар оће, да нико у Србији нема заслуга ни части ни поштења осим њега“. Оне ријечи, за које је Живан Паразлама лане из Београда протеран, не само што су на срцима свију Београђана, Шапчана и Смедеревчана и много други знатнији људи по народу, него се овдје говори, јамачно по тужбама Београдски трговаца, да Београђанима нашега закона није био већи зулум ни под каквом турском владом, него што је у данашње вријеме, и да су, за прошавше две године, на два конака Ваше Свјетлости дали 22000 гроша самога кулука.

„Тако су се тамошњи марвени трговци а особито свињари тужили, и сад се туже по скелама, да сте, Ваша Свјетлост, са својим ортацима целом овом трговином завладали, а њи све да сте упропастили.

„Опет на кратко да кажем, с владањем Ваше Свјетлости нико тамо није задовољан, ама баш нико, осим Ваша два сина; а и они да су мало старији може бити да би били незадовољни као макар ко други. А што се год ко чини задовољнији и чешће виче: „Да Бог живи Господара!“ и „У здравље нашем Господару!“ он је незадовољнији, па се само претвара, да би незадовољство своје покрио. Али опет не треба мислити, да су сви они, који су незадовољни с владањем Ваше Свјетлости, непријатељи Ваши. Ви добро

знате, да од Ваше супруге нико није незадовољнији с Вама и с Вашим владањем, али опет Ви од ње немате бољег пријатеља у Србији. Ваш брат Јеврем не знам је ли с владањем Вашим што задовољнији него икакав Ваш чиновник, али би он сјутра за Вас погинуо; а тако би се исто могло казати и за млоге од чиновника. А и осим тога ја мислим, да би се по правди и по обичном људском разуму судећи слабо коме могло примити за зло, што је незадовољан, јер да Вам управо кажем: владање Црнога Ђорђија за чиновнике и за све знатније људе млого је боље било од Вашега, па сте се и Ви сами против њега бунили. И данас да сте на месту макар кога чиновника ту, ако не бисте били више незадовољни него што је он, заиста не бисте мање. А сви Ваши чиновници... имају срце, разум, жељу, вољу и све остале страсти и душевна својства, као год и Ви, јер су и они исти онаки људи, као и Ви што сте.

„Ја се надам да Ваша Свјетлост као сваки мудар и разуман владалац желите, да своје подручнике, колико је год од стране Ваше могуће, задовољне учинити: зато се усуђујем препокорно назначити овдје, како ја мислим, да би се поменути незадовољници задовољити могли. Најприје да кажем као за правило, по коме ће ми се о свему осталом судити моћи: „да је свакога владаоца права полза само оно, што је полезно и за његов народ, а што је год његовом народу на штету, оно ни њему не може никако бити на праву ползу".

Наравно немогућно је овде изнети цело ово велико и интересантно писмо, управо мемоар, о најпотребнијим реформама и установама у Србији. Ну ваља напоменути да је Вук држао да би, на првоме месту, ваљало увести уставност.

Питање о Уставу почело је занимати духове одмах после хатишерифа од 1830 године. Пошто је тим актом одређен однос Србије према Порти, било је природно да се једним актом регулишу односи између кнеза и народа у новој кнежевини. До тога времена Милошева власт била је све и сва; он је владао потпуно неограничено, његов очински апсолутизам претварао се често у ћудљиву тиранију, што је и изазивало јаке покрете против њега. Питање о Уставу нарочито је изашло на дневни ред после повратка Аврама Петронијевића и Цветка Рајовића из Петрограда. Кад их је цар Никола I примио 1830 год., он им је између осталога казао: „да је већ време дошло, да кнез Милош изда народу Државни Статут."[1]) „Како се чуло за препоруку царску о Уставу, вели

[1]) *Држ. Арх. Устав од 1835 год.* Један акт s. l. и s. g. под насловом: *Устав Књажества Србије основа се.*

Јаков Живановић, и како се коме каква неправда учинила, свак је за Уставом викао, јер се надало, да би Србљима Устав, као Атинским жабама цар, свима невољама доскочио. Шта да садржи у себи тај Устав, то је свима доста неразговетно било!“[1]) „Господар треба да дā конституцију, па ће све бити мирно и задовољно“, рекао је једном Јован Бобовац пред Јованом Гавриловићем, који се зачудио откуда Бобовцу, просту човеку, она реч *конституција!*[2])

Вук, дакле, није ништа ново казао кад је предложио Милошу да уведе Устав, или, као што се онда звао, *Правицу.*[3])

„Ваљало би, пише Вук у поменутом писму Милошу, дати народу *правицу*, или као што се данас у Европи обично говори *конштитуцију.* Ја овде не мислим конштитуцију француску или англијску или нову грчку, него од прилике да се одреди начин правитељства и правитељство да се постави (по ономе ферману или атишерифу,[4]) јер ко вам год каже или одобрава да друкчије бити може, онај вас вара и на зло навраћа; да се сваком човеку осигура живот, имање и чест; да сваки свој посао, који никоме на штету није, може радити и по својој вољи живити; да сваки човек зна шта му ваља чинити, да се не боји нити Вас нити икога другога; да нико не може никога натерати да га служи; да се тврдо зна, који је чиновник старији, који ли је млађи; да се без правог узрока и без суда не може чиновник из службе истјерати, нити натраг у мањи чин повратити; да се нико не може натјерати, да се против своје воље прими службе какове, и да сваки чиновник, кад му буде воља, може службу оставити . . .“

„Може ко рећи да ће Ваша Свјетлост с тијем што изгубити што ћете Правитељство поставити и народу пристојну правицу дати, а ја мислим да не само што нећете ништа изгубити, него да ћете ви добити више но ико други. Јер кад сваки човек у народу буде сигуран са својим

---

1) *Споменик VI,* стр. 62.

2) М. Ђ. Милићевић. *Поменик,* стр. 38.

3) Г. Вујић. *Путешествије по Сербији.* С. Књ. Задр. I, стр. 13. „конштитуција“ = „правица“.

4) Т. ј. хатишерифу од 1830 године.

животом, с имањем и с чешћу: онда ћете само и ви бити сигурни с Вашим животом, с Вашим имањем и чешћу; па не само Ви за живота, него и ваша дјеца после Вас. А докле год Ви имате власт свакога по вашој вољи без икаква узрока погубити, узети му што има, или макар што од његовог имања и срамотити га, дотле и народ има право како му буде могуће чинити од Вас и Ваше дјеце, што му је воља. У оваким догађајима нити се треба уздати у Султанов берат,[1]) нити у оне народне акте и заклетве,[2]) а још мање у момке, солдате и у гарду. Ето у наше вријеме имамо примера у Европи, како народ збацује и прогони своје краљеве, којима је краљевство остало Бог зна од колико дједова, а камо ли у Србији, гдје сви људи знаду, кад сте ви били као они што су, и могу казати да су вам они то господство и сву власт и право, које мислите над њима да имате, купили својим трудом и имањем, својом крвљу и својим робљем, и да Вас они нису својевољно избирали, него на силу по Вашој вољи потврђивали. Ја ово само наговјешћујем Вашој Свјетлости, а Ви боље од мене знате шта је народ, и како сваки, у оваким догађајима, уме говорити, само кад власт добије. Ви сами нијесте никако прави господар од земље и народа, него имате над собом два велика цара, који нас могу с једнаким срцем гледати да се народ на владање Ваше тужи. Што се тиче пак момака, солдата и гарде ја мислим: тешко оном владаоцу, који зато држи момке, солдате и гарду да га чувају од његовог народа. Владаоцу треба да је највећа обрана у његовој земљи народна љубав, задовољство с његовим владањем и увјерење да му само по смрти његовој горе бити може, а боље никако да не може...

„Данас у Србији Правитељства, у правоме смислу ове речи, нема никаквога, него сте цело Правитељство Ви сами. Кад сте Ви у Крагујевцу, и Правитељство је у Крагујевцу; кад сте Ви у Пожаревцу, и оно је у Пожаревцу; кад сте Ви у Топчидеру, и оно је у Топчидеру; кад сте Ви на путу, и оно је на путу. А да ви сјутра, сачувај

---

[1]) Берат на наследно кнежевско достојанство, који је Милош добио 1830 године од султана.

[2]) Народни акт од нов. 1817 и јан. 1827, којим је Милош изабран за наследног кнеза Србије.

Боже умрете (које једном бити мора), умрло би и Правитељство, па онда ко би био јачи, онај и старији. Управо да вам кажем, ја док сам био тамо, кад сте се год Ваша Свјетлост разболели, умирао сам од страа, да не умрете, јер знам шта би онда могло бити и од Ваше фамилије и од Ваши пријатеља и приврженика . . .“

У даљим пасажима Вук је живо цртао Милошу све недостатке његове владавине, и сву опасност од тога, која грози на првоме месту њему — кнезу — његову гласу и његовој породици: у земљи је стање несређено; чиновништво бедно и потпуно на милости и немилости кнежевој; кнез има све а његови чиновници ништа; народ посрће под кулуцима. Свему томе Вук је указао лек и све се своди на давање *Правице* тј. Устава. Он је још нарочито истакао важност установљења потребних школа за спрему чиновништва. „По мом мњенију Србија данас ни у чем већег недостатка ни веће нужде ни потребе нема, него у људма способним за народне службе.“ Вук одаје „чест и поштење“ Мићићу, Вучићу, Стојану Симићу и др. али тврди да се „према данашњему веку с оваким људма не може . . . ни најуређенија држава управљати, а камо ли неуређена уредити и управљати“. Управљати пак земљом онако као што су Турци управљали „или у нечем мало и горе“ „то нити је за народ какав добитак, нити за управитеља каква чест“. Недостатак у спремним чиновницима, по Вуку, не може се надокнадити узимањем Срба из Аустрије у народну службу „осим остали узрока једно за то што они у народу не могу имати правог повјерења, а друго што они нису оно што за Србију у данашњем стању треба.“ Вук наводи да је 1820 године дошао у Србију нарочито тога ради да би отворио школу у којој би се спремали чиновници за народну службу. У Милошевој конзервативној околини владале су идеје да учени људи дижу буне и револуције, да би се то потврдило и српском историјом Милоје Ђак био је уврштен у — учене људе. Вук је доказивао противно, тј. да се „учени људи, који морају бити и добри, мудрој и праведној влади најрадије покоравају“. На неправду пак и најпростији човек устаје. „О томе не треба тражити примјера на далеко, вели Вук: нити је наука подигла

Србе на даије нити Вас на Сулејман-пашу . . .“ „Па и сам Милоје Ђак, који се тамо узима за примјер да учени људи буне подижу и да школе не требају, толико је од праве науке, о којој се говори, имао у глави колико што има Амиџа или Милосав Лаповац!“

Пошто је дискретно додирнуо неморалност приватног живота Милошевог, и сувише оштре поступке према лицима, која су често не у рђавој намери него праведно рекла што против његове управе, Вук је завршио критиком куповања спахилука по Влашкој. „Ви сте тиме, на превелику срамоту своју и народа Српског, а на радост свију непријатења Ваши, сами јавно показали, да је по Вашем мњенију боље и поузданије у Каравлашкој бити спаија, него у Србији књаз, и да се Ви у Србији бавите само од дана до дана, да бисте што више новаца скупили . . . па како Вам буде најмање неповољно да бежите у Каравлашку... Тешко Вама ако сте на те мисли спали, а још горе ако то дочекате; онда непријатељи Ваши веће освете на Вама не би желети могли. Ви треба да знате да само у Србији можете *Господар* бити, и као *Господар* живити, а како се из Србије, макар на коју страну (за свагда) макнете, онда сте готови да слушате онаке укоре, какви су Младену 1822. год. у Крагујевцу јавно читани, и још млого горе.[1]) У Каравлашку Ви да однесете још толико благо, колико данас имате, опет ћете као туђоземац, према поноситим и по европејском начину васпитаним Каравлашким бољарима бити као прост човек, који ни језика оне земље не зна. Последњи бољар и Гица Опран[2]) биће ондје старији и претежнији од вас. Уз то, може бити, да ће се појавити

---

[1]) Младен Миловановић, најсилнији човек у Србији после Карађорђа, председник Совета, вратио се из емиграције у Србију децембра 1821. године. Милош га је лепо примио ну после на његову заповест састављена су разна недела Младенова из доба кад је у сили био, и тако су му читана. Најзад Милош докаже Младену да везир тражи да му се он — Младен — изда, и да би требало да се спасава у Црну Гору. Тако га Милош упути Мићићу тобож да га пребаци у Црну Гору. Мићић га пак по заповести Милошевој убије.

[2]) Гица Опран, Милошев агент у Влашкој, у трговини са сољу.

каки нови Ратковићи и Урошевићи,[1]) које са свим благом Вашим не бисте могли намирити ... Какове би се у Србији за народ полезне, а за Вас особито славне ствари могле починити са они 50.000 дуката, што сте дали за села у туђој земљи?! Та ако сте баш били наумили оставити те новце за црне дане, могли сте ји дати у Петербург у банку, па самим интересом од њи могли би се плаћати сви учитељи за српски универзитет, или би се могло послати у Европу најмање 20 дјеце да уче различне науке и занате, или би се могао начинити и обдржати у Крагујевцу један главан шпитаљ, а у другим гдекојим варошима по један мањи."

Вук је позивао Милоша, на завршетку, да учини правду и себи и народу, да своју славу не да другоме и да не чека да га ко натера да земљи да „пристојну Правицу" или да умре не извршивши своју дужност, иначе ће се десити „да ће се Ђаку и Чарапићу споменици у Србији подизати" и да ће они, као и сви други који су од Милоша за сличне кривице изгинули, остати „као мученици за правицу и слободу народа српског, млоги већи, него да су изгинули на Мишару и на Делиграду, или макар на коме другом мјесту против јавног непријатеља!"

Најзад Вук је молио Милоша да му опрости и да га задржи у милости, уверавајући га да је он сматрао да му љубав према њему и према отаџбини налаже да му у свој отворености каже своје мњење о приликама у Србији.[2])

Нико Милошу није овако отворено рекао истину као Вук: он је с лица напао цео Милошев систем управе, оно

---

[1]) Ратковић и Урошевић, земунски трговци, водили су парницу противу Милоша тражећи да им он плати једну велику суму за муницију, коју су лиферовали Србији под Карађорђем. Милош је имао велике муке да се опрости овога процеса.

[2]) Овога писма нема у оригиналу у *Држ. Архиви.* Оно је објављено у Српском Улаку за 1843 годину. Ми смо се служили копијом која нам је од једног приватног лица саопштена копијама у *Вуковој Преписци.* Копије овог писма циркулисале су много после одласка Милошевог из Србије; ми смо видели две, три, с незнатним изменама (Испор. *Вуков Одговор на Лажи и Опадања у Српскоме Улаку, стр. 23*). Ово је писмо издато и у *Гласу Истине* 1885 год. Нови Сад.

што није смео изнети, он је представљао и сувише јасним алузијама.

Добивши Вуково писмо Милош је био изван себе од гњева.

Сутра дан већ, 16 августа, он нареди Алекси Симићу, Панти Хаџи-Стоилу и Цв. Рајовићу да пређу у Земун, да призову Вука у Парлаторију и да му „изразе најжешћим начином негодованије Господарево сверху израженија последњег писма његовог ка књазу.“ [1])

23 августа они су прешли у Парлаторију, призвали „злог и пакосног“ Вука и пред свима трговцима и искупљеним народима извршили своју мисију.

Први је узео реч Алекса Симић: „Вуче, што смо ми теби учинили, те си нас најцрњом бојом нашему Господару описао, нас и све најпрве чиновнике, непоштедивши ни светлу фамилију. Све си представио као изменике Господара и Отечества нашега. Зашто то, никакав неваљалче, бестидни и злобни човече?!“

За тим је наставио Цветко Рајовић питајући Вука: „ко је он да Господару даје савете?“ Најзад га је назвао „сакатим и пакосним несретником“, који је рад својим „дугачким зубима“ свакога да уједе, а многога и да закоље.

Панта Хаџи-Стоило био је последњи, али и најжешћи и најдрастичнији. Говорио је „с восторгом“, „громким и сердитим гласом“.

У овоме грђењу, Вук је, доста пута, покушавао да се брани, и тихим гласом позивао своје противнике да се стрпе да им одговори; говорио је да он у томе послу није имао никаквих саветника као што су ови то наглашавали, да се давно спремао да истину кнезу каже, па после како му драго, и да он ништа нема против њих тројице, нити против кога другога, најзад тражио је да им своје писмо прочита, тврдећи да се забадава срде, и завршио је изјавом да се каје, што је то писмо писао.

После овога су му казали да је лишен кнежеве милости. Вук одговори да му је то врло жао, и да му је још жалије што ће му кнез пензију укинути(!),[2]) али је додао да то кнезу неће служити на част.

---

1) *Држ. Арх.* ДП. Под датумом.
2) Пензије тада Вук није ни имао.

Најзад му запрете да никоме у Србији не пише, да не би кога изгубио као што је Перу Ничића био на ватру метнуо. Цео разговор и грдња завршили су опсовавши Вуку и његовоме саветнику „све старо и младо, које су имали, које имаду и које ће јошт имати!“[1])

Извештај не каже Вуков одговор на ово, ну очувана је анегдота да им Вук није остао дужан, и да су тек доцније усмено Милошу саопштили тај завршетак.[2])

Наравно немогућно је проверити колико је извештај тачан да се Вук покајао због свога писма, ну није невероватно да је мислио да ће Милош може бити у његовој отворености видети само искрену жељу да га одврате од опасних путова, које је усвојио у своме владању, и да му то писмо неће донети толике непријатности. Ну да у ово није много веровао сведочи и то, што је ово писмо Милошу написао у моменту кад милост његову није уживао и кад је био изван домашаја његове власти, што је било врло важна ствар.

Милош је нашао да су његови чиновници врло добро свршили задатак, 26 августа, он изјављује Панти Х. Стоилу своје задовољство, и препоручује му да дозна шта Вук „сад по Земуну говори ... будући је од нас код надлежне власти оптужен.“[3]) Заиста мисија ове тројице чиновника Милошевих била је само увод у гоњење, које се Вуку спремало.

26 августа Милош се обрати Генералној Команди у Варадин, представљајући Вука да је он из Земуна развио *демагошку агитацију* у Србији и да је врло опасан за мир и ред у земљи, и да је, према томе, врло потребно да се што пре удаљи са српске границе. Милош је тврдио да је о томе добио извесне податке, које му у пуној мери по-

---

[1]) *Држ. Арх. Беогр. Конс.* 24 авг. 1832. А. Симић, П. Х. Стоило и Цветко Рајовић Милошу. Извештај о извршеној заповести.

[2]) М. Ђ. Милићевић. *Кнез Милош у причама* 1891. Стр. 269—271. Анегдота коју је писац забележио односи се на овај случај а не на мисију Вукову код Метерниха односно Устава од 1835 год.

[3]) *Држ. Арх.* ДП. Под датумом. — *Id. Id.* под бр. 2458 (28 авг.) П. Х. Стоило јавља кнезу да је његово задовољство доставио А. Симићу и Ц. Рајовићу.

тврђује волуминозно писмо, које му је Вук „доставио споразумно са неким овостраним ексалтираним главама, 15 августа.“[1])

За сад би се могло само нагађати о овим „ексалтираним главама“, али да је Милош осетио, од 1831 године, живље раздражење против свога самовлашћа то је несумњиво. 14 јуна 1832 умро је Јован Бобовац испребијан на мртво име по Милошевој наредби, јер је говорио да кнез треба да да „конституцију“. 23 јуна 1832 побегао је из Србије Др. Јован Стејић. Идеје које је овај лекар пропагирао у својим списима обратиле су Милошеву пажњу на њега: те идеје о природним правима човековим, о циљу државе и друштва, нису ништа друго до дражење на основни преображај Милошевога система управе.

У Србији се с нестрпљењем очекивао резултат оптужбе, предате Варадинској Генер. Команди. Панта Х.

---

[1]) *Држ. Арх. Аустр.* 26 авг. 1832. Крагујевац. Милош Варадинској Генерал-Команди. „In Folge der mir durch außerordentliche Gelegenheit zugekommenen Anzeige hatte ich von einigen demagogischen Umtrieben, mit denen sich der diesseitige, in Semlin sich aufhaltende, Unterthan Wuk Stephanovitch Karacsics, zum Umsturz der bestehenden Ordnung abgiebt, — Kenntniß erlangt, und durch einen voluminösen Brief, den er mir einverständlich mit einigen diesseitigen exaltierten Köpfen, unterm 15-ten August d. J. zukommen ließ, — von der Wirklichkeit seiner bösen Absicht Gewißheit geschöpft, da ich in eben diesem Briefe mehrere Sätze vernahm, die mir von demjenigen, früher mitgetheilt worden, in dessen Gegenwart er den Plan zur Verfassung eben dieses Briefes entworfen hatte.

Nicht genug, daß Wuk Stephanovitsch geheimes Einverständniß mit einigen verdächtigen serbischen Unterthanen begüngstigt durch seinen Aufenthalt an der Grenze zum Umsturz der bestehenden Ordnung diesseit unterhält, sondern er hört nicht auf, gegen meine Verwaltung in den Kaffeehäusern auch öffentlich zu sprechen, und sie mit den gräßlichsten Farben zu schildern.

Daß sich seit langen Jahren die Erfahrung geschöpft habe, daß der k. k. österreichische Staat keinen Umsturz was immer für einen konstituirten Regierung billige. so hege ich die zuversichtliche Hoffnung, daß auch bei dieser Gelegenheit das hohe k. k. Präsidium nicht zugeben wird, daß die serbische Regierung, durch längeren Aufenthalt des Karacsics an der Gränze gefährdet werde.

Ich bitte daher inständigst, womit ein hohes k. k. General-Commando-Praesidium zur Entfernung des Wuk Steph. Karacsich von der serbischen Gränze die geneigte Verfügung um so mehr treffen möge, als meiner unvorgreiflichen Meinung nach kein anderes Mittel übrig bleibt, ihm die Gelegenheit zu erschweren, die Verbindung mit serbischen Unterthanen ferner zu unterhalten.“

Стоило са задовољством јавља Милошу, 28 авг., да, од оне сцене у Земунској Парлаторији, цео свет избегава Вука, и да Земунци, Панчевци и Новосађани вичу противу њега.[1]) Наравно ово је претерано: извештач је хтео да учини једну пријатност Милошу. Најзад, 11/23 септембра, фелдмаршал-лајтнант Радошевић извести Милоша да ће, по његову захтеву, кренути Вука с границе, и да је молио Хофкригсрат, да му определи место за живљење.[2]) 18 септембра Вук је по заповести Земунске Команде напустио Земун.[3])

На месец дана доцније, 23 октобра, Милош је добио други извештај од Варадинске Генералне Команде, којим му јавља да је из Беча дошла наредба да се Вук може

---

[1]) *Држ. Арх. Беогр. Консулат.* 28. авг. 1832. Београд. П. Х. Стоило Милошу.

[2]) *Држ. Арх. Аустр.* 23. септ. н. к. 1832. Варадин. Радошевић Милошу. „An der verehrten Zuschrift von 26-ten v. M. Zahl 2418, habe ich mit vielen Mißvergnügen ersehen, daß sich der zu Semlin befindliche serbische Schriftsteller Wuk Stephanovich gegen die serbische Regierung verschiedener demagogischen Untrieben zu Schulden kommen lassen soll, welche auch nach meiner Meinung dessen Entfernung aus seinem gegenwärtigen Domicil, und überhaupt von der dortigen Grenze allerdings erheischen.

In Anbetracht dessen würde ich auch nicht ermangelt haben das diesfalls Erforderliche sogleich selbst einzuleiten, wenn nicht die Verhandlungen wegen Bestimmung eines anderen Aufenthaltsortes für vorerwähnten Litteraten ohnehin schon im Zuge wären, deren endliches Resultat von Seite der hohen Hofkriegsstelle täglich gewärtiget wird.

Um indessen Euer Erlaucht einen neuerlichen Beweis meiner Dinstesbereitwilligkeit und des aufrichtigen Wunsches zur Beseitigung fernerer demagogischen Untriebe möglichst beizutragen, zu geben, verwende ich mich zugleich an das Hofkriegsrats Praesidium mit der erneuert dringenden Bitte, sich über das dem Wuk Stephanovich anzuweisende künftige Domicil mit Rücksicht auf die von Euer Erlaucht neuerlich geführte Klage ehebaldigst aussprechen zu wollen.

Uebrigens ertheile ich unter einem dem Militair-Commandanten in Semlin Herrn General-Major Foith die nöthige Weisung, auch im polizeylichen Wege auf derley Umtriebe strenge invigiliren zu lassen, die damit sich Befassenden aber der verdienten Strafe zu unterziehen und hiernach auch den Wuk Stephanovich nachdrücklich zu warnen“ .. Ово је писмо Милош примио у Пожаревцу 19 септ. и захваљује Радошевићу 21-ог истог месеца. Тај акт благодарности конциписао је Дим. Давидовић.

[3]) *Id.* 18 септ. 1832. Београд. П. Х. Стоило Милошу.

склонити привремено у Будим, докле се о његову пребивању у Аустрији не донесе дифинитивно решење.[1])

Све ово није било довољно Милошу; Вуковим непријатељима исто тако. Остало је да се Вуку одузме руска пензија, и да му се, на тај начин, убије сваки кредит. Милош је држао да ће ову мисију најбоље извршити Атанасије Стојковић, професор Харковског Универзитета и велики Вуков непријатељ.

Иначе интересантно је напоменути — пошто је реч о Вуку — да се Милош у спору између Атанасија Стојковића и Вука, односно превода *Новога Завета*, држао неутрално, и да се његов агент, Михаило Герман, чак замерио Атанасију Стојковићу.

Михаило Герман се мешао за свога бављења у Петрограду (1821—1826) у све послове, који су се могли тицати Србије. Тако се непозван мешао чак и у питање о преводу *Новога Завета*.

19 априла 1819, за свога бављења у Русији Вук је био начинио уговор с Руским Библијским Друштвом да за 5.000 руб. преведе Нови Завет на српски. Он је тај посао свршио за девет месеци и послао на надлежно место. Герман пише 1823 године да је Вуков превод „на новообретеном српском језику" одбачен (который переводъ Стефановича неимѣлъ своей ползы, по причинѣ дурнаго, испорченнаго и непонятнаго даже слога и выраженія, и слѣдовательно уничтожили здѣсь и опровергли общимъ мнѣніемъ въ собраніи), и да је Министар Просвете кнез Галицин позвао у Петроград професора Харковског Универзитета,

---

[1]) *Држ. Арх. Аустр.* 2 нов. п. р. 1832. Варадин. Радошевић Милошу. (Примљ. 23. окт.) Das hochlöbige k.|k. Hofkriegsraths Praesidium nimmt, mittels hohen Rescript vom 21-ten Oktober 1832. No 1471 bei der, von Eurer Durchlaucht angesuchten Entfernung des dermalen in Semlin befindlichen Serbischen Schriftstellers, Wuk Stephanovich Karadschitsch, aus der dortigen Gegend, keinen Anstand zu gestatten, daß derselbe sich vor der Hand, bis über seine Gesuch um Aufenthaltsbewilligung in den k. k. Staaten, definitiv entschieden sein wird, nach Ofen, als seinen einstweiligen Aufenthaltsort begeben könne.

Indem ich Eurer Erlaucht mit Bezug auf meine frühere Zuschrift vom 23-ten September 1832. Präsidiale No. 435. hievon in die Kenntniß zu setzen die Ehre habe, erhält unter einem das Semliner Militär-Kommando die Weisung, hierwesen das weiters Nöthige zu veranlassen.

Атанасија Стојковића, да њему повери превођење Светог Писма на српски (да бы перевесть Святое Евангеліе — Новы Завѣтъ — на чисто сербскій). Ат. Стојковић је дошао у Петроград у мају 1823 и отпочео посао.

Позната је ствар да је он узео Вуков превод и на самоме њему учинио тобоже исправке које нису биле писане ни руским ни српским језиком. Кад је Михаило Герман дознао да је Ат. Стојковићу поверен овај посао он је протестовао против тога, стављајући се на гледиште да превођење Св. Писма на српски језик интересује на првом месту српски народ, његову владу и његово свештенство; према томе је тражио да се у Србији реши прво питање о целисходности самога превођења, и затим, ако се на то пристане, да један одбор српскога свештенства прегледа и одобри превод. 20 дек. 1823 Герман је поднео о овоме нарочити мемоар графу Неселроде, тражећи да се бар Стојковићев превод пошље у Србију на преглед. Он је помишљао да кнез тај посао повери карловачком митрополиту. Иначе Михаило Герман се није устезао да удари и на самога Атанасија Стојковића. „Ко пише физике тај није у стању да преводи Нови Завет, ко пак преводи Нови Завет није такође у стању да пише друге књиге, сваки занат тражи свога мајстора!“ Најзад Герман је тврдио да лица која су Атанасију Стојковићу дала квалификације за овај посао, и која су га препоручила руској влади, немају ни сами потребна својства за овако важну препоруку. То су били митрополит Леонтије Ламбровић и архимандрит Спиридон Филиповић; Леонтије се чак дрзнуо да одобри тај превод, који му је Ат. Стојковић послао на преглед, ако ни он ни Филиповић не знају ништа „ни граматически ни теологически по сербски“.

Ну све је узалудно, Герману је одговорио Попов, Директор Министарства Духовних Дела: „Стојковић је познат као учен човек; митрополит Леонтије зна прекрасно „словесност“ српскога језика а Господин архимандрит Филиповић је учен човек и довољно зна српски“. И тако је допуштење митрополита Леонтија било довољно да овај превод угледа света! 1 маја 1824 Мих. Герман вели да је појава ове књиге иминентна, и био је очајан. ... ће рећи прост народ кад добије ову књигу у руке“?

питао се Герман, народ који је мислио „да је сам Христос говорио словенским језиком а не просто српским!“ ...[1]) И заиста књига је ускоро изашла.[2])

Неколико година доцније Милош је имао и сам да да̑ своје мишљење о Вукову преводу, питање које је Вук покушавао да крене још 1820 године кад је био у Србији.

Бавећи се у Србији 1830 године, Вук изнесе поново Милошу питање о своме преводу *Новога Завета*. У каквим је околностима то било нама је, засад, непознато, и о томе налазимо спомена у два писма Стојана Симића Милошу. Види се да је Милош то питање поднео на решење својим главним чиновницима, међу којима је било и великих пријатеља Вукових и да су они начинили некакав акт врло неповољан по Вука. Ну види се и то да је Милош инспирисао тај одговор, који су, за чудо, оклевали да Вуку даду у руке.

12 нов. 1830 Стојан Симић пише кнезу из Београда: „На одговор наш противу Вука подписаше се сви чиновници; Вук једнако тражи: „камо прве речи Чикине?“[3]) „„А за ово, вели, што сте ми сад написали има све своје место.““ Срећан је Чика што сте га поучили шта ће противу Вука изговорити, иначе да се је првога држао пропао би од Вука. Вук једнако иште да му копију дам нашега одговора, но нисам му дао нити ћу му дати без согласија свију подписавши се членова. Како је разумео Вук да се је Господар Васа[4]) подписао на овај наш одговор противу њега, врло се је узмрдао. „„Стра ме је, вели, да ћеду Њиово Сијатељство овога мненија бити, кад се и мој најбољи заштитник противу мене подписао““. 17 нов. Стојан Симић допуњује ово: „У истом писму (тј. у горњем) јавио сам Вашем Сијатељству у неколико о промени свог мненија касателно Евангелија Вука. Но сада одкануо се да више нигда о њему и говорити неће, а камо ли зактевати да се трукује“. „От данас остаје ми, вели, само ослоњати се на милост Господареву, а што се

[1]) *Држ. Арх. Преписка Мих. Германа*. 1 мај 1824. Мих. Герман Милошу.

[2]) Испор. Ст. Новаковић. *Српска Библиографија*, стр. 136.

[3]) Кнез Павле Радомировић.

[4]) Кнез Василије Поповић, велики пријатељ Вуков.

тиче капиџаја[1]) од сад, вели, нећу ни за кога да знам. Ја сам се надао, вели, у Господар Васу да ме од сваког другог (кромје Господара) заштитити може, а сад толики моји пријатељи, није само што ми мненије оправдати не могу, него још и они подписаше се противу мене, с којим и доведоше ме до тога да и сам сад мислим да сам будаласто о мом делу мислио". „Једва на нас (!) на много искање изчупа из Пантини[2]) руку наше решеније противу Вука; једнако иде с њиме и подписује (!); овај му је гори много од Чике, јер не може Вук у инату с њим на крај да изађе". Изван сумње је да се Вук овде претварао, јер је знао да му даље доказивање оваким људима не би ништа помогло. Тако је Вук изгубио наду да му српско „правитељство" одобри превод.

Очевидно је да је Милош био као и Михаило Герман против превођења Св. Писма, јер као што није хтео да усвоји Вуков превод тако није хтео да пусти у Србију ни Стојковићев. У септембру 1832 био је дошао у Србију Венијамин Баркер, члан и агент *Лондонског Библијског Друштва* и поднесе Милошу, 7 септембра, Стојковићев превод *Новога Завета* с молбом да допусти, да се у народу растури по цену коју кнез буде одредио, јер друштво не тражи никакав добитак. Ако се кнезу тај превод не би допао В. Баркер је тражио да му Милош пошље превод који жели и који ће одмах бити послат у Лондон на штампање да се после по Србији растури.[3])

Већ 9 септембра Милош одговара В. Баркеру сажаљавајући што не може да прими тако благородне намере *Лондонског Библијског Друштва.* Разлози су његови ово: „једно што наш још непросвештен народ превод еванђелија као новост самога закона сматра, који је, по толиким бурјама, у целости својој одржан и чега ради би се народ лако побунио, како би чуо да се оваково што предузима, као што је — сматрајући непоуздана известија

---

[1]) посредника̑.

[2]) Панта Хаџи-Стоило, члан београдског Суда при растављању трговачких послова, иначе је употребљаван у најразличнијим пословима.

[3]) *Држ. Арх. Црква.* 7 септ. 1832. Београд. В. Баркер Милошу. Испор. Ст. Новаковића, *Српска Библиографија*, стр. 160.

— то учинити хтео, кад је пре три године чуо да сам познатоме Вуку Стеф. Караџићу допустити хтео своје, на србски језик преведено еванђелије печатати и međ народ разносити, тако да сам онда јошт искусио, да оваке новости мојима соотечественицима повољне нису, и то је био повод што зактевање Вуково нисам испунио, држећи се основоположенија ништа не предузимати што би, вређајући моје соотачественике, јавноме миру и поредку могло противно бити; — а друго што Народ Србски, као корени народ славенски, подоста славенски разуме да му при читању еванђелија нису преводи толико нуждни као другим народима, у толико мање, што је сваки Србин који читати зна, понајвише еванђелије и друге црквене књиге чита, немајући при сиромашној србској литератури остали полезни књига које би читали и с њима се упражњавали“.

Милош је наводио да се Баркер може уверити о свему овоме и код београдског митрополита од кога ће чути „да пре три године Сенат мој нипошто није допустити хтео да се еванђелије као света ствар на србски језик преводи, чујући да народ тај поступак као закону противан сматра.“

Двадесет дана доцније, пошто је овако одбио да прими превод *Новога Завета* од Атанасија Стојковића, Милош се обрати овоме великоме Вуковом непријатељу с оптужбом, којом су Вука оптуживали сви његови непријатељи у намери, као што смо рекли, да се Вуку одузме руска пензија. Ни мање ни више Вук је агент „аустријског правитељства“ против младога српског „књижества“, које је узело такав полет међу Србима у Угарској и које „исполински“ напредује. То „правитељство“ „да би овом напретку успрепјатствовало, а међу тим да би зар и овај народ одвојило од прочи Славјана, најпаче од Руса с којим је до данас тврдо скопчан . . . нађе између толиког Српства богаља и самоука хромога Вука Стефановића Караџића за оружје, помогне му получити по Германији којекакве титуле, како ти: Доктора философије, Члена више Учени Друштва итп., и овај на против старине славенске српске азбуке изда своју нову, из које нека слова искључи, а место њи друга шокачка дода, и тим повуче на своју страну млоге још недоучене Србе. Раздор се из тога у књижеству српском породи и митро-

полит Стратимировић, крепко борећи се против њега, једва је којекако још до данас могао придржати само неку част ученог обштества и свештенство при старој ортографији. Исти Вук није се задовољио с тим што је свој јед у оном, под аустријском државом, Српству просуо, покупивши којекакве песме народне српске и трукујући ји по Бечу и Лајпцигу његовом азбуком, но од пре, видећи да је Божијом помоћи и покровитељством могуштественe Росије и у Београду типографија отворена, хотео је и овде свој уплзувак да уметне. Но ја предвиђајући намерења његова и дознавајући шта је и митрополит Карловачки од њега досад потезао, нисам му позволење на то дао, већ указом заповедио сам да се никаква књига Вукова или његови последоватеља у нашој типографији печатати не би. Ово га је огорчило зло, тим више што су сада и австријски Срби кредит у њему почели губити, и зато почео је и он сада против мене викати и злословити којекаквим блебетанијама. Овај је удар за њега добар био, и Господин Митрополит пише ми од пре благодарително једно писмо за такав мој поступак, но која фајда кад му се још не може ништа. Он је разапео сада вилице пак виче, да није његова азбука добра и да она није по вољи и темељу славенства тј. Русије, не' би њега за члена Санкт. Петербурског Вољнога Обштества примили и не би му росијски император 100 # холандских на годину пензије давао, и овај једини узрок даје некима повод да га још почитују, а иначе пао би са свим и он и азбука његова".[1])

Овде је дакле Милош стигао до главног предмета овога писма. Размишљајући како би „избавио несрећно Српство" он се запитао шта да ради? Најзад се сетио Русије. Русија, која је силна, могла би зар нешто учинити! и најпосле дошао је на мисао да га тужи руском министарству. „Но кад сам опет просудио, вели Милош, да се министарство у таковим делима не пача и не иде ред да се оно за нашу литературу стара, ибо има и друге премлоге послове своје, дођем најзад до те мисли да сво

---

[1]) *Држ. Арх. Дос. Вука Караџића.* 29 септ. 1832. Милош А. Стојковићу.

ово течаније помеђу Вука и књижества србског једном из учени и родољубиви Србаља, који би се у том престолном граду находио, сообштим, е да би он место и канал какав нашао којим би правитељство русијско уведомио о оваком злу, и умолио га да би оно начин какав нашло, којим би Вука лишило тије титула и милости које од Русије има. Пак се сетим за вас једина још од нашег племена у том месту находећег се, и за то пун надежде да ћу у вас наћи онога којег желим, и ја и сав народ српски, у том призренију имати, обратио сам се с овим известијем к вама и уверен да ћете у овом делу радити, као сваки родољубиви Србин што би радио . . .“

Милош је мислио да се за непатриотски рад Вуков може наћи сведочанство и у самој руској амбасади у Бечу. *P. S.* у овом писму гласи: „Владање Вуково, обхождење и немарења његова позната су и господину Посланику Императорско-русијском Татишчеву у Бечу. Нека га упитају пак ће им се боље казати.“[1])

Без сумње Атанасије Стојковић би предузео кораке противу Вука, али је овај Милошев покушај остао без успеха. Атанасије Стојковић преминуо је у Харкову четири месеца раније (2 јуна) и Милош још није био дознао за то, кад му је наменио улогу свога адвоката код руске владе.

Тако је Вук у Русији бар остао на миру. На крају крајева остало је још да му се Милош освети у домашају своје власти: престао је помагати га материјално и забранио је дефинитивно, да се у Народној Типографији штампају књиге његовим правописом. 22 новембра 1832 издано је у Крагујевцу настављење Народној Типографији по коме ће се „цензурирати“ књиге које се имају штампати у њој, и ортографија Вукова била је избачена.[2])

Излишно је напомињати да се, после ове афере, у Милошевој околини говорило о Вуку с мање поштовања него пређе. Вук је сматран као тип недоучена човека, који се чудноватим начином уздигао до великога гласа, јер,

---

[1]) *Ibid.*

[2]) *Држ. Арх.* ДП. Под 22 нов. 1832, бр. 3366. Испор. М. Петровића. *Финансије и Установе.* I, 774.; *Годишњицу.* XI, стр. 254.

наравно, та околина није могла да увиди у чему је величина Вукова. Његово име уплетано је у шале и збиље, увек као иронија, увек у намери да се омаловажи.

1834 године Јаков Јакшић пише кнезу и подсмева се „Швабурији“, тј. Пречанима, и прелази на Дим. Давидовића, кога назива Шврћом и Луцифером и коме је стало само да има „супе, ајнгемохтес, пилића, голубића, шампањ, мадере некакве и . . . којекакви торти“; најзад му се подсмева што је члан Ученога Краковског Друштва „*као и његов содруг Вук Караџић, доктор философије испод жита!*“[1]) 1833 године Милош отпушта из службе учитеља својих синова Ђорђа Лазаревића Зорића. „Место што би, пише Милош овом Ментору своје деце, у време преподавања науке повереној вам деци ваљало да се старате њиово вниманије на полезне предмете обратити и љубопитство њиово разбудити, проводите ви цело готово време у карању и изобличавању употребљујући непристојна к тому израженија . . . Но од кога да што боље и паметније тражим? Од вас који никакви наука порјадочно и основателно нисте слушали, који сте, нестарајући се гди отечество постојано приобрести, као врбовани солдат по свету ишли, у томе из обрашченија с људма разног реда и чина нешто научили, а после Францускињу за жену узели, како би од ње овај језик научили и с њиме се по свету протурали. То је ваше образованије као и Вука, који је, узевши Немицу за жену, овај језик од ње учио; разлика је само, што се и он немецког језика учитељем није учинио.“[2])

Да се не би остало под утиском овога писма, јер је логично закључити да је овај учитељ на свагда престао бити наставник кнежевићима, да напоменемо да је он остао у томе свом звању све до марта 1837. 12 апр. те године није добио свидетелство од Милоша да је ревносно вршио своју учитељску службу „обходивши се за то време сходно прописима чистога морала“. Јамачно је Милош према Ђ. Зорићу био неправедан као и према Вуку!

---

[1]) Вук Караџић. *Скупљ. Истор. и Етнограф.* Списи I. 288. Вук је обесмртио овога свог непријатеља једном биографијом као и Германа. Обе су памфлети.

[2]) *Држ. Арх. Дос. Георгија Зорића.* 29 јул. 1833. Пожаревац. Милош Ђ. Зорићу.

III

Није прошло ни три године од Вукова писма Милошу, а у Србији, јануара 1835, се дигне *Милетина Буна*, која је донела Србији *Сретенски Устав* (2 феб. 1835). У тој буни Милош је могао видети како су Вукове речи биле истините, и како се његово предвиђање остварило: против Милоша су били устали први његови чиновници, у завери је била и сама кнегиња Љубица. Без сумње он се тада морао сетити Вукових речи а и опасности, која му грози од њега као од списатеља, који се српским стварима бави, јер се европска штампа прилично заинтересовала за политичке прилике у Србији. Главно је да је тада заборавио „увреду", коју му је Вук нанео и да се сетио његове жеље да постане пензионар српске владе. 23 фебруара 1835 године Милош је разделио двадесет и седам пензија заслужним људима. Двадесет пети по реду био је Вук Стефановић Караџић „списатељ". Одређено му је било 150 талира годишње, почевши од Ђурђева-дне 1835 године.[1]) По нашем мишљењу ова је пензија Вуку дата од стране Милошеве пре да не пише о њему у будућности, него за заслуге које је стекао писањем у прошлости.

Све те пензије имају своју нарочиту историју, јер је стање у коме су оне издате, односно назначене, пало у скоро, устав је био суспендован по захтевању руске владе. Специјално Вукова пензија претрпела је похвалну измену од стране Милошеве, повишена је на две стотине талира, што само више доказује да је Милош хтео Вука за себе да привеже.

О пензији Вук је дознао тек почетком 1836 године из писма кнежевог чиновника Јакова Живановића. 14 јан. Вук пише Милошу: „С неисказаном радости имао сам срећу увјерити се из писма г. Јакова Живановића, Директора Канцеларије Ваше Свјетлости, да је Ваша Свјетлост по превеликој својој милости благоволила одредити ми пензију. Не чекајући док примим превисоки указ Ваше Свјетлости о томе, усуђујем се изјавити вам благодарна осјећања срца мога. Овим новим знаком пре-

---

[1]) *Новине Србске*. Бр. 10, од 9 марта 1835.

високе и великодушне Ваше милости и свагдашње к мени наклоности, знаком, којим је нова — срећнија — епоха живота мога и фамилије моје основата, Ви сте мене обвезали новом благодарности, која се само може осјећати, али ријечи никакви нема, којима би се изјавити могла, нити за то икаквога другога начина знам, него се без престанка молити Богу за дуговјечно здравље Ваше Свјетлости и цијеле Ваше пресвијетле фамилије, и за срећну владу вашу ...[1])

Ово је писмо Милош добио у Крагујевцу 22 јануара, и 9 фебруара он га лично извештава да му је „за награжденије ..... трудова о литератури сербској“ одредио пензију, коју ће примати сваке године у две рате, по сто талира, о Ђурђеву-дне и о Митрову-дне, у исто време приложио је одмах сто талира „у име прошлог Димитровадне“.[2]) Новац је био одмах послат.[3])

Тако се на послетку испунила Вукова жеља да добије пензију од Србије и тиме је дефинитивно био уређен Вуков однос према Милошу и према српској државној каси.

У самоме почетку те „нове епохе“ у његовоме животу Вук је посумњао да је она заиста настала, већ друга рата пензије, коју је требало да добије о Ђурђеву-дне 1836, није била стигла ни августа месеца. Вук пише Кепену: „Ја сам се потпуно надао да ћу добити сто талира о Ђурђеву-дне, и већ сам се искрено радовао како ћу с тим предузети пут у Хрватску и Истрију; али до данас нисам добио ни копејке. Из овога можете закључити, колико се могу ослонити на ову пензију!“[4]) Ну пензија је

---

[1]) *Држ. Арх. Дос. Вука Караџића.* 14 јан. 1836. Беч. Вук Милошу.

[2]) *Id.* 9 феб. 1836. Милош Вуку.

[3]) *Id. Id.* 9 феб. 1836. Милош Николи Герману да спроведе писмо и сто талира Т. Х. Бајићу, а овај да их отправи Вуку.

[4]) Из В. Ягичъ, *Новыя Писма,* стр. 815. — *Држ. Арх. Дос. Вука Караџића.* Беч, 1 авг. 1836. Вук Милошу: „ваља да су хазнадари Ваше Свјетлости, забуњени различним другим пословима, заборавили послати ми је (тј. „полугодишњу пензију у име прошлога Ђурђева дне“).“ Немамо одговора Милошевог на ово писмо, али је извесно да је Вуку новац послат, из доцније преписке види се да је Вук стално уживао ту пензију.

доцније стигла и он ју је не само мирно уживао за еве владе Милоша Обреновића, већ је тражио нов. 1838 и да му се повиси.[1])

Ну Милош се овој жељи није одазвао. Његова одговора на ово писмо немамо, али знамо да пензија није повишена. Милош је без сумње нашао да је Вуку уз пензију коју је примао од руског цара довољно две стотине талира да на миру ради своје књижевне послове.

Иначе Вуков правопис није ништа добио, он је остао забрањен у Србији по наредби од 22 нов. 1832. У томе питању Милош је остао на страни Вукових непријатеља.

Занимљиво је држање Милошево у полемици Вуковој с Милошем Светићем, која би била од утицаја и на Вукову пензију.

Кад је у фебруару 1839 године изашао у Бечу Вуков *Одговор на ситнице језикословне Г. J. Хаџића-М. Светића* са завршетком који је био заиста врло опор за чувенога у то време М. Светића, Милош је Вуковој жртви изјавио своје саучешће, по наговору и наваљивању своје околине.[2])

3 марта 1839 Милош пише његовом „високоблагородију", „Господину Сенатору новосадскому Јоану Хаджићу" овако: „Чули смо да је Вук у закључениjу свога отговора на ваше сочиненије „Ситнице Језикословне" дерзнуо (се) рећи, да би ви у ученом свету били фушер, кад би у свему онако били искусни, као што сте у правилама наше граматике. Овај непристојни и за вас увредителни поступак Караџића коснуо се срдца нашег. И ми и наши сановници сожаљујемо, што је овако противу вас грубијански по-

---

[1]) *Држ. Арх. Дос. Вука Караџића.* 29 нов. 1838. Беч. Вук Милошу.

[2]) В. Караџић. *Скупљени Граматички и Полемички Списи.* III стр. 39. Тај завршетак гласи: „Код овакијех погрјешака Г. би Светић у другијех народа био између најгоријех списатеља (каковијех и нема у народа, који литературу имају), но у нас је, несрећом, опет између првијех, јер их има и много горијех од њега; и тако се по правди за њега може рећи: *он, као данашњи Српски списатељ, зна доста; али према ономе, што мисли, и о чему би рад друге увјерити, да зна, он не зна ништа; и кад не би друго ништа знао боље од Српскога језика и од етимологије, он би у ученом свијету био прави фушер и шарлатан.*"

ступљено, јер вас познајемо као честна и отлична Србина, којим се праведно поносити можемо, и ком смо с радостију дали то поверенијe да законе за отечество наше спише. Ми смо заиста участници огорченија, које вам је примљено овим поступком Караџића, и спешимо уверити вас, да ви остајете у оном правом код нас и народа нашег уваженију, у ком сте и досад били, нити нас у таковом икакве овог рода рецензије поколебати могу“.

У исто време Милош јавља М. Светићу да је препоручио своме попечитељу Просвештенија да „Типографији“ даде „упутствованије“ да „свободно“ печата одговор његов „на предпоменуту Караџића рецензију“, и на завршетку изјављује жељу да Светић унапредак буде „освобођен от овакови увредителни умни производа славољубиви људи“.[1])

Милош Светић био је позват у Србију, 1837 године, да пише законе; у уставној борби између Милоша и његових противника прешао је на страну ових последњих. Та се борба свршила Милошевим поразом. Порта је у договору с Русијом издала за Србију устав од дек. 1838 год., по коме је кнез имао да буде ограничен Саветом од доживотних чланова. Устав је свечано обнародован 13 фебруара 1839 године, и у Савет су ушли први непријатељи Милошеви. И ако је Устав примио и објавио, Милош није био готов да се помири с новим стањем, он се спремао за борбу. Саветници су се исто тако спремали, они су хтели да уредбом о Устројству Државног Савета, које се тек има израдити, још боље вежу кнеза. Ту су мисију саветници наменили Милошу Светићу, и он се ње примио. „У таквим је приликама М. Светић добио његово саучешће што га је Вук онако „грубијански“ изгрдио. Није чудо што је М. Светић у томе писму видео мање утеху а више увреду и иронију. Он тврди чак да је Вук свој *Одговор на ситнице језикословне* писао по поруци самога Милоша, који је желео да њега, Светића, што више понизи и омаловажи, и да му је сам

---

[1]) *Држ. Арх. Дос. Вука Караџића.* 3 март 1839. — Испор. В. Караџића. *Скуп. Грам. и Полем. Списи.* III, стр. 40.

Милош злурадо доставио тај Вуков састав, који је њему пак сам аутор послао из Беча.[1])

Да је Вук осећао потребу сам да одговори М. Светићу то је изван сумње, колико је пак мислио да ће угодити, тоном свога писања, кнезу, то је тешко проверити. Главно је да се Милош у души радовао овоме омаловажавању Светићевом и да се у Београду држало да Милош у томе није невин. Многи државни саветници и људи од утицаја сматрали су Вука као Милошева најамника и освета је већ била спремана за њега.

Неколико недеља после онога писма Светићу, Милош напусти Србију (12 апр. 1839).

Кад је борба између њега и држ. саветника дошла до врхунца, Милош је хтео, овим напуштањем земље, да изазове покрет у народу у своју корист и да преко народа одбаци наметнути устав. Његов је рачун био донекле тачан, саветници се јако поплаше због овога одласка, и пошљу, 20 апр., у Земун једно посланство, које најзад успе, молбама и разним уверавањима, те се Милош врати. 27 априла Милош је потписао без устезања Устројство Савета, које је саставио М. Светић у нади да ће га побуна војничка, коју је већ спремао, опростити и Устава и овога Устројства.

Док се бавио у Земуну Милош је позвао себи Вука, и он је заиста дошао у Србију.[2]) У каквој га је намери призвао тешко је нагађати. Вукови непријатељи, а Светићеви пријатељи, наравно посумњали су да Милош намерава да га употреби против њих, односно против Светића. Вук пак, који је, по свој прилици, био дошао само да повиси себи пензију, сматран је као Милошев агент, и одмах је искусио гњев својих непријатеља.

---

[1]) М. Светић. *Утук* II, стр. 23 „Како је ово (тј. *Одговор на ситнице језикословне*) печатано било, таки Вук један екземплар на танкој артији савије, те пошље кнезу Милошу у Београд, који, по своме нестрпљенију, кроз руке Г. Радичевића, Г. Зубана преко Г. Возаровића достави Светићу, које овај видивши и познавши одкуд ветар дува, таки седне и напише на онај одговор *Утук*, који је печатан и у Београду и у Новом Саду.“

[2]) М. Светић. *Утук* II, стр. 23.

Хотећи да се користи Милошевим ласкавим пријамом, Вук му поднесе 10 маја молбу за повишење пензије,[1]) коју кнез одмах спроведе Државном Савету на мишљење.[2]) Истога дана већ, тј. 10 маја, Савет је нашао „да се Вуку не само не повиси пензија, но и да му се у напредак никакова не даје". Ну кад је неколико дана доцније саветско решење о томе прочитано за потпис „предузео је Савет ипак исто прошеније Вуково, и наново о том мислио, би ли му се дала пензија или не", решено је већином гласова „да се Вуку пенсија даде из призренија трудова његових о сербској литератури, чиме он сербски народ с осталим народима упознаје". Али ово решење не буде тада потписано „што у истом заседанију нису присуствовали сви они чланови, који су били онда, кад је закључено да се Вуку пензија не да." Тако је ствар опет одложена.[3])

Вукова пензија дошла је најзад у велику опасност. 1 јуна Милош је абдицирао на кнежевско достојанство у корист свога сина Милана и отишао из Србије. Тиме се свршила његова борба са Саветом. Изгледало је да је тиме решена и судбина Вукове пензије. Он се заиста нађе у чуду. „Нек иде Вучићу, пак ће чути како ће му се пензија потврдити!" говорио је пакосно М. Светић. Са свију страна Вук је слушао прекоре, како је неправедно хвалио Милоша у књизи својој *Милош Обреновић*, како је ружио Милоша Светића, на Милошево задовољство итд.[4])

Вуку није остало ништа друго него да се брани како зна и да се извињава, обилазећи старешине и људе од утицаја. Вучићу је између осталога казао: да је он хвалећи Милоша хвалио владаоца народа свога, и кад је он то чинио „да је онда он — Вучић — ишао за њега крв да проліева". „То је све тако" одговорио је Вучић.[5]) Најзад Вук се позивао на своје писмо од 12 апр. 1832

---

[1]) *Држ. Арх. Дос. Вука Караџића.* Молба под 10 мајем 1839, датирана у Београду.

[2]) *Id. Id.* додатак уз горњи акт.

[3]) *Id. Id.*

[4]) М. Светић. *Утук* II, стр. 23. 32. — *Вуков Одговор на Лажи и опадања,* стр. 27.

[5]) Loc. cit.

године као доказ да је и он био опозиционар Милошевој влади. Кад је тим поводом био и код Стојана Симића, онда му је овај рекао, да би му он радо помогао, али неће моћи, јер све што је до сад чинио, могло би проћи, али што је Светића недавно грдио и ружио, то му старешине не могу опростити, што су тиме и они увређени, јер у Светићу имају велику рукопомоћ у утврђивању законитости и правице, за којом сви теже, и зато, ако Светић за њега код Вучића, Јеврема и Петронијевића и осталих саветника добру реч не рекне, да се помоћи неће. Вук је најзад морао, преко пријатеља и сам лично молити М. Светића и извињавати се да он не би свој *Одговор* писао „да су му сва опстојатељства позната била.“ [1])

На крају крајева Вук је успео. Колико је М. Светић попустио не знамо, али се Вуку узело у повољну околност писмо Милошу од 12 апр. 1832 године; оно је управо решило судбину његове пензије. 23 јуна Савет је решио да се Вуку даје и даље досадашња пензија од две стотине талира и да му се „за сада“ повисити не може.[2])

Многа прва господа српска заинтересују се тада за Вуково писмо од 12 апр. 1832, које је Милош по пријаму уништио[3]) и које је из појмљивих разлога било слабо познато.

У радости због враћене пензије Вук се прилично заборави. 4 августа, вративши се из Аранђеловаца где је ишао због киселе воде, он преда и Државном Савету и Намесништву Кнеж. Достојанства по једну копију поменутога писма. Уз копију предату Државноме Савету Вук је написао још нарочито писмо, у коме изјављује благодарност што му је повраћена пензија и препоручује се и даље његовом благовољењу и милости. Ну ово је било споредно, главно је што је Вук сад хтео да се покаже пред Саветом како је и он био опозиционар Милошеву режиму. „Многима од чланова Високославног Савета познато је, да сам ја пре 7 година писао једно писмо бившему кнезу Милошу Обреновићу, о коме је писму не само овуда много говорено, него и по другим земљама писано; но не знам

[1]) М. Светић. *Утук* II, 23, 32. Тако дословно тврди М. Светић, и позива се на живе сведоке.

[2]) Акт Држ. Савета Намесништву од 23 јуна 1839.

[3]) М. Светић. *Утук* II, стр. 4, у примедби.

је ли и који од њих имао прилику дознати, шта је управо било у ономе писму; за то се усуђујем Високославноме Савету представити овде копију од истога писма". Тако се Вук изјаснио за ново стање у Србији. После се врати у Беч.

Почетком маја 1842 године Вук дође опет у Београд у намери да опет лично ради на повишењу пензије. 8 маја он се обрати молбом кнезу Михаилу, изређа све своје заслуге и затражи да му се пензија повиси на 600 талира и да му се из државне касе плаћа штампарски трошак за сваку књигу, коју би он издао под својим именом о српском народу и језику. „Кад Правитељство, вели Вук, даје по четири пет стотина талира на годину ђацима — јучерашњој деци[1]) — на срећу, да би што научили и у стање дошли, да могу отечеству кадгод на корист бити, ваља да ће дати што више стару човеку, који је готово сав живот свој провео с великим напретком, трудећи се око користи и славе народа свога"....[2])

Кнез Михаило упути овај акт Попечитељству Просвештенија и оно донесе мишљење да молиоцу треба повисити пензију. Уз разлоге које је Вук навео, попечитељ Стефан Радичевић додао је и тај „што би Дружство Србске Словесности, које ће скорим започети дејствовати у г. Вуку имало дејателнијег свог члена у Бечу, који је са многима ученим мужевима познат, с којима би радио, па би тако посредством њега у Бечу Дружство Србске Словесности у благонамереној својој жељи већма успевало, а одовуд би се и преднамерена цељ дружства овога раније постигла, од куда ће и ближевремена корист за род наш, у призренију цели овога дружства, проистећи". Питање односно трошка за штампање Вукових дела, попечитељ је резервисао „да предмет овај Дружству Србске Словесности на размишленије и на изрицање свога о томе мњенија преда".[3])

23 маја Савет је усвојио попечитељево мишљење, али због финансијских тешкоћа за Вука је предложена пен-

---

[1]) Реч је овде о државним питомцима о којима се старао Вук у Бечу по налогу српске владе.

[2]) *Држ. Арх. Дос. Вука Караџића.* Под датумом.

[3]) *Држ. Арх. Дос. Вука Караџића.* Акт Попеч. Просвештенија од 19 маја 1842.

зија од 400 талира, о чему изађе и кнежев указ 25 маја 1842.[1])

Тако је Вук мање више срећно свршио свој посао у Србији због чега је нарочито био дошао. За ово пак није било много изгледа.

Милош је, отишавши из Србије, био у чудноватим односима са владом свога сина Михаила. Од самога одласка из Србије он је почео агитовати против стања у њој, у намери да изазове покрет који би га опет повратио на престо. Ту је агитацију потпомагала сама кнегиња Љубица у Србији. Српској влади то је било добро познато и агент кнеза Михаила у Бечу, Адолф фон Филипсборн, имао је за главни задатак да мотри шта ради Милош у Бечу, јер се он тамо бавио 1842 године. Овоме агенту пало је у очи да се Вук не одваја од Милоша, и није чудо што му је постао сумњив, и ако га је као књижевника ценио и одржавао везе с њим. Пред Филипсборном Вук је говорио да је уз Милоша само да би му учинио пријатније бављење у Бечу (um ihn zu zerstreuen und den Aufenthalt in Wien so angenehm als möglich zu machen), ну овај му то није веровао. Чим је дознао од Вука да иде у Србију ради уређења „домаћих ствари“, Филипсборн је известио о томе Михаиловог попечитеља иностр. дела Ђорђа Протића и тражио да на Вука обрати пажњу.[2])

Ово писмо стигло је у Београд истога дана кад и Вук, али влада није нашла ничега сумњивог у његовоме држању и, као што смо видели, помогла га по могућству. 1 јуна Ђ. Протић пише Филипсборну да је Вук отишао из Србије „са свим, као што се види задовољан с правитељством“, шта више он је постао обожавалац кнеза Михаила „који га је са својим, у свакој прилици показаним благоразумним поступањем, лепим и умним разговором и снисходитељством према њему — Вуку — са свим пленио“. Заиста грдна разлика између састанака Вукових с Милошем и састанака с Михаилом! „Господин Вук је, наставља Ђ. Протић, човек добар, но више свега жели он своје личне користи, које њему, особито као човеку сиро-

---

[1]) *Id. Id.* — *Новине Србске,* бр. 22 од 30 маја 1842.

[2]) *Држ. Арх. Преписка А. Филипсборна.* 10 мај п. р. 1842.

маху и сакатом, више пут предписују да он оно ради од куда му се покаже да што добити може. Његова привр-женост к старом књазу ништа друго није него ласкање око једног богатог човека, који га може по којом сумом годишње обрадовати; а да он старом књазу другу какву услужљивост покаже особито у потпомагању његову — старог књаза — планова, у то се Господин Вук, ја се надам, не ће упуштати". Протић се надао да ће се и Филипсборн, мотрећи на Вука, уверити о томе, јер поред свега свога доброг мишљења о Вуку, он му је ипак препоручио да на Вукове поступке „взор обрати", „јербо се нередко догађа да се човек у мненију и преварити може".[1])

Ну Вуку није било суђено да ту пензију дуго ужива. Августа 1842 кнез Михаило је морао напустити Србију и „Привремено Правленије Књажества Српског" одузме Вуку пензију 16 септембра, коју он није примио од 26 јула те године.

Ово је одузимање пензије дошло отуда што се сматрало да је Вук присталица Обреновића. Хтео не хтео, Вук се обрете политичар и умеша се у политику, истина не задуго. Он стане отворено на страну Обреновића и то не на страну Михаилову него — Милошеву! Познато је да Русија није хтела да призна избор Александра Карађорђевића за кнеза и да је предстојало ново бирање. Међу Обреновићевцима биле су две фракције, једна је била за Милоша а друга за Михаила. Априла 1843 Вук је дошао у Земун и агитовао у корист Милошеву, хвалећи његову прошлу управу.[2]) Уставобранитељи, да би побили речи Вукове, публикују тада у *Србскоме Улаку* (бр. 6, 7, 8 и 9) његово писмо Милошу од 12 априла 1832 године, које је најречитија осуда Милошеве владе. Коментар уз то писмо писао је Милош Светић и представљао је Вука у најгорој боји: ударило се, између осталога, и на његову тачност као историка. Овај је прекор најважнији, јер остало долази мање више у чисто личну грдњу. У духу времена — јер је тада Александар Карађорђевић био на влади — пребацивано је Вуку да је преузносио Милоша, а радио да умањи славу Карађорђеву.

---

[1]) *Држ. Арх. Преписка А. Филипсборна.* Под датумом.
[2]) Нил Попов. *Србија и Русија.* III, 198.

Убрзо после овога напада Вук је оставио политичку агитацију. Она је за њега могла бити само од штете: 15 јуна 1843 био је по ново изабран за кнеза Александар Карађорђевић; ствар Обреновића била је дефинитивно изгубљена.

Већ 4 септембра Вук се обраћа кнезу Александру с молбом да му се пензија врати.[1])

„Ако би ко рекао, пише Вук кнезу, да сам ја од онога времена, како ми је пензија ова укинута, што погрешио, надам се, да ћете Ваша Светлост, с једне стране сумњајући да ли су моје погрешке онакове, као што их непријатељи моји представљају и толкују, а с друге стране, расудивши моја различна опстојатељства, милостиво ме оправдати и дојакошње све опростити ми. Што се пак тиче за у напредак, ја по истинитим мислима и осећањима душе и срца мога уверавам Вашу Светлост, да Вам нећу бити мање привржен него што сам био Вашему славноме родитељу и по том Обреновићима; и да ћу за особиту срећу примити сваку прилику, у којој бих привр̂женост моју Вашој Светлости, као књазу и глави народа нашега, могао делом засведочити. Само се, поред ове молбе за пензију, још и то покорно молим, да бисте и Ваша Светлост премилостиво благоволили мене и у осталоме са свим примити у Своју милост и под покровитељство, као Србина рођенога у Србији, који је за време десетогодишњега владања Вашега славног родитеља све тегобе онога рата, особито као житељ нахије граничне, подносио и у њему кућу своју за свагда раскућио, осим друге родбине рођенога брата изгубио, и сам на различне начине служио; и који је по том сав живот свој провео трудећи се око ползе и око славе народа нашега."

Ну ова је молба остала без резултата. Вук се био и сувише компромитовао према новоме стању, сем тога за њега се знало да је у присним односима са кнезом Милошем који се тада бавио у Бечу.

Заиста, ти су односи постојали; али Вук није зато био више за борбу против стања у Србији. После поновног избора Александра Карађорђевића он је сам саветовао Милошу да се остави сваке агитације: сад кад је Александар Карађорђевић признат за кнеза од свију сила, онда га треба оставити на миру и не компромитовати себе у узалудној борби. Овакво држање Вуково доводило је често до живих распра између њега и Милоша, и Вук је повла-

[1]) *Држ. Арх. Дос. Вука Караџића.* Под датумом.

чио псовке за које је само Милош био кадар.[1]) Али се ипак зато нису напуштали. Милош се сматрао обавезним да Вука помаже, а Вук је био потребит и новац је примао.

Међутим Вук није престајао да ради да се приближи влади у Србији.

Пре свега њему је, у томе правцу, било стало да се оправда од прекора у *Улаку*, да је он смањивао славу Карађорђу и да је величао незаслужно Милоша, и да о историјским личностима пише према околностима и према времену и своме интересу.

1844, у априлу, Вук је штампао свој одговор на коментар у *Улаку*, под насловом *Вуков одговор на лажи и опадање у Србском Улаку*, и врло се живо бранио од свију напада. У самој ствари он је признао да је велика разлика између Милоша, како га је он описао у својој књизи штампаној 1828 год. и Милоша кога видимо у његовоме писму од 12 апр. 1832 год., али „да је оно прије писано за *штампу о живу народноме владаоцу*, а писмо њему самоме“. То је, као што изгледа, главан Вуков аргуменат. „Како год што Г. Св.[2]) криви овдје мене за ово писмо, исто би тако морао кривити и Г. Вучића што је прије кн. Милоша, уз Ђакову и Милетину буну, бранио, па га послије сам гонио.“[3])

„Само Г. Св. у својој мрзости на мене, у незнању наше историје и у жељи с мојом штетом и срамотом још

---

[1]) *Држ. Арх. Преписка В. Хопеа.* 14 март 1844. В. Хопе попеч. Ин. Дела. „Dr. Wuk scheint Milosch Gnade für immer verloren zu haben So oft nur sein Name genannt wird, folgt demselben ein Fluch des Fürsten, der gewöhnlich damit endigt, daß er versichert: Wuk werde einmal krepieren wie ein Hund. Mein Gefühl empört sich förmlich, indem ich die schrecklichen Ausdrücke, deren sich Milosch weiter bedient wiederholen soll und Euer Excellenz verlangen dieß schon darum gewiß nicht von mir. Allein damit begnügt sich Milosch nicht, vielmehr sucht sein heftiger Haß Herrn Wuk auch vor dem größeren Publicum lächerlich und verächtlich zu machen, indem er durch seinen Sekretair ganz im Geheim einen Artikel zu diesem Zwecke für die Pester Serbische Zeitung schreiben ließ, der jedoch von derselben nicht aufgenommen worden zu seyn scheint. Doch könnte dieß auch geschehen seyn, ohne daß ich es wüßte, da ich der Sprache nicht mächtig bin, und nicht immer Gelegenheit habe dießfalls nachzufragen. . .“

[2]) Овде Вук подразумева Милоша Светића.

[3]) *Вуков Одговор на лажи и опадања.* Стр. 10—11.

већма улагати се коме, и себи што више излагати, може казати, да сам ја и гдје у писању историје нашијех догађаја тежио *Карађорђијево име* да умалим; а сваки прави и безмитни пријатељ Карађорђијев мора жељети да би њему (Кара-Ђорђију) *само оно* остало за потомство, што сам ја казао. И што су год оваки назови пријатељи Карађорђијеви, који историју пишу за *талијере* и за инат, у историји његовој мене до сад тобоже поправљали, с онијем су га више срамотили него правдали; и по свој прилици оваки труд њихов не ће друкчијега плода ни у напредак донијети.“ Овде је Вук циљао опет на свога главног непријатеља Милоша Светића, писца коментара уз писмо публиковано у *Србскоме Улаку*. Милош Светић у *Голубици* за 1839 саставио је био нарочиту верзију како је Карађорђев отац погинуо, да би тиме ублажио факт да је сам Карађорђе убио свога оца као што је то Вук причао Л. Ранкеу. Анализшући ову бајку Светићеву Вук је дошао до закључка да: „услужливый дуракъ опаснѣе врага“.[1])

„Кад бих ја, наставља Вук, историју нашијех догађаја писао с онакијем мислима и жељама, као што ме Г. Св. биједи, онда бих о Кара-Ђорђију морао писати од прилике онако, као што се у Улаку пише за кн. Милоша, или онако, као што су други, угледавши се на Г. Св. и на Улака почели писати за Кара-Ђорђија. Али се тога нигдје у мојијем књигама наћи неће. Ја сам и Кара-Ђорђија и Милоша сматрао као владаоце и прве старјешине народа нашег, који поред заслуга за слободу народа свога имају и погрјешака, без којијех на земљи никога нема. Ја сам се највише трудио, да опишем она дјела њихова, којима су они слободу народну подигли и себи у народу прва мјеста придобили; погрјешке пак њихове, особито оне, које нијесу чиниле никаквијех особитијех премјена у онијем догађајима, гледао сам колико је могуће да мимоиђем. Кад ја дакле нијесам описивао погрјешке Кара-Ђорђија, који је био умро и влада му прошла, какав би паметан и беспристрастан човјек могао ме кривити, што нијесам описивао погрјешке кн. Милоша који је онда у

[1]) *Id.* стр. 24—25.

народу владао? . . .“[1]) „Ја не велим, нити сам и кад казао, да је кн. Милош заслужнији од Кара-Ђорђија, а да реknемо, да није заслужан ни онолико, колико Кара-Ђорђије; али мислим, да сваки паметан човјек мора признати, да осим Кара-Ђорђија никакав Србин није заслужнији за слободу народа нашега од Милоша Обреновића. Ко овако ради и говори, као Г. Св., онај слабо мисли, како ће људи изокола — и ондје и даље оданде, и сад и послије — судити о његову послу, него гледа само на оно, што налази да је *данас пред њим* право и за њега пробитачно. Рђави су оно Карађорђијеви пријатељи, који мисле, да се Кара-Ђорђије не може хвалити не кудећи Милоша; као што су и Милошеви, који мисле, да се Милош не може хвалити не кудећи Кара-Ђорђија . . .“[2])

Чим је овај одговор штампао Вук га је послао у Србију Авраму Петронијевићу попечитељу иностраних дела.[3])

Већ 1 јуна М. Светић издао је у Београду *Утук II или Одговор на Вуков Одговор на лажи и опадања у Србскоме Улаку.*[4]) У томе одговору М. Светић показао се заиста као добар полемичар, али и мегаломан.[5]) Из те полемике Вук је изашао не у најлепшој светлости.

У колико је Вук био срећан и јак у аргументацији, бранећи своје писање о Милошу и Карађорђу, у толико је био несрећан кад се бранио од другога једнога навода којим је М. Светић хтео да испољи Вуков опортунизам у историји и јавноме животу.

---

1) *Id.* стр. 26—27.

2) *Id.* стр. 31.

3) *Држ. Арх. Преписка В. Хопе-а.* 2/14. мај 1844. Беч. В. Хопе попеч. ин. дела. „. . . Dr. Stephan Wuk Karadschitsch hat zu seiner Rechtfertigung gegen die frühere Nummern des Ulak gegen ihn enthaltene Angriffe und Beschuldigungen eine Broschüre im Druck erscheinen lassen, die ziemlich heftige Ausfälle gegen den Herrn Senator v. Hadschitsch enthalten soll. Leider bin ich, da ich der Sprache nicht mächtig, ausser Stands auf eine umständliche Würdigung dieser Schrift mich einzulassen, von der ich mir ein Exemplar zur Einsendung an Euer Excellenz verschaft haben würde, wenn ich nicht erfahren hätte, daß Wuk dieselbe ihnen direkte zuschicken beabsichtigt“.

4) У Београду, печатано у књаж.-срб.-типографіи.

5) Ово је добро показано у брошури, публикованој у Бечу 5. *Изступленія М. Светића у Утуку* II.

На име, М. Светић је напоменуо у коментару, којим је пропратио у *Улаку* 1843 год. писмо од 12 апр. 1832, да је Вук 1839 године, кад је тражио да му се врати, и кад му је враћена пензија, парадирао својом опозицијом Милошу, да се позивао, у потврду за то, на своје писмо од 12 апр. 1832, и да га је нарочитим актом спровео Државноме Савету. Све је то била истина, као што смо видели. У своме *Одговору на лажи и опадања у Србскоме Улаку*, Вук је признао ствар само у пола, признао је да је једну копију тога писма предао Авраму Петронијевићу за Намесништво Кнеж. Достојанства, а друго Стефану Марковићу за Државни Савет, да би задовољио радозналост лица, која су желела знати садржину тога писма или имати копију од њега, али је одрицао да је те копије пропратио ма каквим писмом. „За особито писмо моје уз коју од овијех копија ја до данас *не знам ништа;* и кад би се таково гдје заиста налазило, морао бих га писати или потписати у незнани од грознице.“ Једном речи Вук је тврдио да такво писмо не постоји, да је то М. Светић измислио и позивао га да писмо штампа ако га има „али са два сведока, пак ћемо му онда вјеровати, и да сам га писао, и да је онако као што он каже“.[1])

Морало је бити велико изненађење Вукових пријатеља, а и Вуково може бити, кад је Милош Светић у *Утуку II* објавио то писмо.[2]) Аутентичност тога писма потврдили су прота Матија Ненадовић, А. Јанковић и Лазар Арсенијевић Батлека. М. Светић је иронично додао да такво писмо Вук није могао писати у „незнани од грознице“, у грозници се „бунца“ а „непишу се писма“.[3])

Вуково одрицање такво је да ми нисмо веровали у ексистенцију тога писма поред све горње потврде. Али кад смо претурили Деловодни протокол Држ. Савета, нашли смо под бр. 1419 да је заиста Државни Савет цитирано писмо Вуково примио 21 авг. 1839, да је то писмо саопштено Савету у седници од 21 нов. 1839 и да је примљено „к знању“. Међу актима пак Држ. Савета тога

---

1) Стр. 23.
2) Стр. 15—16. — Испор. стр.
3) *Утук* II, стр. 16.

Вуковог предмета, којим је фасцикулиран под архивском нулицом 806, нема.

Мучно да би Вук икада својим одговорима и полемикама придобио поверење владе Александра Карађорђевића и добио пензију из државне касе, да му се није нашао у помоћи један човек. То је био Вилхелм Хопе, агент српске владе у Бечу, који је ту службу некад вршио за рачун Милошев. В. Хопе лично је симпатисао Вуку и јако је ценио његов рад. И ако је Вук рђаво стајао код српске владе, он се није устезао да њеноме предуверењу стави насупрот најповољније извештаје о њему. Он је редовно слао извештаје о односима Вуковим и Милошевим од којих је српска влада највише зазирала и који су били моћније оружје у рукама Вукових непријатеља, него сви разни утуци. Хопе је представљао те односе као обично пријатељство између два човека с јаким темпераментима, који се никад не могу да сложе, који се вечито гложе, али се опет узајамно траже.[1])

Пре свега, вели В. Хопе, Вук није непријатељ стања које постоји у Србији, „сваки који би то тврдио, рекао би неистину"; кад се уз то додаду стварне његове заслуге, кредит који ужива у Европи и његово дубоко познавање прилика у Србији „онда се мора доћи до закључка, да и ако он у овом тренутку као пријатељ може мало да користи, ипак у будућности као непријатељ може много да шкоди".[2]) И према овоме Хопе је предлагао да се срп-

---

[1]) Испор. ноту на стр. 96. — 2/14 мај 1844. В. Хопе. попеч. ин. дела. „Mit Milosch ist Wuk noch immer zerfallen, obwohl dieser bis jetzt noch die möglichste Rücksicht beobachtet, und zu einer gerichtlichen Klage noch nicht geschritten ist". — 9/21 маја исти јавља да је Милош отишао у Теплиц и ево како је оставио Вука: „Auch der Dr. Wuk wurde im Augenblick der Abreise noch fluchend gedacht, indem Milosch seinem Secretair 200 Fl. zur Ueberbringung an denselben einhändigte, bei dieser Gelegenheit aber alle Schimpfwörter, deren Milosch doch einen großen Vorrath besitzen soll, gegen den armen Beschenkten losdonnerte. . ."

[2]) *Држ. Арх. Преписка В. Хопе-а.* 25 јул (6 авг.) 1844. Беч. В. Хопе попеч. ин. дела. Шаље Вуков оглас за књигу песама које ће изаћи. „Bei diesem Anlasse kann ich nicht umhin diesen wahren Freund seines Vaterlandes gütigen Berücksichtigung von Seite der Hochfürstlichen Regierung wiederholt zu empfehlen. Wer Herrn Wuk als einen Gegner des jetzigen Zustandes in Serbien schildern wollte, würde sich sicher einer Unwahrheit schuldig machen; nimmt man nun die wirklichen Verdienste Wuks,

ска влада одазове Вуковој жељи и да му врати пензију. Изван сумње је да Хопе није достављао ове препоруке влади без знања Вуковог; из свега се види да су били у пријатељским односима и да је знао да ће се Вук поново обратити за пензију.

Заиста, 12 септембра те године, Вук је пошао из Беча за Србију,[1] и 22 истог месеца[2]) поновио је своју молбу од 4 септембра 1843 године.

Око 10 октобра Вук се већ био вратио у Беч, доневши најбоље наде. Био је у Србији лепо примљен како од кнеза тако и од саветника и од министара, Вучић му је дао реч да ће му пензија бити враћена. О стању у земљи Вук се пред Хопеом врло лепо изражавао.[3]

У јануару 1845 Вук је дознао у Бечу да му је пензија од 400 талира враћена.[4]

---

den Credit dessen er sich in Europa erfreut, seine vollkommene Kenntniß Serbiens und seiner Beziehungen in Anbetracht, so muß man zu dem Schluße gelangen, daß er, wenn auch für den Augenblick als Freund wenig nützen, so doch als Feind in Zukunft viel schaden könnte, und dieß allein schon, abgesehen von den Billigkeitsrücksichten, welche für seine Bitte sprechen, dürfte als triftigster Berücksichtigungs Grund erscheinen".

[1]) *Id. Id.* 12/24 септ. 1844. Беч. В. Хопе попеч. ин. дела, јавља да је Вук тога дана, у подне, пошао за Србију.

[2]) *Id. Досије Вука Караџића.* Молба Вукова под датумом.

[3]) *Држ. Арх. Преписка В. Хопе-а.* 17/29 окт. 1844. Беч. В. Хопе попеч. ин. дела. „Vor 8 Tagen ist Dr. Wuk Steph. Karadschitsch von Belgrad zurück wieder hier angekommen. Er aüssert sich sehr zufrieden mit der Aufnahme die er dorten, sowohl bey Seiner Hochfürstlichen Durchlaucht, als auch bei den Herrn Ministern und Staatsräthen fand, und lebt der festen Zuversicht, daß ihm seine frühere Pension nun ehestens wieder werde bewilliget werden. Er beklagt übrigens sehr, daß ihm die Verhältnisse nicht erlaubten, die Rückkehr Euer Excellenz nach Belgrad abwarten, um seine Sache auch Ihrer gnädigen Vorsorge empfehlen zu können, deren er sich zwar längst versichert hält, da Euer Excellenz hoher Freund und Gefährte, Hr Wucsitsch, ihm dießfalls besten Trost gab. Uebrigens aüssert sich Wuk über den jetzigen Zustand Serbiens sehr günstig, und spricht unverholen die — allseitig Bestimmung findende — Ansicht aus, daß Joannovitschs schändlicher Versuch den bisherigen Anhang der Obrenovitsche in Serbien, wo nicht gänzlich von diesen abgewandt, so doch gewiß in dem Grade decimirt habe, daß er keiner ferneren Beachtung werth seye. Bei Milosch ist Wuk, da er ohne dessen Erlaubniß und Willen die Reise nach Belgrad unternommen hat, neuerdings in Ungnade".

[4]) *Држ. Арх. Дос. Вука Караџића.* 21 јан. 1845. Беч, Вук Александру Карађорђевићу.

Ну сад му ова милост српске владе донесе немилост с друге стране.

Вук је био ишао у Србију без допуста Милошева, те је овај охладнео према њему. Кад је пак Милош чуо да је Вук пензију добио, он се отворено жалио В. Хопеу да је изгубио јединог пријатеља. Милош је одмах посумњао да то не буде награда за тајне које је Вук издао српској влади о његову животу, или мамац од српске владе да се Вук придобије за такве послове. Хопе је ту вест о пензији Вуковој чуо из уста самога Милоша, и јако јој се обрадовао: он је налазио да ће враћање пензије чинити свуда част српској влади „јер је Вук заиста заслужан и у свакоме погледу частан човек“. „Вук може залутати, завршује Хопе, као што смо то већ доживели, али у свима околностима он ће се показати као прави пријатељ своје отаџбине. Сем тога Вук је стекао у литерарном свету велики глас, и он је, апстрахујући заслуге и положај, као приватан човек свуда љубљен и уважаван“.[1])

Ну месец дана доцније је хладноћа између Милоша и Вука прошла као и многе друге. Вуку је било суђено да и даље као Милошев пријатељ учествује у многим оперетским подвизима овога кнеза у изгнанству. Оно што је гледао у Србији, Вук је гледао и у Бечу, само у првоме случају био је поданик Милошев, а сад је његов пријатељ.

Милош је имао за наложицу — између осталих — једну Черкескињу, необичне лепоте, и од ње сина Тодора. После многих скандала по Влашкој, а нарочито у Бечу, Милош је успео да под скупим условима раскине ту везу. Нашао је за најбоље да поступи онако као у Србији с Је-

---

[1]) *Id. Преписка В. Хопеа.* 7/21 јан. 1845. Беч. В. Хопе попеч. ин. дела. „Weiteres über die Verhältniße Miloschs habe ich für heute nicht zu berichten; doch kann ich nicht unerwähnt lassen daß derselbe mir in den letzten Tagen zum erstenmal seit seinem Aufenthalte dahier eine herzliche Freude bereitet hat

Als ich nämlich vor ein Paar Tagen zu ihm kam, erzählte er mir jammernd und klagend, daß er einen Freund verloren habe, und nach mehrfachem Umschweifen erfuhr ich, daß dieser Freund Niemand anders als Herr Dr. Wuck seye. So sehr meine Neugierde dadurch angeregt wurde, so konnte ich mich doch nicht bewogen finden, über die Ursache dieses Verlustes weiter zu fragen, da ich schon öfter erfahren habe, wie wankelmüthig Miloschs Gunst ist, und wie er namentlich Herrn Wuk aus nichtigen Gründen seine Ungnade

ленком, коју је привенчао за држ. саветника Т. Хербеза. Ну овде му је у својству приватног човека било тешко наћи човека с тако крупном титулом и нађе се некакав трговац Алексић, који је имао радњу са свилом „zum Fürsten Milosch", и који је вршио сумњиве услуге Милошу. Мираз 40000 фор. сребра. Утврђени дан венчања је дошао, наручена је гозба, гости се већ искупљају код младожење. Од једном долази глас: Даница неће да се венча. Узрок? питају се сви. Најзад изишло је да невеста тражи да јој се мираз изброји. Два дана доцније, пред бечким банкарима и својим пријатељима, Думбом и Тирком, Милош је поново обећао Даници — тако се звала Черкескиња у питању — четрдесет хиљада форинти. Даница више није оклевала, венчање је одмах свршено, 8 марта по н. к. у 6 часова у вече. Затим је био souper и игранка. Дим. Тирка и Вук били су часници, један стари сват, други кум, девер је био кнежев секретар Грк Анастас Константинидис. Милош није био при венчању, али је дошао на игранку, уз њега је била и „тадашња фаворита Фани".[1])

Вуков положај, пријатеља Милошева и Обреновића, илуструје писмо које је писао Вук кнезу ~~Милошу~~ Милану из Беча 12 апр. 1845: „Господар је здрав, али је с очима врло зло: готово не види ништа, него у по подне пипа

---

schon mehrermal auf die empfindlichste Weise fühlen ließ; allein er selbst fuhr fort mir zu erzählen, daß die serbische Regierung Herrn Wuk seine Pension wieder bewilligt habe; „sehe es nun", sprach er weiter, „als Dank dafür, daß er derselben vielleicht bisher schon Geheimniße aus meinem Hause gemeldet habe, oder betrachte die serbische Regierung dieß als Köder, um sich Wuks in ähnlicher Absicht für die Zukunft zu versichern", kurz ich werde einsehen, daß das bisherige Verhältniß mit Wuk unter solchen Umständen nicht fortbestehen könne

Diese Eröffnung nun, nämlich daß Wuk seine Pension wieder erhalten soll, ist es, wodurch mir Milosch wahrhaft aufrichtige Freude bereitete, indem ich überzeugt bin, daß dieser Beschluß, wenn er sich, wie ich nicht zweifle, bestätigt der hohen serbischen Regierung überall nur Ehre machen muß, da Wuk ein wirklich verdienter, und in jeder Beziehung Ehrenmann ist. Wuk kann sich irren, wie wir es erlebt haben, aber unter allen Umständen wird er sich als wahrer Freund seines Vaterlandes bewähren Ueberdieß hat Wuk in der literarischen Welt einen hohen Ruf, und ist, abgesehen von Verdienst und Stellung, als einfacher Mensch überall geliebt und geehrt".

[1]) *Држ. Арх.* 27 феб. (11 март) 1845. В. Хопе попеч. ин. дела.

по асталу тражећи бурмутицу или бројанице; у мјесецу мају мисли очи оперирати, али Бог зна како ће послије бити. . . . Даница се удала за Алексића, но с тијем проћес нити се свршио ни промијенио, него стоји као и прије што је био. Господар је казао мени и Тирки и Думби да ће јој дати 40000 f. cm., *пошто* она од проћеса удари натраг и дијете од туторства ослободи и њему га преда с онијем актом од Херашта [имања у Влашкој] без икаквог уговора. Алексић пак и Даница кажу да је он овима на само обрекао, осим којекаквијех трошкова и ситница (које износе око 15.000 f. cm.) све Алексићеве полице и облигације (које износе преко 7000 f. cm.), како се венчају без никаквог другог уговора. Тако сад ствар стоји. Господар мени каже да му Алексић сад о Ђурђеву-дне мора платити интерес на новце, а Алексић мисли и говори да не плати ништа, него још да иште своје полице и облигације натраг.

Но од свега је тога много горе господарево стање с Фаником. Он мисли да од ње нема поштенијега и њему привржениjег чељадета. Купио јој коње и кола те се воза као каква права фрајла или госпођа; а она и њезини тајни пријатељи збијају с њиме спрдњу и варају га и харају са сваке стране, и најпослије може бити да ће имати с њоме више посла него с Даницом. Ја сам му то пред поласком његовим у село[1]) све казао управо; али помоћи неће ништа. Ја мислим да би нужно било да се Ваша Свјетлости налазите поблизу њега; јер и да се разболи јако, а камо ли да га нађе смрт, покрали би му не само новце и којекаке драгоцјене ствари него и полице и друга писмена свједочанства (а може бити и различна којекака лажна поградили)“.

Овим писмом Вук је доставио Михаилу и да му је пензија враћена. „Знајући ја да Ваша Свјетлост нијесте као онај човјек, који жели и ради, да су његови пријатељи и почитатељи у завади с цијелим свијетом, мислим да Вам овај глас неће бити мрзак него мио и повољан. У оваком стању, може бити, да ћу ја више користи учинити народу нашему, а народна корист и слава, мислим,

---

[1]) Тада је Милош био купио три села у Моравској за 32.000 ф.

да су најсветије ствари за Вашу Свјетлост, макар Ви гдје били. По овоме надам се да ми Ваша Свјетлост нећете укратити ону милостиву и великодушну помоћ, коју сте ми у Берлину одредили у име штампања књига. Од Руске и Српске пензије (које обадвије износе око 600 талијера) могу сад с фамилијом *којекако* живљети, а Ваша помоћ биће ми само за штампање књига"...[1])

После револуције, која је букнула у Бечу 1848, Милош је напустио аустријску престоницу и отишао на своје добро у Влашку. Ну Вук тиме није ништа изгубио. Још почетком 1844 Вук је у Бечу ступио у пријатељске односе с младим Обреновићем кнезом Михаилом, који је 1842 напустио српски престо. Односи између Вука и кнеза Михаила из године у годину постајали су све интимнији и пријатељскији, и Вук није имао да жали Милоша, као што се види из наведеног писма. Михаило је био дарежљивији и дискретнији и у својим задовољствима умеренији, његови су љубавни подвизи били поетичнији него Милошеви, и Вук је код пријатељица свога пријатеља имао више занимљивих него непријатних ствари.[2]) Вук је дакле уживао све добре стране пријатељства једнога Милоша, без непријатности, који му је овај често приређивао.

1862 Вук је издао у Бечу четврту књигу песама, коју је Михаилу посветио: „Од почетка године 1844, како сам имао срећу те си ме Ти познао, што сам год ја добра учинио у књижевности нашој све је Твоја слава и дика; јер живећи ја с муком и с натегом, као што сам живио до онда, без Твоје милостиве и родољубиве помоћи тешко би се и што од онога могло учинити."

Влада кнеза Александра Карађорђевића, према извештајима свога агента, није ништа зазирала од односа младога Обреновића и Вука и имала је право. Вук се ставио изнад политике. Он је хтео да служи само Српству и да са свима буде у пријатељству. И самој влади кнеза Александра он је чинио по могућству поверљиве услуге, био је у преписци с Аврамом Петронијевићем и Алексом Симићем и јављао им о политичким догађајима који су могли

[1]) *Вукова Преписка*, 12 апр. 1845. Вук Мих. Обреновићу.

[2]) *Држ. Арх. Преписка В. Хопе-а.* 21 авг. 1849. Беч. В. Хопе попеч. ин. дела.

интересовати Србију. Шта више 1 авг. 1850 год. Вуков син Димитрије, који је учио у Бечкој Инжињерској Академији, добио је српску стипендију од 120 талира годишње;[1]) међутим сви покушаји Вукови да му се исплати пензија од 26 јула 1842 до 1-ог јан. 1845 остали су безуспешни.[2])

Иначе влада Александра Карађорђевића енергично је војевала против Вуковог правописа. На молбу Вукову да му се допусти да може свој превод Новога Завета у одређеном броју ексемплара послати извесним лицима и библиотекама *на поклон* у Србију, Попечитељство Просвештенија је одговорило „да он његове књиге превод Новога Завета никако, и ни под каквим видом слати не може из узрока што је унос ови у Србију надлежно забрањен."[3])

14 априла 1852 год. издата је височајша уредба о српскоме правопису. Вук, који се тада бавио у Србији због те уредбе, којом је забрањен улазак у Србију свима књигама другојачије штампаним, тражио је од Попечитељства Просвештенија, да се изузме његов ново издани *Српски Рјечник* и остале књиге, које би у напредак штампао.[4]) Међу те књиге Вук помиње „... в) *Историју Народа Нашега за времена Карађорђијева*; г) око 50 житија различних наших старешина онога времена, као нп. што сам у *Даници* за годину 1826 штампао житије Хајдук-Вељка Петровића, и у *Даници* за годину 1829 житија: Хаџи Рувима, капетана Радича, Милоја Петровића, Милоша Стоићевића итд."[5]) Влада Александра Карађорђевића није била умекшана свим тим изгледима о писању Карађорђевог времена, молба Вукова остала је неуважена.[6]) Сто ексемплара другог издања његова речника већ је било

---

[1]) *Id. Дос. Вука Караџића.* Акт о овоме предмету.

[2]) *Id. Id.* Акт о томе предмету.

[3]) *Држ. Арх. Дос. Вука Караџића.* Акт попеч. просвете попеч. ин. дела од 5 феб. 1848.

[4]) *Id. Id.* 21 апр. 1852. Београд. Вук попечитељу просвештенија.

[5]) Испор. Вук Караџић. *Скупљ. Истор. и Етногр. Списи I*, 59—60, увод у *Правителствующій Совѣтъ Сербскій.*

[6]) *Држ. Арх. Дос. Вука Караџића.* Индорсат на молби од 21 апр. 1852.

стигло на београдску царинарницу. Из једног акта видимо да су још 1854 године лежали у магацину.[1])

Кад је Светоандрејска Скупштина повратила династију Обреновића на престо, Вук је у томе гледао врло повољну околност за себе: Обреновићи, Милош и Михаило, били су његови пријатељи и добродетељи.

Тако је Вуку и Милошу било суђено да се опет виде у Србији.

25 јан. 1859 год. Милош је дошао у Београд. Већ 15 фебруара Вук, који се тада бавио у Београду, обрати се Милошу с молбом да му се оно неиздате пензије од 26 јула 1842 до 1 јан. 1845 (за коју је више пута молио кнеза Александра Карађорђевића) изда. „За то сад, кад је Бог дао те сам Вас опет, Господару, у Србији видео, препокорно молим Вашу Светлост да бисте милостиво благоволели заповедити да ми се исплати онај остатак пензије, или бар да ми се узрок каже зашто ми је пензија онда обустављена, и зашто ми се после није исплатила.“[2]) Овај узрок могао је само бити похвалан за Вука у ондашњем стању, јер је 1842 год. страдао као Обреновићевац. Молба је Вукова била упућена Држ. Савету, и Савет је решио „да се јединствено из призренија велики заслуга за књижество Србско народу србском указане Г. Вуку Стеф. Караџићу задржана му пензија од 26 јулија 1842 до 1 јан. 1845 године у 977 талира, 4 цванцика и 13 кр. сребра из касе правитељствене изда.“[3])

Тако је Вук код Милоша свршио срећно ову своју ствар.

Као стари пријатељи они су често разговарали о разним стварима.

— Море, Вуче, чиниш ’волико, рећи ће једном Милош Вуку, ја чујем да ти пишеш некаку историју, и да мене у њој грдиш?

— Мајн Гот, Ваша Свјетлости, ја нешто пишем, или боље рећи, писао сам, али у том писању ја Вас не грдим,

---

1) *Id. Id.* Беч. 12 авг. 1854. Вук Александру Карађорђевићу. Моли да му се не наплати магазарина, која му је тражена.

2) *Држ. Арх. Дос. Вука Караџића.* 17 фебр. 1859. Београд. Вук Караџић кнезу.

3) *Id. Id.* До феб. 1859. Савет кнезу.

